

SILLOIN ME USKOIMME

Liittyminen, identifikaatio ja liikkeen maailmankatsomuksellinen
struktuuri nuortaistolaisliikkeessä vuosina 1968-1976.

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Talous- ja sosiaalihistoria

Pro gradu -tutkielma 2019

Risto Pesonen

1. Johdanto	4
1.1 Taustaa	4
1.2 Aikaisempi tutkimus ja lähteet ja metodit	5
1.3 Tutkimuskysymykset ja aihe	9
1.4 Tutkimuseettinen käytäntö tässä tutkielmassa	11
1.5 Marxilaisen sosialismin suomalainen muunnos.	12
1.6 Taustateorioita	22
1.6.1 Motivaatiot liittyä poliittiseen liikkeeseen	22
1.6.2 Identiteetti	23
1.6.3 Ideologian ja uskonnollisuuden eri ulottuvuudet	26
1.6.4 Ninian Smartin uskonnon seitsemän kategoriaa	28
2. Sosiaalisesta taustasta ja liittymismotiivit	32
2.1 Kerran usko lapsuuden	32
2.2 Crapula mundi	36
2.3 Vallankumousromantiikan lumoa vai sosialistinen uskoontulo?	42
2.3.1 Mielenmuutoksen ja kääntymyksen olemuksesta	42
2.3.2 Vallankumouksesta vallanlumoukseen	45
2.3.3 Vallanlumouksesta vallansaavutukseen	61
3 Nuortaistolaisuuden identiteettiulottuvuuksia	67
3.1 Identiteetin haasteet	67
3.2 Valistuksen subjekti	67
3.3 Sosiologinen subjekti	77
3.4 Postmoderni subjekti	91

3.5	Agit Prop	95
4	Taistolaisuuden monet maailmankatsomukselliset ulottuvuudet	100
4.1	Marxin, Leninin ja Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen nimeen	100
4.2	Rituaalinen ulottuvuus	104
4.3	Myyttinen ulottuvuus	109
4.4	Kokemuksellinen ja tunteellinen ulottuvuus	112
4.5	Eettinen ja laillinen ulottuvuus	116
4.6	Materiaalinen ulottuvuus	118
4.7	Sosiaalinen ulottuvuus	120
4.8	Opillinen ja filosofinen ulottuvuus	125
5	Tutkimustulokset ja johtopäätökset	131
6	Lähteet ja kirjallisuus	141
6.1	Sanoma- ja aikakauslehdet	141
6.2	Painamattomat lähteet	141
6.3	Arkistolähteet	142
6.4	Verkkolähteet	142
6.5	Kirjallisuus	143

*Mitä ne luulivat saavuttavansa?
 Saivat otsaansa Kainin merkin
 vastaansa kaikkien kansojen vihan
 maailman vahvimman sissiliikkeen
 sydänten punaiset armeijakunnat
 sydänten punaiset armeijakunnat*

Agit Prop, Allendelle.

1. Johdanto

1.1 Taustaa

Taistolaisuus herättää edelleen vahvoja tunteita. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen moni vanha taistolainen ”käänsi kelkkansa” tai halusi muuten vain häivyttää menneisyyden haamut mielestään. Toisille maailmankuvan ja poliittisen aatemaailman muutos tapahtui lähes yhtä nopeasti kuin ”uskoon tulo” taistolaisaatteeseen, toisille tie oli kuitenkin pidempi ja kivuliaampi. Menneet tapahtumat halutaan selittää pois, ikään kuin historian uudelleentulkinta olisi eräänlainen poliittinen puhdistusrituaali.

Taistolaisuus näyttäytyy itselleni edelleen hämmästyttävän voimakkaana ja sangen äänekkäänä, joskin varsin pienenä suomalaisen poliittisen kentän ääri-ilmiönä. Varsinainen ”ääri-ilmiö” määritelmä on tosin varsin haastava, koska yleisesti se liitetään myös fyysisen väkivallan maailmaan ja vaihtoehtoihin. Taistolaisuudessa oli toki eräänlaista v 1918 tapahtumista jäänyttä kapinahenkeä, mutta niin sanotulle ”suurelle yleisölle” taistolaisuus näyttäytyi ennen muuta vappumarssien, Agit Prop lauluyhtyeen ja SKDL:n puoluepoliittisten kiistojen yhtenä osapuolena. Suomessa väkivaltainen ääri-vasemmistolaisuus oli kovin vähäistä ja poliittisesti ääriiliikkeen määritelmän Suomessa täyttäisi lähinnä maolais kommunistien ryhmä, jonka tie kommunismiin kulki enemmän Kiinan ja Maon, kuin Neuvostoliiton ja Breshnevin kautta. Kiihkeimmän taistolaisajan yhden merkittävin tunnelmansanoittajan lauluyhtye Agit Propin *Allendelle* (viittaa Chilen v 1973 vallankumouksessa syrjäytettyyn sosialistijohtaja Salvador Allendeen) laulun

”Kainin merkki” on myös hyvä osoitus toisaalta taistolaisen retoriikan monipuolisuudesta ja kulttuurin tuntemuksesta. Onhan kyseessä viittaus Raamatun Genesisiin.¹

1.2 Aikaisempi tutkimus ja lähteet ja metodit

Taistolaisuutta on tutkittu Suomessa varsin paljon. Seuraavassa on aiemmin (nuor)taistolaisuutta ja aihetta käsitelleitä opinnäytteitä ja tutkimuksia.

Liisa Lalu, pro gradu ”*Eespäin, eespäin tiellä taistojen,rinta rinnan astukaamme siskot, veikot!*”²Turun yliopisto 2015, Anna Kontula, pro Gradu: *Kuollut muttei kuopattu: taistolaisuus ja miten sitä muistetaan. Tampereen yliopisto 2002*, Ari Tuulentie:”*Stalinistit*” ja ”*takinkääntäjät*”: taistolaisuuden muistaminen ja kulttuurimallit, Helsingin yliopisto 1996, Juhani Lohikosken pro gradu *Kun 1960-luvun uusvasemmistolainen liikehdintä haastoi vanhan, Helsingin yliopisto 2007*, Mika Lampisen pro gradu *Imperialismin ilta-rusko? Nuortaistolaisen liikkeen ideologian muotoutuminen, Helsingin yliopisto 2000*, Matti Hyvärisen kirjat . *Alussa oli liike. Tutkimus yhteiskunnallisten liikkeiden mahdollisuuksista, 1985* ja *Viimeiset taistot, Tampere, 1994*. Matti Virtasen väitöskirja *Fennomanian perilliset: poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Tampereen yliopisto 2001*.

Taistolaisuudesta ja radikaalivasemmistosta ja aihetta lähellä olevaa suomalaista poliittista historiaa on tutkittu ja siitä on kirjoitettu Suomessa myös varsin paljon. Aihetta lähellä olevaan peruskirjallisuuteen kuuluvat esimerkiksi Ilkka Kylävaaran *Taistolaisuuden musta kirja 2004*² ja Kimmo Rentola: *Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970, 2005* ja Veli-Pekka Leppäsen väitöskirja *Kivääri vai äänestyslippu, Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964-1970* sekä Jukka Seppisen *Suomettumisen syövereissä* , 2011.

¹ 1 Moos 14b-15: *Minun on harhailtava kodittomana ja pakolaisena maailmalla, ja silloin kuka hyvänsä, joka minut kohtaa, voi tappaa minut.*” Mutta Herra sanoi hänelle: ”Ei, vaan kostettakoon seitsenkertaisesti sille, joka tappaa Kainin.” Ja Herra pani Kainiin merkin, ettei kukaan, joka hänet kohtaa, tappaisi häntä.”

² Kyseinen Ilkka Kylävaaran kirja on eräänlainen muistelmä ja päiväkirjatyylinen teos taistolaisuuden sisällä olleiden tai sitä voimakkaasti kritisoiden näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen keskeisinä lähteinä ovat muun muassa haastattelututkimus ”*Kenen joukoissa seisoin? ” Omakohtaisia 1970-luvun taistolaisuustoja*. SKS:n arkistojen keruu yhteistyössä Kansan Arkiston kanssa, Liisa Lalun tutkimus ja Suomen Kulttuuri-työläisten liiton kustantama ja vuodesta 1973 lähtien ilmestynyt **Kulttuurivihkot** aikakauslehti.

Pyrin tutkimaan aihetta lähinnä diskurssianalyysin ja muiden kvalitatiivisten menetelmien avulla. Tämän tutkielman yhtenä metodina on poikkitieteellinen lähestymistapa aiheeseen, mikä näkyy historiatieteiden, yhteiskuntafilosofian ja uskontotieteen metodologisena hyödyntämisenä. Koska primäärlähteessä on jo valmiiksi laadittujen kysymysten pohja, en ole itse voinut vaikuttaa kysymysten muotoiluun. Lähdemateriaalissa pyrin huomioimaan diskurssianalyysissä ja teorioiden hyväksikäytössä kysymysformaatin rajoitukset. Tämä tulee esille esimerkiksi identiteettiä ja maailmankatsomuksellista ole-musta käsittelevissä osioissa. Tämä johtaa osaltaan siihen, että tieteenfilosofinen perusaksiooma on tässä tutkielmassa deduktiivista metodologiaa painottava.³

Diskurssin käsitettä on määritelty tutkimuskirjallisuudessa varsin useilla eri tavoilla. Määritelmät ovat päällekkäisiä ja osittain ristiriitaisiakin, koska käsite liittyy useisiin tieteenaloihin ja tutkimussuuntauksiin. Tieteessä diskurssi voidaan ymmärtää kielen avulla tuotetuksi kuvaukseksi todellisuudesta. Diskurssi voidaan määritellä hyvin yleisellä tasolla tarkoittamaan kirjoittamisen ja puhumisen käytäntöjä. Tuomo Takalan mukaan diskurssi voidaan nähdä tarkoittamaan erityistä tapaa representoida inhimillistä todellisuutta. Diskurssianalyysissä pyritään hahmottamaan ja erittelemään erilaisia merkityksellisiä kiteytymiä, verkostoja ja tapoja tutkimusaineistossa. Diskurssianalyysiin liittyy tutkimusmenetelmänä erilaisia lähtökohtia ja tieteenalakohtaisia sovelluksia. Toiset orientaatiot korostavat esimerkiksi tarkkaan kielen, keskustelun ja vuorovaikutuksen analyysiä, toiset taas muun muassa merkitysten intertekstuaalisuutta, genrejen ja

³ Deduktiolla tarkoitetaan tieteenfilosofista päättelyä, joka tunnettujen tosiasioiden pohjalta johdetaan yksityiskohtiin. Päättely etenee siis yleiseltä- esimerkiksi teoreettiselta tasolta- yksityiskohtiin. Ranskalaisen sosiologin Emile Durkheimin (k. 1917) mukaan yhteiskunta tuottaa ajattelun. Ihmisen kognitiivinen kyky tarkastella ympäristöään ei ole muuta kuin yhteiskunnallisten luokittelujen yksilöllistä soveltamista. Kausaalisuus on myös paikannettavissa sosiaaliseen kontrolliin, jota ryhmä harjoittaa jäseniinsä nähden. Deduktiivisesta päättelystä katso Grönfors 2011, 14.

diskurssien suhdetta vuorovaikutustilanteeseen ja laajemmin historialliseen ja sosiaali-
seen tilanteeseen ja prosesseihin.⁴

Norman Faircloughin mukaan niin sanottu kriittinen diskurssianalyysi syntyi 1970-1980
lukujen taitteessa vastaamaan poliittisen kielen ja puheen analysointiin eikä vain sen
deskriptiiviseksi kuvaukseksi. Kriittinen diskurssianalyysi on pyrkinyt laajentamaan so-
siaalitieteen kriittistä perinnettä diskurssiin. ”Diskurssi” on pohjimmiltaan kielen sosiaa-
lista käyttöä, kielen yhteiskunnallisissa yhteyksissä, vaikka termiä käyttävät ovat taipu-
vaisia sitoutumaan tiettyihin konkreettisiin väitteisiin kielen sosiaalisesta käytöstä, esi-
merkiksi väite, että keskustelu edistää sosiaalisen todellisuuden rakentamista. Fair-
cloughin mukaan tällaiseen ajatteluun muodostuu parempi käsitys diskurssin ja muiden
yhteiskunnallisen elämän elementtien välisistä suhteista, mukaan lukien sosiaaliset suh-
teet (ja vallan suhteet), ideologiat, sosiaaliset instituutiot ja organisaatiot sekä sosiaaliset
identiteetit. Tällöin syntyy parempi tapa analysoida ja tutkia näitä suhteita.⁵

Lynn Abramsin mukaan muistitieto on haastattelun ja muistiin kirjoitetun historian ma-
teriaalin tulkintaa. Historian tutkijat kuulevat ja tutkivat esimerkiksi suullista haastatte-
lua ja sitä puhtaaksikirjoitettua aineistoa eri tavalla. Samalla tavalla ketjun jokaisella lin-
killä syntyy useita käytännön kysymyksiä, joilla on vaikutukset tulkintaan. Tulkintavai-
heessa olemme jo jonkin verran kaukana alkuperäisestä haastattelusta. Abramsin mu-
kaan useimmat tutkijat ja eri yhteisöjen historioitsijat, jotka tutkivat muistitietoaineistoa,
eivät ole tyytyväisiä, jos heidän haastattelunsa jää tulkitsematta ja on ”ei-toimitettua”,
olipa kyseessä sitten rekonstruktiohistoria tai analyttinen tulkintatyö. Suurin osa
historioitsijoista valitsee kuitenkin edelleen otteita haastatteluista, poistamalla sanat nii-
den kontekstista. Jonkin verran muokkaus on kuitenkin väistämätöntä julkisen kulutuk-
sen (”consumption”) kannalta.⁶ Tässä tutkimuksessa muistitietoaineiston materiaalina
olevat haastattelut ovat joko valmiiksi toimitettuja tai kirjoittaja on itse kirjoittanut ne
käyttäen valmiiksi muotoiltuja kysymyksiä. (Katso liite1). Tämän takia aineiston her-
meneuttinen puoli jää ”toisen käden” tutkijan implikaatioiden varaan.

⁴ Takala 2013, 20-21.

⁵ Fairclough & Fairclough, 2012 78-79.

⁶ Abrams 2010, 9,14.

Suomalaisen muistitietotutkimuksessa korostetaan erilaisin haastattelumenetelmien avulla tuotettujen aineistojen lisäksi myös kirjoitetun muistitietoaineksen merkitystä. Tällaisia ovat esimerkiksi kilpakeruissa tuotetut muistitietotekstit eri arkistoihin. Itse muistitietotutkimukselle on vaikea antaa tiukkaa rajausta, koska tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille muistelijoiden omat näkemykset menneisyydestä. Tutkijalle jää tällöin tehtäväksi esittää menneisyys ja tai tehdä siitä tulkintoja. Toinen vaihtoehto on tutkia muistitietoa kohteena, jolloin tutkimuksellinen kiinnostus kohdistuu esimerkiksi muistellun tai kerronnan eri rakenteisiin ja keinoihin.⁷ Tässä tutkielmassa painopiste on ensin mainittu tapa, eli pyrin tutkimaan ja tulkitsemaan itse kirjoitettua muistitietoaineistoa. Tosin lähteenä oleva muu aineisto antaa mahdollisuuden myös analysoida kerronnan ja aineiston rakenteita ja erilaisia tehokeinoja.

Koska muistitietoa voidaan pitää luonteeltaan konstruktiivisena, on kysymys muistin totuudesta ja muistitiedon tieteellisestä lähdearvosta ollut helppo myös kritisoida. Väärin muistavien henkilöiden tai asiasta vähemmän perillä olevien tuottamaa tietoa on pidetty myös folkloreina ja huonompana lähdeaineistona kuin muita historiallisia dokumentteja aiheesta. Muistitietoon tulee toisaalta suhtautua sen vaatimalla tavalla. Muistitieto kertoo, mitä muistelijat halusivat tehdä, mihin he uskoivat tekohetkellä tai mitä he ajattelivat tehneensä kerrontahetkellä tai ennen sitä. Subjektiivisuudella voi olla jopa enemmän tekemistä menneisyyden kanssa kuin näkyvillä faktoilla. Marc Blochin mukaan jopa kaikki menneisyyden ihmisen ihmisten jättämät jäljet ovat relevantteja lähdeaineistoja.⁸

Yhtenä keskeisenä diskurssianalyttisena metodina tässä tutkielmassa on nimenomaan löytää niitä identiteettiä ja maailmankatsomuksellisuuteen liittyviä entiteettejä, jotka nousevat tutkitusta lähdemateriaalista. Tällöin esimerkiksi kirjoitettu tai haastateltu muistitieto on ymmärretty henkilön omaksi kuvaukseksi ja ”omaksi totuudeksi”, minkä jälkeen hermeneuttinen ulottuvuus jää tutkielman kirjoittajan käsiteltäväksi. Totuuskysymys ontologisena ilmiönä on lopulta kuitenkin aina myös tulkintakysymys. Siksi tämän tutkielman yhtenä metodisena menetelmänä on niin sanottu ymmärtävä muistitietotutkimus, jossa pyritään selittämisen sijasta menneisyyttä käsittelevän muistitiedon tulkintaan, jolloin muistitieto onkin tutkimuksen lähde. En siis ensisijaisesti pyri tutkimaan

⁷ Fingerroos & Haanpää 2006, 28-29.

⁸ Fingerroos & Haanpää 2006, 32, 34-35.

itse muistitietoa kohteena, jolloin se voisi fokusoitua esimerkiksi muistelun prosessiin tai menneisyyden tuottamisen keinoihin.⁹

Julkisessa keruussa olleen muistitietoaineksen yksi haaste on myös vastausten tyylien heterogeenisuus eli moniaineksisuus. Tässä yhteydessä esimerkiksi kirjoitusten tyyli, piti-
tuus ja jopa kirjoitusväline vaihtelivat. Kirjoituskilpailuun lähetetyt vastaukset hyödyn-
tävät suullisia ja kirjallisia lajeja kirjoittajan koulutuksen, kirjoituskokemuksen ja vas-
taamisstrategian mukaan.¹⁰ *Kenen joukoissa seisoit?* kirjoituskilpailussa kaunokirjallisia
arvoja ei pidetty merkityksellisinä, vaan tärkeintä oli tuottaa oman tyylistä tekstiä
omista kokemuksista liikkeen toiminnassa mukana olemisesta.

Tutkimuksen lähteistä *Kenen joukoissa seisoit?* keruu on vastaajien itse kirjoittamia ko-
kemuksia ja muistamista omalta nuorelta taistolaisajalta. Olen rajannut teksteistä aihe-
alueeseen parhaiten soveltuvat tekstit ja analysoinut niitä Atlas TI8 ohjelmalla koodaten
aiheeseen liittyvä ilmiötä. Muistitietoaineisto itse tutkielmassa on myös alkuperäisessä
sanamuodossaan. Kansan arkiston haastattelumateriaalia en ole itse litteroinut, vaan
käytössäni oli valmiiksi tutkija Pirjo Kaihovaaran tekemä haastattelu ja litterointi. Agit
Prop yhteisön ja ”Mustan kirjan” arkistomateriaalit ovat osa Kansan arkiston kokoelmaa
ja viitattu aineisto normaalia yleisessä tutkimuskäytössä olevaa arkistomateriaalia.
Myös muu lähdeaineisto on yleistä ja julkista tutkimukseen käytettävää materiaalia.

1.3 Tutkimuskysymykset ja aihe

Tutkielman aikaväli- vuodet 1968-1976 sijoittuu nuortaistolaisen liikkeen alkuun ja ku-
koistusaikaan. Vanhan ylioppilastalon valtaus on luonteva aloitus vasemmistolaisen
nuorisliikehinnän voimistuessa ja saadessa yhä enemmän kannattajia. Aikarajauksen
toinen pää puolestaan on kiihkeimmän nuortaistolaisliikkeen jonkinlaisen hiipumisen

⁹ Fingerroos & Haanpää 2006, 39. Muistitieto on luonteeltaan aina konstruktivistista, ja muistitietotutkimuksessa
tuotetaan rekonstruktioita. Myös ymmärtävän mikrohistorian tavoitteena on menneisyyden tulkinta tutkijan jaa tutkit-
tavan subjektiviteetti huomioiden. Tavoitteena on saavuttaa ihmisten omat tulkinnat menneisyydestä.

¹⁰ Pöysä 2006, 232. Kirjasta muistitietotutkimus.

aikaa, jolloin siitä oli tulossa enemmän ”salonkikelpoinen” osa SKDL:n ja SKP:n organisaatiota.¹¹

Tutkimushypoteesi: Pyrin tässä tutkielmassa osoittamaan, että poliittinen ideologia, nuortaistolaisliike Suomessa, **voidaan nähdä maailmankatsomuksellisenä totuusyhteisönä ja jota voidaan lähestyä ja tutkia uskonnonkaltaisena ilmiönä**. Tällöin tutkin liikkeeseen mukaan tulemistä, sosialistista identiteettiä ja liikkeen olemusta uskontoon tai uskonnolliseen ilmiöön verrattavana rakenteena. Vaikka kyseessä on selkeästi niin sanottu immanenttista eli tämän puoleista todellisuutta refleктоiva liikehdintä, voidaan sillä katsoa olevan samoja elementtejä kuin perinteisellä uskonnollisella liikkeellä. Uskonto ilmiönä määritellään tässä yhteydessä varsin väljästi, esimerkiksi transendenttisen objektin poissaolo ei poista ilmiön uskonnollisia piirteitä.

Uskonnon ja ideologian ymmärtämisen yhteydessä tämän tutkielman keskeisinä tutkimuskohteina ja kysymyksinä ovat myös nuortaistolaisliikkeeseen liittymisen motiivit ja sosialistisen identiteetin olemus. Pyrin hahmottamaan, millainen korrelaatio ja ontologinen vaikutus on yksilön sosioekonomisella taustalla ja kääntymyksen olemuksella. Tällöin ”kääntymys” nähdään nimenomaan liikkeeseen mukaan tulona ja identifioitumisenä sosialistiseen ideologiaan nuortaistolaisessa muodossa. En kuitenkaan pyri tutkimaan itse sosialismia Karl Marxin ja Friedrich Engelsin näkemysten kautta, vaan sosialistinen ideologia ja identiteetti ovat mielenkiinnon kohteena vain nuortaistolaisuuden muodossa.

Totuusyhteisöksi määritellään tässä yhteydessä liike tai organisaatio, joka pyrkii ”omistamaan” maailmankatsomuksellisen ja aatteellisen totuusfunktion ja joka antaa jäsenilleen esimerkiksi opin tasolle omaksuttavia näkemyksiä ja eettisiä malleja. Totuusyhteisön yksi tuntomerkki on positio, jolla asemoidaan oma ryhmittymä suhteessa muihin ja pyritään luomaan kiinteä ”samaan suuntaan” katsova ideologia ja maailmankuva.¹²

En kuitenkaan pyri tekemään antiuskonnollisuudesta lähtökohdallisesti ponnistavasta taistolaisuudesta uskontoa de facto, vaan haluan löytää sellaisia elementtejä, jotka

¹¹ Lalu 8.1. 2015 b; <http://www.ennenjanyt.net/2015/01/ainakin-vuori-on-kaantamatta-nuortaistolaisuuden-muistaminen-ja-menneisyyden-radikalismi-2/> Haettu 12.2.2019; Tarkka 2012, 232.

¹² Totuusyhteisön määritelmästä ja uskonnollisen kielen olemuksesta katso Nissi, 2010 passim.

soveltuvat syvän maailmankatsomuksellisen liikkeen tutkimiseen ja ymmärtämiseen. Olen tietoisesti rajannut tutkimuskohteen ulkopuolelle esimerkiksi taistolaisliikkeestä erkaantumisen ja haasteltavien suhtautumisen liikkeeseen nykyään. Haastattelumateriaali on kysymyksen asettelultaan sellainen, että kyseiset aiheet toki olisi mahdollista käsitellä, mutta aihetta ovat omalta osaltaan käsitelleet esimerkiksi Anna Kontula ja Ari Tuulentie omissa pro gradu tutkimuksissaan.¹³

Uskontoa ja totuusyhteisöä voi lähestyä myös perinteistä uskonnon määritelmää laajentaen. Dosentti Teemu Taira on oivallisesti käyttänyt ja määritellyt uskonnon tarvittaessa varsin notkeaksi ilmiöksi rinnastaessaan jalkapallofaniuden uskonnon harjoittamiseen. Tairan mukaan tapamme puhua merkityksellisistä ja itselle tärkeistä asioista perustuu usein uskonnollisiin rinnastuksiin. Jalkapallolla ja sen fanikulttuurilla on samalla tavalla uskonnolliseen toimintaan ja totuuden etsimiseen ja omistamiseen liittyviä piirteitä kuin on tutkimushypoteesini mukaan myös nuortaistolaisessa liikkeessä.¹⁴

Tässä tutkielmassa ääneensä antavat lähinnä sotien jälkeen syntyneet, niin sanotun suuren murroksen sukupolvi (1940-1949 syntyneet) ja lähiöiden sukupolvi (1950-1964 syntyneet). Kyseinen tyypittely perustuu sukupolven kokemuksiin elinoloihin ja jaettuihin kokemuksiin elämästään tietynä aikana ja tietyssä paikassa. Tällöin voidaan myös ajatella, että sukupolvikokemus ei ole tietty voimakkaasti koettu hetki tai käänne, vaan pikemminkin elinoloihin liittyvä, massamittaisesti koettu elämänkulun vaikutin.¹⁵

1.4 Tutkimuseettinen käytäntö tässä tutkielmassa

Tämän pro gradu tutkielman muistitietolähteet ja haastatteluaineistot ovat osittain omalla nimellä kirjoitettuja ja tutkimuskäyttöön arkistoituja haastatteluja. Noudatan tässä tutkielmassa 1.1.2019 voimaan astuneen niin sanotun GDPR (General Data

¹³ Kontula 2002, 10-12; Tuulentie 1996, 3-5.

¹⁴ Taira 22.5.2018. <https://www.teologia.fi/artikkelit/1546-jalkapallo-uskontona>, haettu 9.2.2019.; Uskontoa ei ymmärretä muusta kulttuurista irrallisiksi opillisiksi järjestelmiksi tai instituutioiksi. Uskonto hahmottuu esimerkkeinä toimivien ilmiöiden ja käsitteiden kautta osaksi modernia nykykulttuuria, jota lähestytään kriittisen kulttuurintutkimuksen, uskontotieteen ja uskontososialogian työkalujen avulla. katso Taira 1996, 7.

¹⁵ Piispa 2018, 13.

Protection Regulation) lain käytäntöä. Tämän takia jokainen haastattelu ja lähde, mikä ei ole julkisessa levityksessä, on suojattu keksittyjen nimien taakse. Itse haastattelumateriaaleissa oli 21 eri henkilöä, joiden nimet ja mahdolliset tunnistetiedot olen pyrkinyt peittämään. Tämän takia esimerkiksi saman henkilön näkemyksiä analysoitaessa saattaa kyseisellä henkilöllä olla eri nimi johtuen anonymiteetin säilymisestä. Osaltaan tämä johtuu siitä, että haastatteluja palautettaessa kaikki eivät ole antaneet kirjallista lupaa oman nimensä käyttöön tutkimuksessa. Haastattelun tekstit mahdollisine tunnistetietoineen on tällä hetkellä tekijän hallussa.

1.5 Marxilaisen sosialismin suomalainen muunnos.

Vasemmistoradikalismin nousu 1960 luvulla on yksi modernin historian suurista kertomuksista. Iso osa tästä liikehdinnästä kanavoitui kansainvälisen opiskelijaliikkeen kautta ja varsinkin yliopistoista ympäri Eurooppaa (ja paikoin Yhdysvalloissa) tuli uuden liikehdinnän taustavoima. Yliopistot kun pystyivät luomaan sukupolvikapinalle otollisen maaperän ja eri sosioekonomisista taustoista tulleet nuoret kokivat ”uuden aikakauden” alkaneen. Yliopistojen roolia voidaan tarkastella myös niiden itsenäisyyden ja statuksen kautta, jolloin aatteellinen toiminta pystyi kehittymään sofistikoituneessa ympäristössä ja ilmapiirissä, mikä johti pahimmillaan jopa väkivaltaisiin mielenosoituksiin.¹⁶

Euroopassa vuosi 1968 oli suuren poliittisen liikehdinnän ja kuohun vuosi. Suomessa vasemmistoradikalismi kuitenkin erosi ”pohjoismaisesta mallista” ja täällä vasemmiston valta ulottui kaikkialle yhteiskunnan eri tasoille. Osaltaan tähän muista pohjoismaista eroavaan kehitykseen oli vaikuttamassa muun muassa Helsingissä v 1962 järjestetty kansainvälinen kommunistinuorten festivaali, mikä ”vallankumouksellisen Afrikan ja nousevan Aasian” ohella kosketi suomalaisia uudella tavalla. Koko 1960 luku oli kuitenkin myös nopeiden sosioekonomisten muutosten aikaa, jonka poliittinen siemen kylvettiin Laura Kolben mukaan jo v 1956 presidentin vaaleissa. Urho Kekkosen valtakausi alkoi yleislakolla ja varsin voimakkaalla talouden taantumalla. Myöhemmin myös v 1958 yöpakkaset ja v 1961 niin sanottu noottikriisi loivat oman, mutta varsin syvän

¹⁶ Rootes 1980, 473-474.

leiman Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin. Poliittinen turbulenssi jatkui läpi 1960-luvun ja v 1966 vasemmistopuolueet saivat enemmistön eduskuntaan.¹⁷

Taistolaisuus oli aluksi pilkkanimi johtohahmonsa Taiston Sinisalon mukaan. Kuitenkin nimenä ja ilmiönä se vakiinnutti asemansa kommunistisen liikkeen sisällä varsin nopeasti. Liike myös profiloitui selvästi nimensä mukaan, ”nomen est omen” ja myöhemminkin taistolaisuus oli omanlaisensa synonyymi äärikommunistiselle liikehdinnälle ja ideologialle maassamme. Kimmo Rentolan mukaan nuorissa ”opiskelijakäännynnäississä” oli varsinkin pääkaupunkiseudulla varsin samanlaisista sosioekonomisista taustoista tulleita kuin muutkin yliopistoon hakeutuvat. Toisaalta varsin monella, varsinkin muualla Suomessa sukuhistoriallinen tausta oli punaisten puolella v 1918 tapahtumissa taistelleita.¹⁸

Järjestäytynyt suomalainen ääri vasemmistolaisuus näyttäytyi osaltaan myös kovin traditionaalaisena ja ikärakenteeltaan varsin vanhana. Suuri 1970-luvun alun sosialistinen opiskelijaliikehdintä ei tuonut kommunistiseen puolueeseen samanlaista ”nuorennusleikkausta” kuin muualla. Suomalaiselle kommunismille oli tyypillistä, että usko perinteellisen puoluetoinnin voimaan ja toimintaan oli varsin matala, mutta tietoisuus ja halu toimia muuten oli korkea. Myös SKP:n aktiivien sukupuolijakauma oli 1970-luvun alkupuolella varsin maskuliininen: 69% jäsenistä oli miehiä. Sukupuolijakauma yhdistettynä varsin korkeaan keski-ikään, kertoi SKP:n puoluetoinnin perinteistä. Myös puolueen jäsenmäärä vaihteli tutkimusajankohtana jonkin verran, sillä esimerkiksi vuonna 1967 puolueeseen kuului n 46000 jäsentä ja v 1975 n 44000 rekisteröityä jäsentä. Jäsenkehityksessä on tosin hyvin erikoinen jyrkkä notkahdus ja paluu ”ennalleen” vuosina 1972-1974, jolloin SKP:n jäsenmäärä oli alhaisimmillaan n 37000 jäsentä. On kuitenkin huomattava, että tässä yhteydessä SKP esiintyy siis yhtenäisenä, enemmistön ja taistolaisten puolueena.¹⁹ Virallisesti SKP oli tutkimusajankohtana yhtenäinen puolue, joka ajoi ”kaksilla rattaila” suhteessa sosialismiin ja kommunismiin.

¹⁷ Kolbe, 2008, 366-388.

¹⁸ Kontula 2004, 234; Rentola 2003, 3-6. <http://hdl.handle.net/10224/4034>, haettu 21.2.2019.

¹⁹ Hyvärinen&Paastela 1985, 7-8.

Yksi nuortaistolaisen liikkeen kulmakiviä olivat juuri Sosialistinen opiskelijaliitto (SOL) ja Akateeminen Sosialistiseura (ASS). Varsinkin Akateeminen Sosialistiseura oli oman aikanaan varsin moderni. Sen sukupuolijakauma muuttui nopeasti yliopistojen hallinnonuudistuksen johtuneiden lakkojen jälkeen. Vielä 1969 naisten osuus seuran jäsenistä oli 22 prosenttia, mutta jo keväällä 1970 uusien jäsenien enemmistö oli naisia. Vielä 1960 luvulla naisten asema seuran toiminnassa oli vaatimaton, eikä johtopaikoilla ollut yhtään naista. Uudella vuosikymmenellä naisten osuus kuitenkin säilyi varsin vakana aivan kuten yliopistojen opiskelijoissakin puolet oli naisia. Osaltaan aikakauden yleispiirteenä voidaan pitää myös seksuaalisen vallankumouksen nousua. Tosin naisten asema ja tasa-arvo koettiin monesti vielä 1970 luvun alussa ”erityiskysymykseksi”, joka ratkeaa vasta koko yhteiskunnan muutoksen myötä.²⁰

Taistolaisuutta voidaan lähestyä myös psykohistoriallisena ja mentaalihistoriallisena ilmiönä. Jukka Relanderin mukaan taistolaisuudessa on kyse psykoanalyttisesta ”isänmurhasta”. Koska taistolaisuus edusti oman aikansa (kuitenkin varsin selvästi yhteiskuntarauhaa kannattavaa) totalitarismia, voidaan taistolaiseksi tulemisessa puhua myös totaalisesta sisäisestä muutoksesta. Ulkoiset toiminnan muodot tuli tehdä sisäisiksi, eli vallankumous ja aate piti saavuttaa myös psyykkeen sisäiset rakenteet, jotta ulkoinen vallankumous olisi mahdollista. Taistolaisuus halusi näin ilmentyä myös voimakkaana identiteettimurroksena ja ”sydämen asiana”, jolloin ihmisen kokiessa voimakkaan muutoksen, muutos ulottuu myös hyvin syvälle hänen kokemusmaailmaansa. Koska 1960 luvun globaali nuorisoliikehdintä ja sen suomalaiset versiot pohjautuivat pohjimmiltaan myös perinteisten arvojen ja auktoriteettien kapinaan, kuten perheen, kirkon, armeijan ja vanhempien vaikutusvaltaa vastaan, voidaan taistolaisuutta pitää osaltaan myös eräänlaisena psykoanalyttisesti nähtynä irtiottona vanhoista arvoista. Tällöin yksilölle tulee uusi oma ”vanhasta vapaa” aatteellinen minäkuva, jolle uuden opin ihanaus luo maailmankatsomuksellisia merkityksiä.²¹

Taistolaisuuden syntyä ja muotoutumista osaksi suomalaista poliittista kenttää on tutkittu varsin paljon. Suomalaisen poliittisen vasemmiston hajaannus ja dogmaattinen profiloituminen ovat yksi Suomen sotien jälkeisen historian mielenkiintoisimpia

²⁰ Rentola 2003, 7-9. <http://hdl.handle.net/10224/4034>, haettu 21.2.2019.

²¹ Relander 1999, 198-200.

ilmiöitä. Sosialismi ilmiönä oli jo Marxista ja Engelsista lähtien herättänyt suuria tunteita, mutta Suomessa sillä oli taakkanaan vuoden 1918 tapahtumat ja toinen maailmansota. Kommunismi (tässä yhteydessä yleisilmiönä) oli ja on osa työväenliikettä, joka on saanut miljoonat ihmiset järjestäytymään ja toimimaan maailmaanlaajuisesti. Näiden ihmisten toiminnan pontimena on ollut sydämessä koettu tuska ja huoli oman itsen, perheen ja muiden taloudellisesti tai muuten sorrettujen asemasta. Kommunismille on ”vihkiydytty” aidon vakaumuksellisesti, minkä monet muun muassa kapitalististen maiden vainotuiksi tulneiden lakkojohtajien sekä sodanaikaisten kommunistipartisaanien karut kuvaukset elämästä vahvistavat. Kommunismi ei ole ainoa kansanliike, jolla on ollut tällainen syvän vakaumuksen lähtökohta ja ominaisuus, mutta se on varmasti yksi tämän liikkeen keskeisiä entiteettejä. Toisaalta toinen kysymys onkin, miten hyvin kommunismi on kyennyt historiansa aikana vastaamaan tähän huutoon ja työläisten asemaan.²²

Kommunismi (toisessa diskurssissa myös rinnasteinen sosialismiin, mikä oppihistoriallisesti eroaa kommunismista) on ollut suuren tieteellisen ja poliittisen mielenkiinnon kohteena jo pitkään. Yksi syy on kotoisten kokemusten ja Neuvostoliiton hajoamisen lisäksi myös lännessä harjoitettu tieteellinen ja osin myös aatteellinen tutkimus, jonka voisi sanoa omalla tavallaan tiivistyvän niin sanotun kommunismin mustan kirjan syntyyn.²³ Vaikka kyse oli globaalin sosialismin/kommunismin nimiin tehdyistä rikoksista ja miljoonista uhreista, herätti se ilmestyessään myös jälkisuomettuneessa Suomessa myös runsaasti huomiota, vaikka akateeminen keskustelu aiheesta oli vellonut jo pitkään.²⁴

Peruslinjana on, että toisen maailmansodan jälkeisen tilanteen, jossa kommunismi taas laillistettiin, seurauksena Suomen kommunistinen puolue hajautui käytännössä kahtia niin sanottuun enemmistö ja vähemmistökommunisteihin. Jakolinjan historiallisena tapahtumaketjuna voidaan pitää vuonna 1964 Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomitean pääsihteerin Nikita Hrustsovin syrjäyttämistä ja niin sanotun troikan siirtymistä valtaan. Tosiasialliseksi johtajaksi nousi Leonid Breshnev ja kaappauksen

²² Ruusunen 2008,16.

²³ Courtois, 1997, passim

²⁴ Ruusunen 2008,16.

ideologisena primus motorina hääri kulisseissa Mihail Suslov. Suomessa hieman myöhemmin 20 vuotista taivaltaan viettäneen SKDL:n juhlassa SKP:n pääsihteeri Ville Pessi piti paljon tunteita herättäneen puheen, jossa hän ilmoitti selkeän tukensa Neuvostoliiton uudelle johdolle. Tilaisuudessa kaikki eivät kuitenkaan olleet asiasta riemastuneita, ja Pessi sai puheelleen nuivan vastaanoton. Veli-Pekka Leppäsen mukaan Suomessa Nikita Hrustsovin ja presidentti Urho Kekkosen hyvät henkilökohtaiset suhteet olivat myös Suomen kommunisteille poliittista käyttövoimaa.²⁵

Suomen kommunististen ideologian perusjakolinja alkoi seuraavien vuosien jälkeen polarisoitua. SKDL eli Suomen kansan demokraattinen liitto oli poliittinen puolue, jossa yhtenä alajaoksena oli Suomen kommunistinen puolue. SKDL edusti niin sanottua enemmistöä ja valtaosa SKP:n sisällä vaikuttaneista oli niin sanottua vähemmistöä, myöhemmin myös taistolaisiksi kutsuttuja puolueen jäseniä. Keskeinen perustekijä tähän jakoon on ideologis-poliittinen: Edustaako Neuvostoliittolainen malli sosialismista aina alkuperäistä sosialismia, (kuten taistolaiset ajattelivat), vai voiko Neuvostoliitto politiikassaan ja kansainvälisessä toiminnassaan tehdä virheitä ja kulkea vastoin sosialismin viitoittamaa rauhanomaista tietä.²⁶

Tärkeä tapahtumaketju, mikä johti kahtiajaon syvenemiseen, oli niin sanottu Prahan kevään 1968 tapahtumat ja Neuvostoliiton tunkeutuminen etupiiri-ideologiaan tukeutuen maahan turvaamaan oikeaoppista sosialismia liian vapaaksi kokemaansa paikallista toimintaa kohtaan. Kremlin lähtökohtana oli suurvaltojen Potsdamissa v 1945 sopivan etupiiri- jaon perusteella puuttua toisen maan sisäisiin asioihin. Suomessa tilanne aiheutti paljon kohua ja jopa pelkoa kommunistien keskuudessa, mutta jakolinja kirkastui vähitellen: vähemmistö kannatti lähes sellaisenaan Neuvostoliiton interventiota, enemmistö ei pitänyt kaikkia Neuvostoliiton toimia sopivana, vaan jopa tuomittavina. Taistolaismielike oli näin vähitellen kirkastanut poliittisen agendansa.²⁷

Opiskelijaliike radikalisoitui ja puoluepolitisoitui pian Vanhan ylioppilastalon valtauksen jälkeen vuodenvaihteessa 1968-69. Vuonna 1971 Suomessa oli metallilakko, jonka oli taistolaisten toiveissa määrä johtaa vallankumoukseen, ja samana vuonna kiihtyi

²⁵ Leppänen 1999, 30.

²⁶ Leppänen 1999, 240-242

²⁷ Leppänen 1999, 250-254.

taistelu yliopistolla. Vallankumous alkoi sosialistien omista opiskelijajärjestöistä, Sosialistisesta Opiskelijaliitosta SOL:sta ja HYY:ssä toimineesta Akateemisesta Sosialistiseurasta ASS:sta.²⁸

Suomen kommunistisen puolueen hajoaminen oli myös aatteellisesti haastava ilmiö. Miten oikeaa marxilaisuutta edustava ja työväen aatetta ajava puolue voi jakaantua oikeauskoisiin ja ”harhaoppisiin”? Osaltaan tämä liittyy sosialismin aatemaailman kokonaisvaltaisuuteen, missä sosialismi luo arvot ja merkitykset yksilön maailmankuvalle. Helsingin kulttuuritalossa huhtikuussa 1968 pidetyssä SKP:n konferenssissa Erkki Salomaa käsitteli ”lahkolaisuuden” ongelmaa. Hän pohti sosialistien sosioekonomisten taustojen merkitystä liikkeen olemukselle ja totesi, että kommunismi ei ole enää vain ”työn raskaan raatajien” aate, vaan joukossa on runsaslukuisesti myös muiden eri ammattiryhmien edustajia. Salomaan mukaan sosialismin menestyksen edellytys onkin, että löydetään ja tunnustetaan työväenluokkaan kaikki ryhmät. Salomaa halusi näin hylätä vanhan ajatuksen pienipalkkaisesta raskasta työtä tekevästä ja riistetyistä työläisistä ja laajentaa sosialismin työväenluokka- aatetta laajemmalle.²⁹

Euroopan radikaalissa nuorisoliikkeessä vuoden 1969-1970 aikaa voidaan proletariseksi käänteeksi. Monet nuoret olivat menettäneet itsetuntonsa hippiliikkeen saamattomuuden vuoksi ja uusien liittolaisten etsiminen oli käynnissä. Idän jättiläisen lumo eli maolaisuus näytti hetken aikaan olevan vääjäämätön, mutta Suomessa suuntaa näytti sitenkin kulkevan kohti SKP:tä ja sen vanhakantaiseksi ja oikeaoppiseksi muodostuneeseen oppositioon eli taistolaisiin. Heikki Mäki-Kulmalan mukaan vanhakantaiset ”veteraanit” eivät kuitenkaan laatineet tai edes tehneet mitään missiota nuorten äärivasemmistosta innostuneiden saamiseksi puolueen oikeaan ryhmään. Nuoret löysivät usein itse tiensä järjestön pariin, vaikka tie taistolaisnuoreksi ei aina ollut kovin helppo. Monet vanhemman polven kommunistit pitivät nuorten esiinmarssia jopa porvariston hankkeena ”mädättää liike” sisältäpäin.³⁰

Taistolaisliikkeen ja ennen kaikkea nuortaistolaisuuden muotoutumiseen voidaan liittää myös ajatus niin sanotusta uusvasemmiston muotoutumisesta. Kun ”vanha vasemmisto”

²⁸Erola 9.4.2004. <https://ylioppilaslehti.fi/2004/04/274/>, haettu 5.3.2019.

²⁹ Salomaa 1968, 97-98.

³⁰ Mäki-Kulmala 2004, 80-81.

keskittyi enemmänkin työläisten aseman ja sosialistisen vallankumouksen synnyttämiseen työväestön keskuudessa, uusvasemmiston fokus oli laajempi. Kimmo Rentolan mukaan sille oli tärkeää kansainvälinen solidaarisuus, luokkarakenteiden murtaminen ja hyvin merkittävänä ilmiönä pasifismi. Myös irtautuminen niin sanotusta vasemmistopuolueiden sisäisen korjaamisen ajatuksesta oli tyypillinen ero uuden ja vanhan vasemmistolaisuuden välillä.³¹

Nuortaistolaisen liikkeen muotoutumisessa varsin tärkeää roolia näytteli myös niin sanottu ratavarren ryhmä. Ryhmän nimi juontaa ajatuksesta, että rautatien ja sen varrella olevissa pienissä ja keskisuurissa kaupungeissa uusvasemmistolaisuudelle olisi hedelmällinen maaperä kasvaa. Tällaisia alueita olivat esimerkiksi Korso ja Kerava, Hyvinkää, Lahti, Kuusankoski ja Seinäjoki. Ratavarren ryhmä ei aluksi ollut kovinkaan tiukan dogmaattisesti kommunistinen, vaan kyse oli enemmänkin uuden vasemmistolaiseksi itsensä kokeneen sukupolven ”irrottelu” ja poliittista heräämistä. Nuorisoliitto ja Teiniliitto olivat nuorille politiikan oppikouluja, joista sai hyvän pohjan myöhemmälle poliittiselle ja aatteelliselle kehitykselle. Keskeisiä nuoria vaikuttajia tässä ryhmässä olivat muun muassa Seppo Kanerva, Aku Alanen, Ilpo Halonen ja Jaakko Laakso. Nuortaistolaisuuden ”virallinen” syntyhistoria ajoittuu kuitenkin vuoteen 1971, jolloin liikkeen virallinen linja teki selkeää pesäeroa kansandemokraattien uudistus linjaan, pitäen näitä rappion ja revisionismin edustajina.³²

Kysymys sosialismin teoreettisesta ja dogmaattisesti oikeasta olemuksesta ei lakannut taistolaisuuden kiihkeimpien vuosien jälkeenkään 1970 luvulla. Urho Jokinen pohti suomalaisen sosialismin tilaa ja ennen kaikkea sosialismin aatteellista ydintä omakustanne kirjassaan ”Taistelu SKP:n päälinjasta”. Sosialismi on Jokiselle omalla tavallaan jakamaton, oikea ja erehtymätön maailmanselitys, jonka jakautuminen eri ”lahkoihin” on osoitus joko tietämättömyydestä tai tinkimättömyydestä marxilaisuuden aatteelle.

³¹ Rentola 1990, 254,255.

³² Rentola 1990, 252-253. Kimmo Rentolan mukaan taistolaisen nuorisoliikkeen eräänlaiseksi perustamispäiväksi voidaan jopa määritellä hotelli Jukolassa 3.1.1968 pidetty baari-ilta ja illanistujaiset.

Jokisen näkemys asettuu varsin hyvin samaan kuvaan absoluuttista ja muuttumatonta totuutta ylläpitävän roomalaiskatolisen teologian kanssa.³³

Opiskelijaliike radikalisoitui ja puoluepolitisoitui pian Vanhan ylioppilastalon valtauksen jälkeen vuodenvaihteessa 1968-1969. Jan Eerolan mukaan vuoden 1971 metallityöväenliiton lakon oli taistolaisen toiveissa määrä johtaa vallankumoukseen ja samana vuonna kiihtyi taistelu yliopistolla. ”Vallankumous” alkoi sosialistien omista opiskelijajärjestöistä, Sosialistisesta Opiskelijaliitosta SOL:sta ja HYY:ssä toimineesta Akateemisesta Sosialistiseurasta ASS:sta.³⁴ On tosin huomattava, että retorisesti taistolaiseen narratiiviin läheisesti kuulunut vallankumouksen tematiikka piti sisällään erilaisia tulkintoja ja diskursseja vallankumouksen luonteesta ja olemuksesta.

Matti Hyvärisen mukaan sosialistisen liikehdinnän metodologiaa ja ymmärtämistä voidaan selittää niin sanotun historisiteetti ajattelun avulla. Kyseinen Alain Tourainen kehittämä malli lähtee liikkeelle ajatuksesta, jonka mukaan ihmiset tekevät itse historiansa. Tällöin yhteiskunnalla itsellään on kyky tuottaa omat kulttuuriset mallinsa, instituuttionsa ja käytäntönsä. Historisiteettia ei kuitenkaan voi nähdä jonain yhteiskunnan ulkopuolisena neutraalina mahtina, vaan ainoastaan luokkien ja luokkataistelun tuloksena. Luokkataistelut ovat historisiteetin hallintaa yhteiskunnassa ja erilaiset yhteiskunnalliset liikkeet ilmentävät puolestaan luokkataistelua. Yhteiskunnassa on siis kaksi toistuvaa vastakkaista liikettä: toisen, joka muuttaa historisiteettia organisaatioksi, järjestykseksi ja vallaksi ja toinen joka murtaa tätä järjestystä luomalla uusia orientaatioita ja konflikteja kulttuuristen innovaatioiden ja yhteiskunnallisten liikkeiden kautta. Nämä kaksiliikettä ja niiden vastakkaisuus ei kerro yhteiskunnan kriisistä tai järjestyksen murtumisesta, vaan ne pikemminkin ilmentävät tapaa, millä yhteiskunta pysyvästi tuottaa itsensä.³⁵ Vaikka historisiteettin kehittäjä Tourain haluaakin erottaa marxilaisesta

³³ ”Sitten on puolueen linjaan ja olemukseen liittyviä erimielisyyksiä. Niihin kuuluvat historiallinen kompromissi ja hyökkäykset Neuvostoliittoa ja NKP:ta vastaan. Nämä ovat erimielisyyksiä, joita ei voi sovittaa ja joiden ratkaisemista ei voi jättää elämän varaan. Ne on poistettava. Ne edustavat marxilais-leninismille vihamielistä kantaa päinvastoin kuin edellä mainitut erimielisyydet”. Jokinen 1984, 54.

³⁴ Erola, 9.4.2994. <https://ylioppilaslehti.fi/2004/04/274/>, haettu 5.3.2019.

³⁵ Hyvärinen 1985, 78-79.

yhteiskunnallisten liikkeiden ymmärtämisen tavasta, voidaan historisiteetilla mielestäni ainakin osittain selittää suomalaisen sosialistisen liikkeen hajaannus, koska riippuen näkökulmasta, niin sanottujen uudistajien ja säilyttäjien sisäänrakennettu ristiriita on aina olemassa inhimillisissä yhteisöissä.

Taistolaisuus halusi siis osaltaan esiintyä suomalaisen sosialismin puhdasoppisimpana muotona. Liikkeen suuri vastavoima oli SKP:n enemmistö, jota taistolaisliikkeessä yleisesti kutsutaan revisionisteiksi. Yleisesti revisionismilla tarkoitetaan tässä yhteydessä marxilaisuuden tai sosialismin uudistamista, eräänlaista aikaan sidottua opintarkistusta. Arvo Tuominen julkaisi kustannusosakeyhtiö Tammen v 1974 julkaiseman kirjan ”Tarvitaanko Suomessa vallankumousta?” Tuomisen näkemyksen mukaan Suomessa ei ollut 1970 ulkomaille, kuten Kreikalle tai Chilelle tyypillisiä vallankumouksen elementtejä, kuten politisoitunutta armeijaa, mikä olisi voinut osallistua vallankumoukseen. Myös puolueen revisionistisen puolen hellimä ajatus taloudellisista ja poliittisista yleislakoista olisi Tuomisen mukaan huono ajatus, koska

”Suomi siirtyy sosialismiin ja myöhemmin kommunismiin, mutta siirtymisen on tapahduttava työväestön ja koko kansan enemmistönhyväksymällä tavalla, ei salakavalasti kansan selän takana vallankaappauksella, sillä se on leninismen pettämistä”.

Taistolaiset halusivat Tuomisen mukaan myös esimerkiksi vain lyhyitä työehtosopimuksia, jolloin yleislakkoherkkyys olisi suurempi ja tie yhteiskunnan rakenteiden tosiasialliseen muuttamiseen matalampi.³⁶

Taistolaisuus oli osaltaan oman aikansa poliittis- aatteellisen liikehdinnän lapsi. Vielä 1960 luvun lopussa leninismi ja maolaisuus eivät olleet eronneet toisistaan ja sosialistisen liikkeen sisällä ja sosialistisen vallankumouksen eri tavoin nähneet pitivät vielä 1970 luvun alussa yllä keskusteluyhteyttä esimerkiksi kolmannen maailman tilanteesta. Kuitenkin 1970 luvun alussa radikaalisuutta ja nopeaa vallankumousta haikaileva vasemmistolaisuus profiloitui enemmänkin maolaisuuden alle. Niin sanotun underground kulttuurin alle voidaan laskea myös suomalainen marxilais-leniniläinen nuorisoliike, joka Jukka Relanderin mukaan etsi ”sisäistä rauhaa ja ulkonaista näkyvyyttä” omille

³⁶ Tuominen 1974, 171-174.

aatteilleen. Leninismi oli alun perin Josef Stalinin idea, mutta Suomessa ”leninkultti” sai vain varsin vähän huomiota, mutta sillä oli osaltaan kompetenssia vedota nuoriin, jotka halusivat vastauksia sotien ja kurjuuden tematiikkaan. Leninismi oli omanlaisensa ”ortodoksinen” sosialismin muoto, jossa Marxin vallankumousaate haluttiin nähdä nopeana, suorana toimintana.”³⁷ Suomessa leninismi jäi omaksi kuriositeetiksi ja valtaosa suomalaisesta poliittisen vasemmiston ”tiukasta” linjansa kanavoitui kuitenkin taistolaisuuteen. Leninismi ja maolaisuus ovat kuitenkin osa suomalaista vasemmiston kenttää, jotka pyrkivät enemmän tai vähemmän suoraan maailmanvallankumoukseen ja muodostamaan kokonaisvaltaisen ideologian ja maailmanselityksen.

Suomessa marxilais- leninistinen opiskelijaliikehdintä oli aluksi omanlainen sekoitus työväenaatetta ja uutta sosiaalista liikehdintää. Sen suhdetta perinteiseen vasemmistoon voidaan kuvata termillä *uusi vasemmisto*. Se ammensi ideologisen voimansa enemmänkin manner- eurooppalaisesta sosialismista, jossa erityisesti ranskalaisen Jean-Paul Sartren eksistentialismi ja Frankfurtin koulukunta olivat yhteiskuntafilosofisia esikuvia. Kuitenkin 1968-1969 yleismaailmallisen opiskelijaliikehdinnän jälkimainingeissa uusi vasemmisto (The New left”) jäi alakynteeseen ja dogmaattinen marxilais-leninistinen tai niin sanottu trotskilainen sosialismi alkoivat saada enemmän jalansijaa ja kaiken lisäksi alkoivat vielä varsin voimakkaasti arvostella toisiaan. Suomessa ei toisaalta ollut radikaalin antiautoritaarista liikehdintää virallisten puoluekoneistojen ulkopuolella. Ehkä radikaalein ”puhdasoppista” sosialismia ajanut liike Suomessa oli SOL eli sosialistinen opiskelijaliitto, joka onnistui saamaan jalansijaa erityisesti oppilaitosten opiskelijakunnissa ja jäsenäänestyksissä. Opiskelijaliikkeen radikalisoituminen ajoittuu osaltaan samoihin aikoihin kuin SKP:n jakautuminen syvenee, eli vuosiin 1969-1971. SOL julistautui vuonna 1971 virallisesti marxilais- leninistiseksi liikkeeksi, vaikka siinä oli alun perinkin jäseninä muun muassa SDP:n nuorisosiiven edustajia.³⁸

Risto Alapuron mukaan suomalaisessa opiskelijaliikkeessä kävi, kuten 1930-luvulla. Silloinkin koko yhteiskunnan kehityslinja ja ylioppilaiden toimintaa hallinnut linja kulivat vastakkaisiin suuntiin. Akateeminen Karjala-Seura propagoi eheyttämistä, jonka piiriin kuuluivat myös sosialidemokraatit, mutta kun he 30-luvulla pääsivät pannasta,

³⁷ Relander, Scandinavian Journal of History. Dec2008, Vol. 33 Issue 4, p464-477. 14p.

³⁸ Hyvärinen & Paastela 1985, 13, 15.

AKS oli kiivaasti vastaan. Samaan tapaan opiskelijat 60-luvulla ajoivat kommunistien hyväksymistä, mutta kun se toteutui ja kommunistien pääosa alkoi integroitua, opiskelijaliike päätyi vastustamaan koko prosessia. Molemmissa tapauksissa opiskelijaliike ajautui umpikujaan. Sen ja koko yhteiskunnan kehityslinjat olivat vastakkaisia.³⁹

1.6 Taustateorioita

1.6.1 Motivaatiot liittyä poliittiseen liikkeeseen

Yksi tämän tutkielman taustaoletuksista ja teoreettisista viitekehyksistä on analysoida motivaatiotekijöitä yksilön liittymiseen poliittisen liikkeen jäseneksi. Käytän tässä yhteydessä yhtenä mallina muun muassa sosiaalipsykologi *David McClellandin* (1917-1998) suoritusarvoteoriaa (tai toiselta nimeltään McClellandin trikotomiaa). McClelland kritisoi kuuluisaa Maslowin tarvehierarkiaa sen niin sanotusta myötäsyttyisyyden ongelmasta. Suuri osa ihmisen motivaatiosta ja tarpeista on opittuja, ei ”synnynnäisiä”. McClellandin teoria muodostaa eräänlaisen kolmen osa-alueen kokonaisuuden, jonka läpi yksilön motiivi ja tarvehierarkia rakentuu. Vaikka alun perin McClellandin teoria oli yhteiskuntafilosofinen pyrkien osoittamaan mitattavasti talouskasvun ja tarveteorian korrelaation, tuli siitä varsin nopeasti myös esimerkiksi työelämän ja työssä siirtymisen teoria. Yleisellä tasolla sitä voidaan soveltaa myös poliittisen psykologian motivaatio-teoriana.⁴⁰

McClellandin trikotomiassa yksilöllä on neljä keskeistä tarvetta:

- a) halu valtaan
- b) halu liittymiseen (liittyä johonkin)
- c) halu saavuttaa jotakin

³⁹ Alapuro, 1997 Tieteessä tapahtuu (Vol 15 Nro 4 (1997))

⁴⁰ Fisher 2009, 352 .

d) (halu välttää jotakin)

McClellandin trikotomian ”halu välttää jotakin” ei tullut kertaakaan esille tutkimusaineistossa liittymismotiivina. Siksi en käsittele sitä myöhemminkään enää tässä tutkielmassa. Tutkittaessa ihmisen tarvehierarkiaa, on keskeinen huomio yleensä kiinnitetty käyttäytymiseen ja sen muutoksiin. Vuosien ajan monet eri tutkimukset ja teoreettiset viitekehykset ovat rakentuneet selittämään ihmisen käyttäytymisen eroavaisuuksia. Jotta voitaisiin tehdä oikeutta yksilön persoonallisuuden kompleksisuudelle, pitää nähdä monien piirteiden toimivan samanaikaisesti.⁴¹

1.6.2 Identiteetti

Tämän tutkielman yhteiskuntafilosofisena taustateorianana on myös jamaikan- brittiläisen sosiologin ja yhteiskuntatutkijan Stuart Hallin identiteettiteoria.⁴² Työn yksi teoreettinen ja käytännöllinen haaste on myös pyrkiä ”pääsemään tekstin taakse”, eli tutkia, miten ideologinen identiteetti näkyy tutkimusaineistossa. Stuart Hall näkee kulttuurin ja siihen vaikuttaneet voimat pitkänä identiteetin muokkautumisena. Koska jälkiteollisessa maailmassa niin sanotut suuret kertomukset eivät ole enää samalla tavalla suosiossa kuin ennen, on tilalle tuotava muita kulttuurin ja sen identiteetin rakennuspalikoita. Siksi tässäkin tutkimuksessa on hyödyllistä tarkastella suomalaisen vasemmiston lähihistoriaa nimenomaan kulttuuri-identiteetin muuttumisen näkökulmasta. Hallin mukaan identiteetti on itse asiassa pikemminkin jotain, mikä muotoutuu aikaa myöten tiedostamattomissa prosesseissa kuin jotain, mikä sijaitisi syntyvässä tietoisuudessa itsessään. Siksi sen yhtenäisyydessä on aina jotain imaginaarista tai kuviteltua.⁴³

⁴¹ McClelland 1992, 99.

⁴² Hall, 1999, 39.

⁴³ Hall 1999, 39.

Stuart Hall näkee kansalliset kulttuurit myös ”kuviteltuina yhteisöinä”. Vaikka vallitseva länsieurooppalainen demokratia ja kulttuuri Suomessa oli varsinkin sotien jälkeen varsin heterogeeninen, voidaan poliittisesta vasemmistosta sanoa samaa. Hallin mukaan ”kuvitellut yhteisöt” liittyvät läheisesti kansallisiin kulttuureihin, mutta niissä on globaalien tiedon ja kulttuurivaikutusten myötä tullut myös kuviteltuja piirteitä. Tämä näkyy vasemmistossa nimenomaan dogmaattisena vasemmistolaisuutena (esimerkiksi SKP:n enemmistö), mutta toisaalta siihen liittyen eräänlaisena ”oikeauskoisena” kuvitteellisena Neuvostoliiton politiikan lähes varauksettomana korostamisena ja hyväksymisenä (taistolaisuus). Tämä johtuu osaltaan poliittisen vasemmiston sisäänrakennetusta ilmiöstä eli paikallisen kulttuurin toiseudesta ja ”kielipelien” erilaisuudesta. Kumpikin osapuoli Suomessa halusi edustaa sosialismia ”*Das ding an sich*”.

Tutkimusproblematiikan kannalta on tärkeää tehdä ero identiteetin ja imagon välillä. Yksi identiteetin määritelmistä on vakaa sosiaalinen todellisuus. Stuart Hall määrittelee ja jaottelee identiteetin kolmeen osaan: valistuksen subjekti, sosiologinen subjekti ja postmoderni subjekti. Valistuksen subjektissa korostuu yhtenäinen yksilö, joka on varustettu järjellä, tietoisuudella ja toimintakykyisyydellä, ja jonka ”keskus” koostuu sisäisestä ytimeistä ja joka on olemukseltaan samanlainen, jatkuva ja selkeä.⁴⁴

Sosiologisessa käsityksessä identiteetti silottaa ”sisäpuolen” ja ”ulkopuolen”- henkilökohtaisten ja julkisten maailmojen kuilua. Hallin mukaan ”itsemme” projisoiminen näihin kulttuurisiin identiteetteihin sisäistää niiden merkitykset ja arvot, kun ihminen tekee niistä ”osan itseään”. Tällöin identiteetti on subjektiivisten tunteiden liittämistä niihin objektiivisiin paikkoihin, joissa elämme. Maailma onkin monimutkainen ja subjektin sisäinen ydin ei ole autonominen itseään kannatteleva, vaan muodostuu suhteessa ”merkityksellisiin toisiin”.⁴⁵

Postmodernia subjektia ja identiteettiä ilmentää eräänlainen maailmojen liike. Subjektista, jolla aiemmin koettiin olevan yhtenäinen ja vakaa identiteetti, on tulossa pirstoutunut. Se ei koostu yhdestä, vaan monista identiteeteistä, jotka ovat joskus ristiriidassa keskenään tai jopa yhteensopimattomia toisiinsa nähden. Siitä identifikaatioprosessista,

⁴⁴ Hall 1999, 21-22.

⁴⁵ Hall 1999, 21-22.

jolla projisoiminen itsemme kulttuurisiin identiteetteihin, on tulossa aiempaa avoimempi, moninaisempi ja ongelmallisempi.⁴⁶

Hallin mukaan kielen ja ideologian välillä on aina tietty korrelaatio. Kielellistä ilmaisua ei voi ymmärtää ilman ideologiaa, sillä kielellinen operoiminen on aina syntynyt joissain (ideologisissa) konteksteissa. Ihminen ei ole sitä mitä hän haluaa sanoa olevansa, sillä identiteetti ei ole ”shoppailtavissa”. Identiteetti on ”muuttumaton” ja on eräänlaisessa yksilön ja päämäärähakuisten instituutioiden leikkauspisteessä. Hallin myöhemmässä ajattelussa näkyy myös varhaiskauden marxilainen ote, jota hän myöhemmin piti ”suljettuna teoreettisena universumina”. Yleisen näkemyksen mukaan identifiointi on myös henkilön tai ryhmän tunnistettavat luonteenpiirteet, jotka ovat luottamusta ja solidaarisuutta herättäviä, eräänlaisia ”julistuksia”. Vastakohtana on naturalistinen määritelmä, jossa identiteetti on jatkuvassa muutoksen tilassa eikä ole koskaan valmis. Tällöin identiteetti on enemmänkin freudilainen psykoanalyttinen alitajunnan muuttuva struktuuri, johon ei voi soveltaa perinteisiä ”olemisen ja omistamisen” määritteitä. Hallille identiteetti näyttäytyy enemmänkin kulttuurisen toiminnan, kielenkäytön ja representaation maailmana. Hän ei siis halua nähdä identiteettiä pelkästään psykologisen/psykoanalyttisenä muutoksen tilana tai ”monoliittisena sementoituna vakiona”. Identiteetti on eräänlainen ”kohtauspaikka”⁴⁷ Käytännössä tämä Hallin varsin vaikealta kuulostava teoreettinen malli tarkoittaa, että tutkimuksessa keskityn lähinnä esimerkiksi niihin mahdollisiin kansallisiin representaatioihin, jotka ovat vasemmistolle tärkeitä ja peilata niitä yksilön tasolla esimerkiksi suhteessa vasemmistolaisuuden ideologiaan. Tällöin kulttuurisen ja maailmankatsomuksellisen identiteetin tutkiminen diskurssi-analyttisesti on keskiössä.

⁴⁶ Hall 1999, 21-23.

⁴⁷ Davis 2004, 162-164.

1.6.3 Ideologian ja uskonnollisuuden eri ulottuvuudet

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimustraditiossa ideologioiden tutkimus oli 1950-1960 luvulla hiipunut pois valtavirrasta. Monien yhteiskuntatieteilijöiden mukaan ideologia ei ollut merkityksellinen selittämään kansalaisten yhteiskunnallista ja poliittista käyttäytymistä. Perusteluina oli myös, että useimmat ihmiset eivät olleet kognitiivisesti tarpeeksi kehittyneitä tai poliittisesti motivoituneita pohtimaan abstrakteja asenteita ja käsityksiä esimerkiksi oikeiston ja vasemmiston yhteiskuntafilosofisista ulottuvuuksista. Tällaisessa ajattelussa korostettiin myös, että psykologinen ydin on liberaali- konservatiivisuus akselin ideologisessa tutkimuksessa. Muutos tähän paradigmaan tuli vasta 1970-1980 luvulla.⁴⁸

Karl Marxin muotoilema sosialistinen ideologia oli ja on selkeästi materialistinen ja sen metafyyminen olemus pohjautuu ateistiseen maailmankuvaan. Marxille materialismi oli maailmankuvan ja katsomuksen ytimessä ja siksi esimerkiksi uskonnot edustavat ”vanhaa maailmaa”, jossa työläinen haikailee poispääsyä maallisista vaivoista tuonpuoleisuuteen. Marxille ateismi on teismin viimeinen taso, ”jumaluuden negatiivinen tunnustaminen”. Ateismi oli Marxille de facto ainut tapa määritellä todellisuus ja tästä seuraa Marxin ajattelun suora looginen jatkumo: Uskonnot ovat turhia ja jopa haitallisia.⁴⁹

Koska taistolaisuus pohjautuu oman itseymmärryksensä puolesta nimenomaan Marxin filosofiseen ja poliittiseen ohjelmaan, on luonnollista ajatella, että ateismilla oli rooli myös suomalaisessa taistolaisliikkeessä, aivan ideologian ytimessä. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan ensijaisesti analysoi taistolaisuuden ateismia osana liikkeen ja yksilön identiteettiä. Ateismin korostaminen on eräänlainen ”taustaoletus”, joka auttaa jäsentämään taistolaisuutta maailmakatsomukselliseksi ilmiöksi. Nuortaistolaisuutta, kuten muitakin elämän merkityksiä antavia ilmiöitä/ideologioita voidaan toisaalta lähestyä myös poikkitieteellisesti, uskontotieteellisin menetelmin. Skotlantilainen uskontotieteilijä Ninian Martin (k. 2001) määritelmä uskonnon/ ideologian kategorisoimiseksi on varsin yleisesti käytetty tapa jaotella uskonnon tai ideologian osia eri tulokulmista. Täyttääkseen uskonnon tai uskonnolliseen ilmiöön verrattavan määritelmän ideologian

⁴⁸ Thorisdottir 2009, 5-7.

⁴⁹ Boer 2014, 50-52.

tai ilmiön voidaan katsoa Smartin mukaan sisältävän seitsemän eri kategoriaa. Itse uskonto ilmiönä viittaa yleensä joko suoraan tai implisiittisesti transendenttiseen ulottuvuuteen, ja sen erityispiirteenä voidaan pitää eräänlaista numinoosin ja pyhän kokemusta⁵⁰.

Uskonnon ja ideologian vaikea rajapinta on johtanut siihen, että moniin voimakkaasti ihmistä ohjaaviin toimintoihin tai ilmiöihin voidaan soveltaa tai niitä voidaan tutkia uskontotieteellisin menetelmin. Uskontososiologi Rodney Stark hahmotteli sekularisaation määritelmää modernin maailman kehityskulkuna. Starkin mukaan sekularisaatio tarkoittaa enemminkin jumalauskon vähenemistä ja uskonnon perinteisten valtarakenteiden ja dogmiuskontojen aseman heikkenemistä. Tästä ei seuraa automaattisesti esimerkiksi henkisyyden, hengellisyyden tai ideologioiden aseman heikkenemistä. Sekularisaatiossa ihmisen luontainen tarve etsiä maailmankuvallisia ja eettisiä vastauksia omiin kysymyksiin lähinnä vain kohdentuu eri tavalla. Toisaalta tämä näkyy myös niin sanottujen uususkontojen ja vaihtoehtoisten maailmanselitysten muodostumiseen ja leviämiseen erityisesti länsimaissa.⁵¹

Uskonnollisia ilmiöitä voidaan lähestyä myös intellektualismin kautta. Koska ihmiset ovat pohjimmiltaan rationaalisia, niin tästä rationaalisuudesta johtuu tarve reflektoida ja selittää maailmaa. Nämä selitykset vaihtelevat kontekstuaalisesti ja siksi uskonto ja ideologia ovat ja määritelmiä erilaisille maailmanselityspohdinnoille. Uskonto on siis käyttäytymiseen, instituutioihin ja ajatteluun vaikuttava selitystekijä⁵²

Uskontoa ja /tai ideologiaa ei siis voida tarkastella vain historiallisena ja staattisena ilmiönä. Cambredgen yliopiston uskontotieteen professori Robert Hinde pitää esimerkiksi oikeassa olemisen tarvetta ja korostamista yhtenä keskeisenä klassisen uskonnollisuuden ytimeen kuuluvana ilmiönä. Toinen keskeinen määrittävä tekijä on eräänlainen missionaarisuuden korostaminen, eli halu viedä omaa oikeaksi koettua sanomaa muillekin

⁵⁰ Gooch 2000, 111. Kyseessä on saksalaisen Rudolf Otton määritelmä uskonnon erityispiirteestä, jossa keskeinen huomio yksilön henkilökohtaisella pyhän, ”Das Heilige” kokemuksella, jonka hän projisoi johonkin itseään suurempaan ilmiöön.

⁵¹ Stark 2015, 149-150.

⁵² Lawson&McCauley 1990, 32-33

eteenpäin. Siksi perinteiset uskonnot ovat muodostuneet oppien ja riittien ympärille, jossa yksilö tulee osaksi ”oikeaa järjestelmää”.⁵³ Hinden tulkintaa uskonnon olemuksesta voidaan soveltaa myös poliittisiin ideologioihin, jolloin esimerkiksi taistolaisuus ”oikeana ja missionäärisenä” järjestelmänä pitää sisällään maailmankatsomuksellisia elementtejä. Taistolaista poliittista narratiivia ei suoraan voi määritellä täysin samankaltaiseksi ilmiöksi kuin historialliset uskonnot ovat, koska esimerkiksi Rudolf Otton määrittämä ”pyhän kokemus” ja ihmisen pienuuden tunne suuremman edessä on vaikea sovittaa osaksi tieteellistä materialismia ja ateismia korostavaan liikkeeseen.

Seuraavaksi käsittelen ja esittelen Smartin seitsemän uskonnon (ja ideologian) ulottuvuutta. Kyseiset uskontotieteelliset ulottuvuudet ovat osaltaan myös ei- konkreettisia ja pitävät sisällään myös hermeneuttisia haasteita. Rudolf Otton ”*mysterum tremendum et fascinas*” jää siis tämän tutkimuksen ulkopuolelle ja pyrin hahmottamaan taistolaisuuden siten, että kyseiset kategoriat ovat liikkeen joko selkeitä ulkoisia tai sen toimintaa ohjaavia ja havaittavia tuntomerkkejä. En siis pyrikään hahmottamaan taistolaisuutta numinoosin ja ”pyhän pelon” näkökulmasta, vaan yhteiskuntafilosofisena ideologiana, jota voi lähestyä poikkitieteellisesti ja joka antaa jäsenelleen samanlaisia maailmankuvallisia ja eettisiä vastauksia kuin perinteiset uskonnot.

1.6.4 Ninian Smartin uskonnon seitsemän kategoriaa

Rituaalinen ulottuvuus pitää sisällään sellaisen toiminnan, joka ajan myötä on tullut vakiintuneeksi tavaksi toimia, joko ”ylhäältä annettuna” tai yhteisön oman itseymmärryksen muotoilemana. Perinteisesti rituaaleihin liittyy ajatus jumalille tai tuonpuoleisuudelle suoritettavista säännönmukaisista toimenpiteistä, mutta Smartin mukaan rituaalit ovat myös kaksitasoisia: tuonpuoleisuuteen suuntautuvia, tai vastavuoroisesti yksilön oman kasvun ja kehityksen kannalta merkittäviä toimintoja. Yksi tapa nähdä rituaalinen toiminta osana yhteisön arjen jäsenystä ovat Saksan kansallissosialistien ”sieg heil” tervehdys tai sosialistien ”toverit” lausahdus. Kyseessä on eräänlainen toiminnallinen muistutus ja sitoutuminen historialliseen jatkumoon. Rituaaleilla yksilö ja yhteisö

⁵³ Hinde, 1999, 103.

kommunikoivat ja luovat osaltaan myös oman kielipelin.⁵⁴ Rituaalit voidaan osaltaan jakaa vielä siirtymä, kalendaari ja kriisiriitteihin.

Myyttinen/narratiivinen ulottuvuus on tutkimuksellisesti varsin haastava. Myytti liitetään perinteisesti todistamattomaan transendenttiseen ulottuvuuteen tarinana tai ilmiönä, jota ei voi lähestyä suoraan perinteisin (luonnon)tieteen menetelmin. Smartin mukaan myös marxismiin voidaan liittää myös sisään rakennettu ajatus myytistä, kun todellisuus on materian ”itseymmärrystä” ja eräänlaista parahistoriallista muutosta. Myytti on kuitenkin yleensä kertomus, mutta uskonnoissa kertomus tai tarina ei ole kuitenkaan aina myytti. Yksi myyttien ja narratiivien keskeisistä syitä olla olemassa on niiden voimakas linkki niin sanottuun ”kollektiiviseen muistiin”, joka luo yksilölle voimakkaan identiteetin osana ryhmää. Myytillä on siis yhteisössä voimakas historiasta nouseva juonne, joka linkittää sen osaksi nykyisyyttä ja arkea, jolloin yksilö pääsee osalliseksi sen pedagogisesta tarkoituksesta.⁵⁵ Myytit voidaan myös eri tulkintatavoista riippuen jakaa eri alalajeihin, kuten syntymä ja alkuperä, palkkio ja rangaistus, sankari ja vihollinen-myytteihin.

Kokemuksellinen ja tunteellinen ulottuvuus. Jokainen ideologia ja maailmankatsomus pitää sisällään kokemus- ja tunneulottuvuuden. Uskonnollinen kokemus linkittyy läheisesti Rudolf Otton ”*Das Heilige*” määritelmän ympärille. Toinen osa kokemusta ja tunteita on niiden läheinen linkittyminen rituaaleihin ja toimintaan. Yksilön tunne yhteisössä on aina yksilöllinen, mutta yhteisö voi joko tukea tai tukahduttaa jäsenensä tunteita. Yksilön kokemus voi näyttäytyä jopa mystisenä ja ”sanojen tuolle puolen” meneväksi ja siten tunne ja kokemus voivat olla myös maallisessa kontekstissa voimakkaita yksilöä ohjaavia voimia.⁵⁶ Tässä yhteydessä en lähde erittelemään mystisen kokemuksen uskontopsykologisia ulottuvuuksia aineiston sisällöstä ja kysymyksen asettelusta johtuen.

Eettinen ja laillinen ulottuvuus. Ryhmän toimintaa säätelee usein eräänlainen joko kirjoitettu tai kirjoittamaton eettinen normisto. Eettinen toimintamalli on yksi varsin selkeästi länsimaalainen tapa hahmottaa hyvä/paha, oikea ja väärä. Esimerkiksi idän

⁵⁴ Smart 1996, 70, 75-76.

⁵⁵ Smart 1996, 130-131, 162-163.

⁵⁶ Smart 1996, 166-170.

uskonnoissa ja ideologioissa on tavallista, että varsinaista eettistä koodeksia on vaikea havaita tai sitä ei sanoiteta suoraan. Länsimaisessa maailmankuvassa, johon taistolaisuus myös kuuluu, eettinen ja laillinen ulottuvuus on kuitenkin varsin selkeästi havaittavissa. Kun klassisissa (teistisissä) kirjauskonnoissa etiikan alkuperä on useimmiten määritelty transendenttiseksi ja etiikan alkuperä on supernaturaalinen, voidaan taistolaisuus nähdä yhteisönä, joka luo omat eettiset ja lailliset mallit nimenomaan materialistisesta ja immanenttisesta kokemusmaailmasta. Tällöin hyvän ja pahan, oikean ja väärän alkuperä on vain tuotantovoimien hallitseman maailman lainalaisuuksissa. Eettiseen ja lailliseen ulottuvuuteen kuuluu läheisesti myös ajatus nationalismista ja valtiosta. Valtion essentiaalinen ja ideologinen pohja luo eettisen ja laillisen toimintaympäristön, joka ohjaa yksilö käsityksiä. Taistolaisuudessa pyrkimys sosialismin kautta kommunismiin on juuri tällainen maailmakuullinen ja kansallisaatetta ohjaava yläkäsite⁵⁷, ”kaikki maailman proletariaatit, liittykää yhteen!”

Sosiaalinen ulottuvuus. Yhteisöllisyys liittyy läheisesti niin ryhmädynamiikkaan kuin myös yksilön identiteettiin. Toisaalta ideologioiden ja uskontojen kohdalla sosiaalisen ulottuvuuden tärkeä osa on rituaalit ja yhdessä osallistuminen. Sosiaalisen ulottuvuuden mielenkiintoinen puoli on myös kysymys johtajuudesta. Ryhmän toimiminen ja yksilön asema osana ryhmää on yleensä palautettavissa myös kysymykseen johtajuudesta. Tällöin auktoriteetin ja kyseiseen asemaan nouseminen korostuu omaksi haasteekseen. Uskonnollisessa kontekstissa pappeus tai vastaava instituutio on ollut eräänlainen jumalallisen sanoman tulkki ja välittäjä, joka on profiloitunut usein nimenomaan myös johtajaksi. Valistuksen jälkeisessä (länsi)maailmassa sosiaalisessa ulottuvuudessa johtajuuden merkitys on vähentynyt tai muuttunut sosiaaliseen ulottuvuuteen on tullut nationalismia ja kansallisia myyttejä ylläpitäviä ilmiöitä. Yksilö siis haluaa olla osana jotain suurta ja merkityksellistä.⁵⁸

Materiaalinen ulottuvuus. Yhteisö ja kulttuuri luovat toimiessaan väistämättä myös aineellista perintöä. Uskonnoissa ”näkymättömän” tekeminen näkyväksi, patsaat, rakennukset, maalaukset ja muu ihmisen muovaama, ovat luonnollinen osa ja ulottuvuus uskonnon ja ideologian ”brandia”.

⁵⁷ Smart 1996, 196-198, 207-208.

⁵⁸ Smart 1996, 215-219, 259-262.

Toisaalta uskonnon metafyyssisen erityisluonteen takia uskonnoissa on isoja eroja sen mukaan, saako tuonpuoleista kuvata tai mulla tavoin materialisoida. Seemiläisten uskontojen, kuten juutalaisuuden ja islamin kuvakielto on tästä hyvä esimerkki. Ninian Smartin mukaan aineelliseen ja materiaaliseen ulottuvuuteen kuuluu myös pyhiinvaelluspaikat ja muut pyhät ja tärkeiksi koetut paikat.⁵⁹ Vaikka taistolaisuus ei varsinaisesti pidäkään materialistisesta maailmakuvasta johtuen asioita lähtökohdallisesti ”pyhinä”, voidaan esimerkiksi Moskovassa Kremlin muuriin haudattu Otto Wille Kuusisen haudalla käynti tai läheisen Leninin mausoleumilla palsamoidun ruumiin kumartaminen katsoa olevan eräänlaista aineellista perintöä.

Opillinen ja filosofinen ulottuvuus. Yhteisö luo omat sääntönsä ja oppinsa, jotka perustuvat johonkin tiettyyn taustaolettamukseen tai filosofiaan. Myös ne uskonnot, joita voidaan pitää ateistisina, kuten Theravada buddhalaisuus, ovat luonteeltaan henkisiä, opillisia ja selkeästi oman filosofiansa innoittamia. Perinteisesti uskonnot on määritelty jumauskon mukaan, mutta nykyään uskonnon ja ideologian/aatteen rajapinta on paljon vaikeammin hahmotettavissa. Kiinan ”uskonto” konfutselaisuus on tästä hyvä esimerkki.⁶⁰ Koska taistolaisuus voidaan nähdä eräänlaisena maailmankuvaltaan materialismista johtuen monistisena maailmanselityksenä, on sen perusfilosofiana ja oppina nimenomaan tieteellisen materialismin maailmanselitys. Toisaalta tämä implikoi sen ajatuksen kanssa, että ”oikean” opin määrittelyt ja hermeneuttiset variaatiot ovat myös osa taistolaisuuden olemusta. Opilliseen ja filosofiseen ulottuvuuteen kun kuuluu läheisesti myös kysymys ”oikeauskoisuudesta”. Tästä jo itse taistolaisen liikkeen synty ja muotoutuminen ovat hyviä esimerkkejä.

⁵⁹ Smart 1996, 275-277, 284-285.

⁶⁰ Smart 1996, 27-30, 39, 49.

2. Sosiaalinen tausta ja liittymismotiivit

Nuortaistolaisliikkeen jäsenten taustalla on monenkirjavia lähtökohtia. Koska tutkimaksani aineistomateriaalissa on liikkeeseen mukaan tulleiden sosioekonominen tausta varsin heterogeeninen, käsittelen seuraavaksi muutamia liikkeeseen mukaan lähteneiden henkilöiden taustahistoriaa.

2.1 Kerran usko lapsuuden

Nuortaistolaisliikkeeseen liittyneiden henkilöiden ideologinen ja sosiaalinen tausta voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa voidaan katsoa olevan he, joiden sosiaalinen tai poliittinen tausta on jollain tavoin määriteltävissä joko mahdollisten oikeistolais- porvarillisten arvojen kautta, tai joiden historiassa niin sanotut perinteiset poliittiset ideologiset arvot edustavat vallitsevaa käytäntöä.

Yksilön tulo organisoidun tai ideologisen liikkeen jäseneksi on usein varsin monipolvinen tapahtumaketju. Taistolaisliikkeessä mukana olleiden haastateltujen tie liikkeen aktiiviseksi jäseniksi oli usein lähtökohdallisesti varsin heterogeeninen. Liikkeen toiminnassa mukana olleiden sosiaalekonominen tausta oli usein siis monen kirjava.

Viiteryhmäni oli porvarillinen talonpoikaissuku, mikä tarkoittaa, jotta olin lähtöisin pienviljelijäperheestä ja maataloussuvusta. Sukuni on Jalasjärveltä, missä he olivat aikoinaan hyvinkin tärkeitä yhteiskunnallisia vaikuttajia. Setäni... oli 30-50 luvuilla maalaisliiton kansanedustajana. toinen setäni ...parikin kertaa kokoomuksen kansanedustajaehdokkaana. Sukuni on siis ollut yhteiskunnallisesti erittäin valveutunutta ja ehkä tämä on jotenkin heijastunut minuunkin⁶¹

Oikeistolainen tausta ei ole mitenkään epätavallinen viitekehys liikkeeseen liittymiselle. Tällöin ajatus siirtymisestä koetusta ideologiasta päinvastaiseen noudattaa varsin selkeästi perinteistä kapina näkökulmaa suhteessa vanhempien arvoihin.

⁶¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoi, Heikki, 2-3.

Olin aika äärioikeistolaisesta kodista pappisperheestä. Maaseudulta.... Äiti vanhana kristittynä vierasti, mutta jakoi kyllä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden teemat kanssani.⁶²

Pauliina Latvalan mukaan niin sanotuksi ryssävihaksi kutsutun poliittis- kulttuurisen konstruktion kohdalla on nähtävä, ettei pelkästään sotien ja pulan sukupolvi (syntyneet 1900-1920 luvuilla) selitä sosialisatiossa siirtyneitä asenteita, vaan takana on hyvin pitkä traditio. ”Ryssäviha” mytologisoitiin jo 1920 luvulla osaksi isänmaallisuutta ja 1930 luvun alussa syntyneet elivät lapsuuttaan ja nuoruuttaan sotavuosina propagandan ollessa voimakkaimmillaan.⁶³ Heikin korostama äärioikeistolainen pappisperhe viittaa tässä yhteydessä todennäköisesti joko Lapuan liikkeen tai Akateemisen Karjalaseuran kannattajiin. Heikin halu korostaa maaseututaustaa oikeastaan alleviivaa vastakkainasettelua vanhan ja uuden välillä, perinteistä agraariyhteiskunnan ja modernisaation murroskohtaa, mikä uuden elämänvaiheen koittaessa muuttui toiseksi. Kapina muutti muotoaan.

Kyseiset esimerkit ovat varsin tyypillisiä kuvauksia liikkeen jäsenen taustasta. Poliittinen oikeistolaisuus ja perinteisten arvojen korostaminen heijastui selkeästi maailmassa, josta matka poliittisen ja ideologisen liikehdinnän toiseen ääripäähän on pitkä. Yhteiskunnallinen valvutuneisuus on siis ollut lähtökohdallisesti hyvin korkea. Henkilöiden poliittisen taustan jyrkkä muutos toiseksi voidaan selittää osaltaan Jukka Relanderin teorialla ”sosiaalisena ja ideologisenä isänmurhana”, jossa vanhat perinteiset arvot käännetään nurinpäin ja halutaan osoittaa ne aikansa eläneiksi.⁶⁴ Toisaalta yhteiskunnallinen valvutuneisuus ja oikeistolainen tausta ei sellaisenaan kykene selittämään ”kääntymistä”, koska tausta voi johtaa myös arvoja ja ideologiaa ylläpitäviin ratkaisuihin ja status quon säilyttämiseen.

Liikkeeseen liittyneistä muutamat ilmoittivat taustakseen toimihenkilövanhemmat tai jollain tavalla alempaan sosiaaliseen luokkaan kuulumisen. Eräällä haastateltavalla oli omasta mielestään alemman keskiluokan tausta, koska esimerkiksi isän ammatti

⁶² Ibid.

⁶³ Latvala 2013, 177-178.

⁶⁴ Relander 1999, 198-200

(laboratoriomestari) ja työtön, joskin varakkaasta suvusta tullut äiti ei suonut juurikaan mahdollisuuksia rikastua samalla tavalla kuin ympärillä ”porvarillistuvat” naapurit. Haastateltavan itsereflektio on varmaankin varsin osuva ja ajatus vaurauden lisääntymisen suurista haasteista ja mahdollisesta luokkanoususta oli osuva. Kuitenkin haastateltava ei koe tulleen köyhistä olosuhteista.⁶⁵

Porvarillisen taustan haasteet olivat ilmeisiä henkilölle, joka koki tulleen kiusatuksi nuorempana ”porvarinpentuna” jo liikkeeseen liittytyään. Aijan perhe ja tausta olivat selkeästi sosiaaliselta rakenteeltaan yläluokkaan kuuluvia, mikä aiheutti liikkeen nuorelle jäsenelle oman lisähaasteen. Nuoren naisen veljet olivat toisaalta myös kiinnostuneita taistolaisaatteista, mikä osaltaan lisäsi jännitteitä perheen sisällä, kun vanhemmat eivät katsoneet hyvällä jälkikasvun uuden aatteen intoa.

Kaksi nuorempaa veljeäni lähtivät myös liikkeeseen, ja konflikteja isän kanssa ei voinut välttää. Muistan yöhön jatkuneet väittelyt, joissa yritimme todistaa isälle vallankumouksen välttämättömyyttä ja kommunismin paremmuutta⁶⁶

Muistamisen merkitys on kulttuurissa keskeistä, aivan kuten muistamisen ja unohtamisen valtataistelu. Muisti on heterogeenista ja monikerroksista. Se ilmenee vanhan ja uuden jatkuvana vuoropuheluna. Toiseksi siinä näkyy sosiaalisten hierarkioiden olemassaolo.⁶⁷ Aijan tapauksessa muisto isän kanssa käydyistä väittelyissä näkyi osaltaan sosiaalisten hierarkioiden merkitys mikrotasolla, jolloin lasten ja isän väittelyt edustivat historiallisen kokemuksen näkökulmasta myös uuden aatteen voiman esittelyä ”vanhalle sukupolvelle”.

Paljon, varsinkin myöhemmin tunteita herättäneen, vasemmistoon ”kääntyneen” Björn Wahlroosin sosioekonominen tausta oli hyvin porvarillinen. Hänen isänä oli pitkäaikainen kauppa- ja teollisuusministeriön korkea virkamies ja myöhemmin kansliapäällikkö ja paperitehtaiden yhdistyksen johtaja ja äiti puolestaan diplomiekonomi ja

⁶⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Laila, 15-16.

⁶⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Aija, 32-33.

⁶⁷ Pelttonen 2006, 108, kirjasta Muistitietotutkimus.

kauppaoppilaitoksen lehtori. Vanhempien sosiaaliset kontaktit ja ekonominen asema oli huomattavia jo silloin, kun Björn aloitti koulutaipaleensa.⁶⁸

Taistolaiseen liikkeeseen liittymisen sosio-ekonominen tausta ja viitekehys vaihtelivat suuresti. Arkkitehdiksi opiskelleen Reijon lähtökohdat ja perhetausta oli kohtalaisen varakas, vanhempien ollessa juristeja Laajalahdessa ja Kauniaisissa. Kansanedustajaksi ja europarlamentaarikoksi myöhemmin nousseen Satu Hassin äiti oli sairaanhoitajien opettaja Pirkanmaan sairaanhoito-oppilaitoksessa ja isä Kone-yhtiöstä suunnittelijasta akateemiseen maailmaan professoriksi siirtynyt. Hassin vanhempien ekonominen tausta oli siis osaltaan myös keskiluokkainen, myöhemmin jopa ylemmää keskiluokkaa isän, Osmo Hassin tullessa Sadun ollessa jo opiskelija, Tampereen teknillisen korkeakoulun rehtoriksi.⁶⁹

Satu Hassin ja Reinon tie taistolaisen liikkeeseen selittyy siis muilla syillä kuin vanhempien sosioekonomisella taustalla, jossa taistolaisen oman, marxilaisuudesta mukaillun historiakäsityksen mukaan luokkasorto ja riisto johtavat työläisen vallankumoukseen ja jossa keski- ja yläluokka ovat stereotypisesti hegeliläisen historiankäsityksen ja dialektiikan antiteesi- vaiheessa. Ristiriita ”käräivän ja köyhän” työläisen ja hänen yläpuolellaan olevan kapitalistin välillä ei siis suoraan selitä kommunistiseen ääriliikkeeseen mukaantuloa. Vanhempien sosioekonominen tausta ei oikeastaan selitä vetovoimatekijöitä. Sen sijaan mahdollinen kodin henkinen ja historian eri narratiiveista johtuva ilmapiiri saattoi myötävaikuttaa taistolaiseen liikkeeseen mukaan tuloon.

Monelle sodan kokeneelle veteraanille lapsen kääntyminen tiukan linjan vasemmistolaiseen liikkeeseen oli kuin oman sotakokemuksen syvintä halveksuntaa. Irtiotto omasta patriarkaalisten arvojen taustasta oli Kertulle samanlainen kokemus kuin Sinikka Sokaan kokema irtiotto taustastaan. Oma lapsuuden usko ja ”isien perintö” muuttui kapinalliseksi maailmanvallankumouksesta haaveiluksi, jossa taistolaisuus näyttäytyi uuden ajan airuena ja aitona muutostekijänä kohti parempaa.

⁶⁸ Pietiläinen 2013, 27-28.

⁶⁹ Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Reinon haastattelu; Hassi 2018, 12, 84, 339. Satu Hassin äidillä tosin oli Hassin oman näkemyksen mukaan vasemmistolaisia sympatioita jo pitkään ja isä oli toisaalta Liberaalisen kansanpuolueen kannattaja.

Hiljan tuli televisiosta uusintana Inhimillisen tekijän jakso ”Murtuneet mielet ja murtuneet miehet”. Haastateltava ollut Sinikka Sokka toteaa, että hänen aatteidensa vuoksi hänen perheensä piti häntä isänmaan petturina. Samoin ajatteli isäni, veteraani: että olen pettänyt hänet ja hylännyt hänet. Hän sanoin sen ääneen muutamaa kuukautta ennen kuolemaansa kaksi vuotta sitten. Sokka totesi, että taistolaisessa liikkeessä veteraaneja halveksittiin. En mielestäni halveksinut sodassa olleita miehiä, mutta en arvostanutkaan. Neuvostoliittoa ihannoitiin, minäkin... Isä ei sodasta puhunut ennen kuin myöhään eläkkeelle jo jäätyään. Hän korosti tavallisen rivisotilaan sankaruutta: joka päivä olet sen tosiasian edessä, että paluuta ei välttämättä ole.⁷⁰

Miksi sotavuosina ja suurien ikäluokkien aikana syntyneiden ydinkerrostuma sitten radikalisoitui? Matti Virtasen mukaan syinä olivat juuri vastenmielisyys keskiluokkaisuutta kohtaan, 1950 luvulla alkanut nuorisokulttuuri, kuten rock ja elokuvaharrastuksen nousu, akateemisen yhtenäiskulttuurin murtuminen ja puoluepoliittinen karsinoituminen.⁷¹ Kerttu koki oman elämänsä taitekohdassa, että vanhan maailman arvot ja aatteet olivat kuolleet ja uutta oli tuotava tilalle. Sosialismin kutsu voitti kilpailun patriarkaalisia ja keskiluokkaisia arvoja vastaan.

2.2 Crapula mundi

Yksi tapa mieltää sosioekonominen ja poliittinen tausta on eräänlainen symbioosi vanhempien vasemmistolaisuutta, että maailman ahdistusta (Crapula mundi) pohdiskelevia ja selitysmalleja etsiviä nuoria. Heidän taustassaan korostuu selkeämmin vasemmistolaisuuden ja työväenliikkeen ideologia ja konteksti.

Vuoden 1918 tapahtumien jälkiseurauksia voidaan havaita myös taistolaisliikkeen jäsenten taustalla. Ajatus suvussa kulkevasta ”punaisesta aatteesta” ei ollut vieras haastateltavalle, jonka poliittis- sosiaalinen tausta oli selkeästi vasemmistolainen. Wille ei

⁷⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kerttu, 336-338.

⁷¹ Virtanen 2002, 340-342. SKS KRA Kenen joukoissa seisoit Taneli, 329: *Ääri vasemmistolaisuus. luokkanstaisuus oli kohdallani kapinaliike siinä mielessä, että se kyseenalaisti edellisen, vanhoillisen sukupolven käsityksiä. Toisaalta samaistuttiin voimakkaasti esim rauhanoppositioon ja sotien aikaisen maanalaisen liikkeen aktiiveihin.*

toisaalta avaa omaa vanhempien ekonomista taustaa mitenkään, vaikka asemoi itsensä varsin selkeästi työväenluokkaan.

Asiaan vaikutti varmasti myös se, että isoisäni ja monet sukuni miehet olivat olleet punakaartilaisia, vaikkakaan eivät kommunisteja. Perhe hyväksyi toimintani.⁷²

Willen maailmankuvassa vasemmistolainen pohjavire saattoi kantautua menneisyydestä myös niin sanottuna hiljaisena tietona, jossa arvot, asenteet ja eettiset mallit siirtyvät usein myös nonverbaalisesti ylisukupolvisena kokemuksena. Vuoden 1918 tapahtumat saattavat siirtyä perhemuistissa eritavalla kuin virallisessa historiankäsitelyssä.

Nuortaistolaisliikkeessä vaikuttaneen ja näyttelijänä tunnetun Kristiina Halkolan tie taistolaisuuteen oli kehityskertomustyylinen. Hänen taustansa oli vasemmistolainen kymenlaaksolainen teollisuustyöntekijä perhe, jossa työväen asemaa pidettiin tietoisesti esillä.

Olen lähtöisin sosiaalidemokraattisesta, poliittisesti aktiivisesta kodista, elänyt lapsuuteni eri tehtaiden juurella eri puolella Kymenlaaksoa. Jo pienenä siis kuulin, että herroilla on valta ja että kaiken takana on raha.⁷³

Kristiina Halkolan kohdalla niin sanottu Ille faciet- kaava saattaa ehkä selittää jotakin. Vanhemmat asettavat omat menestyssaavutuksensa lasten seurattavaksi tai oikeammin ylitettäväksi. Muuten he kokevat jälkeläistensä onnistuneet heikosti ja niin kokee tämä itsekkin, Ne odotukset, jotka kasaantuivat 1960-luvun lopulla aikuistumista lähestyvän sukupolven täytettäväksi, eivät todellakaan olleet jääneet vähäisiksi. Halkolan taustassa korostuu siis työväenliikkeen konteksti ja poliittinen diskurssi, joka ajan myötä muuntui radikaalimmaksi.⁷⁴

⁷²SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Wille, 39.

⁷³ Kulttuurivihkot 2/1974, 74-75.

⁷⁴ Kulttuurivihkot 2/1974, 74-75. Kristiina Halkola totesi omista vanhemmistaan: ”Vanhemmille työväenliikkeen ihmisille on aivan tyypillistä, että he raatavat itsensä puolikuoliaiksi vain kouluttaakseen omat lapsensa, että näillä olisi paremmat olot kuin heillä itsellään. Sellaisia raatajia ovat minunkin vanhempaini olleet”, Kulttuurivihkot 5/1976, 25. Ille Faciet ajatuksesta, katso Ylikangas 2007, 324-325.

Ylioppilaaksi pääseminen ensimmäisenä koko suvusta oli 1970 alussa vielä varsin iso asia. Taistolaiseksi tuleminen ei siis edellyttänyt välttämättä selkeää porvarillista ja kapinallista taustaa tai vasemmistolaista suvunperintöä. Hermannin vanhempien sosioekonominen tausta viittasi alempaan keskiluokkaan, mutta poliittinen ”hiljaisuus” tuotiin selkeästi esille. Vanhempien mustasukkainen vaalisalaisuuden varjelu oli osaltaan poikkeuksellista, koska taistolaisliikkeeseen liittynyt nuori nainen sai vasta varsin myöhään tietää vanhempiensa poliittisesta aatemaailmasta ja äänestyskäyttäytymisestä.

Kauhistelini ”vanhusten” luokkatietoisuuden puutetta, tosiasiaa vanhempani olivat tuolloin vähän yli nelikymppisiä. Jossain vaiheessa äiti paljasti minulle äänestäneensä pitkään SKDL:n naiskansanedustajaa. Kukaan ei puuttunut, ei muistaakseni edes kommentoinut, poliittista valintaani, sen verran omapäiseksi tai oudoksi minut ehkä tiedettiin.⁷⁵

Toisen maailmansodan jälkeisestä poliittis-ideologisesta kuohunnasta niin sanottu hippiliike rantautui vähitellen Suomeen 1960-1970 taitteessa. Hippiliikkeen poliittinen agenda oli osaltaan selkeän pasifistinen ja henkisiä arvoja korostava. Janne Poikolaisen mukaan Suomessa hippiliikkeessä ei esiintynyt niin sanottua yksilöiden tai nuorisoryhmien ulosjättäytymistä, mikä varsin USA:ssa oli varsin yleistä⁷⁶. Suomalaiset hipit olivat siis maltillisia ”elämäntyylihippejä” kuin vanhempansa ja työn hylänneitä radikaaleja. Taistolaisliikkeeseen tulevalle hippiliike ja sen ideologia ei ole välttämättä suuri hyppäys.

Kotoani olin saanut vahvan eettisen maailmankatsomuksen: oli oikein auttaa ihmisiä, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus olivat perusarvojeni. Opiskelu ja koulu olivat myös tärkeitä, halusin tietää ja tiedostaa. Hippiliikkeen pasifismi sopi hyvin arvoihini, mutta olin liian nuori hippiliikkeen vahvana aikana. Vietnamin sodan vastaiseen mielenosoitukseen olin kyllä osallistunut jo 15-vuotiaana, yksin, siis ilman kaverien vaikutusta. Se kuvanee vakavaa etsintääni, halusin osallistua maailman muuttamiseen.⁷⁷

⁷⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Hermannin, 285.

⁷⁶ Poikolainen 2008, 23.

⁷⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Tapio, 305.

Pelkkä vanhempien poliittinen tai ekonominen tausta ei välttämättä selitä kuin pienen osan taistolaisliikkeeseen mukaan tulleiden intressejä. Nuoren naisen oman näkemyksen mukaan merkittävä asia omien vanhempien toiminnassa ja arvoissa oli sukupuolisen epätasa-arvon kokemus, eräänlainen patriarkaalinen miehenmalli, jota vastaan haluttiin nousta nimenomaan feminismin nimissä. ”*Ryhdyin feministiksi alle kouluikäisenä oman päätteen tuloksena: isä ei tiskannut ja se oli minusta väärin. Serkun mukaan vetämänä omaksuin teininä ympäristönsuojeluasenteita Luonto-liitossa.*”⁷⁸ Feminismin määrittely alle kouluikäisenä identiteetin osaksi on sikäli mielenkiintoista, että nuortaistolaisliike ei suoraan profiloinut itseään varsinkaan varhaisessa vaiheessa sukupuolten tasa-arvoa- saati feminismiä korostavaksi.⁷⁹

Muistelun konstruoiminen eri aikatasojen, menneen ja nykyisyyden, väliseksi dialogiksi sävyttyy usein retoriseksi: Muisteltaessa ei niinkään kerrota todellisuudesta, vaan tuotetaan koetun todellisuuden tulkintoja.⁸⁰ Tapion kokemus oman taustan eettisistä arvoista ja rauhanliikkeen arvoista oli koetun tulkintaa, jolla hän halusi sanoittaa omaa maailmankuvallista kehitystään. Samoin Tarun kokema feministinen aate voidaan muistitietotutkimuksen näkökulmasta mieltää myös varsin voimakkaasti tulkituksi todellisuuden kuvaukseksi, jonka aitoutta on vaikea verifioida.

Vanhempien matalan ekonominen taustan korostaminen voi olla toisaalta varsin selvä portti voimakkaan vasemmistolaisen aatteen kannattajaksi. Liikkeen ideologian omaksumeen nuoren naisen tausta oli selkeän vasemmistolainen. Tämä johti vanhempien arvomaailmassa selkeään työn teon korostamiseen, kun perhe ei kyennyt ”omistamaan” mitään, toisin sanoen pääoman kartuttaminen ja mahdollinen rikastuminen oli kovin vaikeaa. Elämässä piti siis tehdä kaksin verroin työtä päästäkseen eteenpäin. Vaikka vanhempien suvuissa oli vuoden 1918 tapahtumissa punaisten puolella taistelleita, olivat taistolaisiin mukaan lähteneen nuoren vanhemmat kuitenkin itse sosiaalidemokraatteja, vaikkakaan eivät poliittisesti aktiivisia. Köyhyyden ja työn teon merkityksen

⁷⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Taru, 305.

⁷⁹ Lalu 2014, 35.

⁸⁰ Korkiakangas 2006, 133. Kirjasta Muistitietotutkimus.

korostaminen oli toisaalta selkeä ideologisen kotitaustan lisäksi myötävaikuttamassa taistolaiseen liikkeeseen mukaan siirtymiselle.⁸¹

Vallankumouksen haave ja kääntyminen kommunistiksi ei aina ollut vasemmistosympatioita tunteneille vanhemmille välttämättä vain iloinen asia. Aatteen ehdottomuuteen ja olemukseen saattoi sisältyä kritiikkiä tai jopa pelkoa, mutta myös vanhempien kykyä aistia oman jälkikasvun toiminnan olemusta syvemmin. Kalevin maailmassa jo ristiriita työväestön tietoisuuden ja ideaalin välillä oli ensimmäinen selkeä ristiriita, joka sävytti hänen myöhempääkin identifioitumista taistolaisliikkeeseen.⁸²

Isä luki Tiedonantajan joka numeron ja tarkkaa. Hän siteerasi niiden kirjoituksia. Aluksi isä oli pahoillaan, kun minusta tuli kommunisti, mutta pian hän sopeutui asiaan. Hän sanoi ”Poika pirkules on kolunisti: Hän kutsui kommunisteja kolunisteiksi. Tottahan isä älykkäänä miehenä äkkäsi, ettei se poika mitään vallankumousta aikaan saa, eikä vie kotokyläänsä kolhoosiaan. Tämän toki äkkäsin itsekin, nimittäin ettei sitä vallankumousta minun aikaan tule vaikka kuinka ponnistelisimme. Havaitsin nimittäin työmailla, että väen tietoisuus on nollan luokkaa, jollei sen allekin.”⁸³

Jukka Relanderin mukaan sosiaalinen tausta ei riitä selittämään taistolaisuutta yksinomaan oikeistolaisen tai yläluokkaisen nuorison kapinaliikkeeksi, eikä toisaalta agraariyhteisöstä ponnistavan kapinaksi suurkaupunkien porvarillista valtakulttuuria vastaan. Harvoin myös taistolaisliikkeeseen mukaan lähtenyt edusti ”isiltä” perittyä maailmankatsomusta, jolloin varsinainen ”kääntyminen” oli selkeästi yleisempi ilmiö identifioitua oikean uskon ja ideologian kannattajaksi.⁸⁴

Kansalaissodan jälkeen kukoistukseen nousseesta Akateemisesta Karjalaseurasta väitöskirjan kirjoittanut Risto Alapuron mukaan kaikissa tapauksissa liittymisaktiivisuus AKS:ään oli suhteellisen suuri niissä ryhmissä, jotka olivat kokeneet uhkaa agraarisen yhteiskunnan häviämisestä ja päinvastoin. Nimenomaan pappien

⁸¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Hellevi, 322-324.

⁸² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kalevi, 4-5.

⁸³ ibid.

⁸⁴ Relander 1997, vol15 nro Tieteessä tapahtuu.

pojat ja myös talonpoikaisylioppilaat olivat innokkaita AKS:ään liittyjiä. Kaikkia muita harvemmin taas liittyivät seuraan ne suomenkieliset miesylioppilaat, jotka olivat kotoisin liike-elämän ylimmästä kerroksesta. Eräs sivistyneistöä koskenut suuri muutos, joka sekin liittyi vaihtosuhteen muutokseen, oli sivistyneistön keskiluokkaistuminen. Akateemisten kansankoulunopettajien nationalistinen aktiivisuus on kärjistynein esimerkki tämän kehityslinjan kuvastumisesta AKS:ssä.⁸⁵ Nuortaistolaisliikkeeseen mukaan tulleiden tausta ja motivaatiot ovat osittain samankaltaisia kuin 1920-1930 luvun oikeistoradikaaliseen liikkeeseen liittyneillä. Sosialistisen aatteen sisällä tai lähellä pystyi helposti 1960 luvun Suomessa ”terävöittämään” näkemyksiään oikeaksi koettuun suuntaan.

AKS houkutteli aikanaan myös työläistaustasta tulleita. Työläisylioppilaat liittyivät AKS:ään selvästi innokkaammin kuin talouselämän johdon piiristä tulleet. On myös mahdollista, että työläislasten koulunkäynnissä tapahtui valikoitumista niin, että ponnistelut kohti yliopistoa saattoivat olla yleensä sisältää luopumisen työväen katsomuksista. Työläiskotien lapsille seuraan tulo merkitsi eräänlaista yhteiskunnallisen turvallisuuden esiastetta.⁸⁶ Myöhempien aikojen vasemmistoradikalismi Suomessa näytti osaltaan noudattavan jossain määrin samoja linjauksia, mutta päinvastoin, eli sukupolvikapinan seurauksena tulleita ylemmän keskiluokan taustaisia oli varsin paljon.

⁸⁵ Alapuro 1973, 86-87.

⁸⁶ Alapuro 1973, 67.

2.3 Vallankumousromantiikan lumoa vai sosialistinen uskoontulo?

2.3.1 Mielenmuutoksen ja kääntymyksen olemuksesta

”Pärahdin taistolaisuuteen ja minusta tuli täydellinen käännynnäinen. Se oli uskonnolliseen kokemukseen verrattava kääntyminen, pikkuporvarillisesta taustasta Komsomol-kouluun Moskovaan.”⁸⁷

Suuret yhteiskunnalliset muutokset eivät vaikuta yksilön persoonallisuuteen ja vuorovaikutussuhteisiin mekaanisesti ja välittömästi, vaan monen ja monimutkaisten välitysten kautta. Yksi välittävä linkki on ideologia, joka yhtäältä kokoaa ja ilmaisee aikakauden muutostendenssejä sekä toisaalta yhteiskunnan instituutioihin sekä suoraan yksilöiden tajuntaan vaikuttamalla muovaa ihmisten toimintaa ja persoonallisuutta.⁸⁸

Nuortaistolaisliikkeen ydinvoimana olivat korkeakouluopiskelijat. Heikki Ylikankaan mukaan Korkeakouluopiskelijoiden määrä valtakunnallisesti kohosi 1960-luvulla 2.5 kertaiseksi, kun kerroin edellisellä ja seuraavalla vuosikymmenellä jäi 1.4ään, suuri tietysti sekin. (s322). Korkeakoulutetun nuorison innostuminen vasemmistolaisesta aatteesta on kiehtonut tutkijoita jo pitkään. Ylikankaan mukaan selitystä on haettu myös työttömyydestä. Se todellakin osoitti nousevaa suuntaa. Tosin vielä 1960-luvun alkupuolella se pysytteli puolestoista prosentissa työvoiman määrästä, mutta sen jälkeen se alitti kahden prosentin tason vain vuosina 1970 ja 1974. Kriittisenä ”hulluna vuotena” 1968 työttömyys kiipesi lähes neljään prosenttiin. Kuitenkin vasta vuoden 1976 vaiheilla se asettui pysyvästi mainitulle tasolle tai jopa ylitti sen. Työttömyys kelpaa Ylikankaan mukaan selitykseksi ylipäättään huonosti. Ensinnäkään se ei noussut kovin kaan tuntuvaksi ja toisekseen se erityisen hyvin osu ajallisesti yksiin liikehdinnän varhaisemman alun kanssa. Akateemisen nuorison työttömyyden uhka oli yleensä pienempi kuin teollisuusväestön, joten selitystä voidaan etsiä muistakin tekijöistä.⁸⁹

Yhteisöksi ja ideologiaksi muotoutuminen on yleensä monien tekijöiden yhteispeliä ja summa. Poliittisen ideologian ja liikkeen tulee saada yksilössä herätettyä sellainen

⁸⁷ <https://areena.yle.fi/1-2758757>. Haettu 19.2.2019.

⁸⁸ Eskola 1996,147.

⁸⁹ Ylikangas 2007, 323.

mielenkiinto, että tämä kykenee ottamaan ratkaisen askeleen liikkeeseen liittymisellä. Motiivitekijöitä voidaan etsiä myös sosiaalipsykologisista tekijöistä. David McClellandin trikotomiaa mukaillen taistolaisliikkeeseen liittyminen on monessa suhteessa todennettavissa juuri liittymismotiiveja tarkastelemalla. Tässä tutkielmassa on myös sellaisia tapauksia, joiden kohdalla McClellandin trikotomiaa on haastava soveltaa. Olen sijoittanut ne pääpiirteissään niin sanotun liittymismotiivin alle, koska se on trikotomian alajaksoista kaikkein yleispätevin ja inklusiivisin.

Uskonnollisen kääntymiskokemuksen olemusta voidaan havainnoida yksilön maailmankuvaan ja toimintaan liittyvien ilmiöiden muutoksena tai uudelleen ymmärtämisenä. Rebecca S Norrisin mukaan uskonnolliseen kääntymiseen liittyy voimakkaasti käsitys totuudellisuudesta ja mielekkyydestä. Toinen ulottuvuus on uusien sääntöjen ja käytänteiden omaksuminen ja kolmanneksi uudenlaisen ”äidinkielen” ja ilmaisujen varsin nopea omaksuminen.⁹⁰ Nuortaistolaisliikkeeseen mukaan tulleilla voidaan havaita samankaltaisia piirteitä. Erityisesti ”uskonnon äidinkieli” eli marxilais-leniniläinen retoriikka omaksuttiin nopeasti.

Kääntymiskokemuksia ja liikkeeseen mukaan tuloa voidaan kuitenkin ymmärtää osana kehitystä, jossa aktiivinen toiminta mukaantulosta liikkeeseen on eräänlainen päätepiste. Rebecca S Norrisin mukaan itse kääntyminen ei kuitenkaan koskaan tapahdu suoraan täysin vieraaseen yhteisöön tai uskoon, vaan kyse on useimmiten vallitsevan kontekstin sisällä tapahtuvasta muutoksesta. Tällöin yksilön esiymmärryksen merkitys korostuu.⁹¹ Kääntyminen sosialismiin oli siis kääntymistä suomalaiseseen sosialismiin, johon jokaisella liikkeen toimintaan mukaan tulleella oli jo jonkinlainen kontekstuaalinen esiymmärrys.

David McClellandin trikotomiassa yksilön liittyminen johonkin yhteisöön on seurausta kolmesta päämotiivista. Saavutusmotiivia hallitsee nimensä puolesta jo yksilön halu saavuttaa jotakin, josta saa tyydytystä ja joka antaa mielekkyyden toimia yhteisössä. Saavutusmotiivissa korostuu kuitenkin varsin usein individualistinen tarve saavuttaa jotakin yhteisen hyvän sijaan. Saavutusmotiivia tarkastellessa tehdä jotakin paremmin on

⁹⁰ Norris 2003, 171.

⁹¹ Norris 2003, 173.

yksi tärkeimmistä yllykkeistä. Siihen liittyy myös miellyttämisen ja hyväksytyksi tulemiseen tarve ja halu tehdä paremmin asioita itsensä takia.⁹²

Henkilölle, joka on lapsuudesta saakka elänyt uskonnon tai ideologian ”positiivisessa” ilmapiirissä, niin sanottu kääntyminen tai liittyminen voi noudattaa erilaista mallia. Sosiaalisen kontekstin ja esimerkiksi oman sukuhistorian narratiivit ovat yleensä varsin suuria mahdollistajia niin sanotulle uskoon kasvamiselle. Erityisesti vuoden 1918 tapahtumien synnyttämät mielikuvat ja kertomukset olivat luonnollinen kasvualusta taistolaisliikkeeseen liittymiselle⁹³. Tosin on myös huomattava, että kukaan Kenen joukoissa seisoi? -lähdeaineiston kirjoittajista ei tuonut toisen maailmansodan paradoksaalisuutta esille, esimerkiksi suomalaisten kommunistien roolista talvi- ja jatkosodan aikana. Vuoden 1918 tapahtumat olivat osaltaan tarpeeksi kaukana ja niiden suhteuttaminen työläisten maailmanvallankumouksen suureen linjaan oli helpompi kuin toisen maailmansodan tilanne ja suomalaisten kommunistien asema siinä.

Karl Mannheimin sukupolvimallin perustana on samanikäisyys, yhteiskuntatason tilastollinen ikäpolvi. Ikäpolvesta tekee kokemuksellisen sukupolven jaettu kokemusmaailma ja sen eräänlainen huipennus, avainkokemus. Avainkokemuksen tuottaa se yhteiskunnallinen tila, johon ikäpolven otollinen ikä noin 17.ikävuoden vaiheilla osuu. Otollisessa iässä nuoresta tulee aikuinen: silloin syntyy se minän perusilma, jonka varassa ihminen loppuelämänsä elää. Jos tuohon aikaan osuu jokin poikkeuksellinen yhteiskunnan murros, kuten sota, nopea kaupungistuminen tai lama, avainkokemuksestakin tulee poikkeuksellisen vahva.⁹⁴ Mannheimin teoria on periaatteessa toimiva, mutta nuortais-
tolaisliikkeen kohdalla matka liikkeen toimintaan oli usein monimutkainen ja esimerkiksi loppuikäinen ”perusilma” ei välttämättä suoraan toteudu puhuttaessa liikkeestä myöhemmin poislähteneiden maailmankuvaa tarkasteltaessa.

Vahvan avainkokemuksen sukupolvilla on ollut taipumus mobilisoida, tuottaa fraktioihin jakautuneita selkeitä poliittisia sukupolvia. Matti Virtasen mukaan ja Mannheimin näkemyksestä poiketen avainkokemus ei mobilisoi suoraan ja heti. Avainkokemus luo polvelle ristiriidan tai ongelman, joka hakee ratkaisua. Uoleville ulkoisessa maailmassa

⁹² McClelland, 1985, 227-228.

⁹³ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Meri, 39.

⁹⁴ Virtanen 2003, 121-122.

tapahtui jotain, joka sopii avainkokemukseen, jolloin se kutsui mobilisaation esiin. Avainkokemus tuottaa työntövoiman, jonka laukaisee vasta siihen sopiva veto-otollinen tilaisuus.⁹⁵

Poliittinen aktivoitumiseni juontui tyytymättömyydestä kotimaan politiikkaan ja ahtaisiin asenteisiin, sekä väliinpitämättömyyteen muualla maailmassa tapahtuvia vääryyksiä kohtaan ja tietämättömyyteen niistä.⁹⁶

Pauliina Latvalan mukaan valtakunnallisen poliittisen kulttuurin tasolla kerronnan tärkeimmän juonen muodostaa kansalaisten ja poliitikkojen välinen suhde. Näiden kahden toimijan välistä vuoropuhelua värittävät politiikasta puhuminen, kokemukset ja tunteet.⁹⁷ Kotimaan politiikan asenteet jäivät tosin Uolevin tapauksessa vaille suoraa vastausta, mutta kyse lienee turhautumisreaktiosta harjoitettuun valtakunnalliseen politiikkaan. Tällöin tunnereaktio ja omakohtainen kokemus ajoi poliittiseen aktivoitumiseen eli kääntymiseen.

2.3.2 Vallankumouksesta vallanlumoukseen

Nuoret taistolaiset kokivat olevansa etujoukko, joka tiedosti itsessään ja kaltaisissaan piilevän erityisyyden ja muutosvoiman. Laura Kolben mukaan monet sosiologit korostavat, että aikakausi synnytti myös 1960-lukulaisen eliitin tyyppitarinan. Monille juuri koulutus oli väylä eliittiasemaan; 1960-luvun konteksti oli tälle joukolle vahvasti akateeminen, ja kokemus radikalismista tuotettiin yliopistoissa. Sukupolveen liittyvä itsetietoisuus perustui yhteiskunnalliseen liikkeeseen osallistumiseen. Vapaus koettiin metaforana, jolla nuoreliitti perusteli omaa toimintaansa. Haluttiin vapautua ahtaasta ja ahdistavasta, itseensä käpertyneestä, kontrolloivasta ja aiemmin kovin sovinnaisen perusyksikön eli kylän, perheen ja suvun vaikutuksesta.⁹⁸

⁹⁵ Virtanen 2003, 122; SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Uolevi.

⁹⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Uolevi.

⁹⁷ Latvala 2013, 184.

⁹⁸ Kolbe 2014, 232.

Heikki Mäki-Kulmalan mukaan taistolaisten julkisuudessa saama huomio oli kokoonsa nähden poikkeuksellisen suuri. Taistolaisia kansanedustajia oli enimmillään 13, eli n 6,5 % annetuista äänistä. Valtion viroissa oli hyvin taistolaisia ja ammattiyhdistysliikkeessä taistolaista voimaa esiintyi lähinnä paikallistasolla muutamien suurten liittojen osastoissa. Sen sijaan kulttuurielämän piirissä taistolaisten näkyvyys oli paikoitellen hyvä, olihan Kulttuurivihkot - lehden levikki parhaimmillaan 6000 kappaletta. Mäki-Kulmala aiheellisesti huomauttaakin, että eri asia on sitten, kuinka monta vakaumuksellista taistolaista oli erilaisissa poliittisen ja kulttuurisen vallan ylimmillä paikoilla?⁹⁹

Kulttuurielämä oli kuitenkin osa taistolaista ”käännytysideologiaa”. Sosiaalidemokraattisesta taustasta ponnistava ja ajan myötä radikalisoitunut Kristiina Halkola koki poliittisen heräämisen vasta opiskeluaikana.

Toimittuani SNDL:ssä ja Suomi-Vietnam seurassa, koin selvän poliittisen sitoutumisen välttämättömäksi. Määrätietoinen marxismi-leninismien opiskelu oli itsestään selvä jatko kehityksessäni sosiaalidemokraattista kommunistiksi, mikä tapahtui siis opiskelun, että käytännön toiminnan tuoman tiedon kautta.¹⁰⁰

Halkolalle liittyminen nuortaistolaisliikkeeseen oli McClellandin motiiviteorian avulla tulkittuna luontevana jatkona halulle *saavuttaa jotakin*. Tällöin marxismi-leninismi ja sen opiskelu oli luonteva tie ja päämäärä saavuttaa kommunistinen ideologia. Toisaalta poliittinen sitoutuminen oli avainkokemus, joka veti mukaan yhä pidemmälle nuortais-tolaiseen sosialistiseen liikkeen toimintaan.

Saavutusmotivaatioon liittyvä tarve tehdä jotakin paremmin (siirtyminen sosiaalidemokratiasta sosialismiin) ja yksilön oman vastuun ottaminen suoriutumisestaan, jotta voisi olla tyytyväisiä onnistumisesta sävytti Halkolan tietä taistolaisuuteen. Tällöin saavutusmotivaation tärkeä ulottuvuus eli kehittyminen on yksi voimavara tulla ensin liikkeen jäseneksi ja kasvaa siitä osalliseksi.¹⁰¹

⁹⁹ Mäki-Kulmala 2004, 31-34.

¹⁰⁰ Kulttuurivihkot 2/1974, 74-75.

¹⁰¹ McClelland 1985, 227-228.

Taistolaiseen liikkeeseen juuri liittyvä ja aatetta osaltaan hahmottamaan pyrkivälle henkilölle voimakkaiden tunnekokemusten esittäminen voi olla toisaalta hyvä tapa sitouttaa liikkeen toimintaan.

Itselleni marxilainen taloustiede ei auennut oikein koskaan, koin luennot lähinnä pitkäveteisinä ulkolukutilaisuuksina, joissa ei kai kukaan koskaan kyseenalaistanut oppia miltään osin. Kapitalisti teetätti työtä halvalla ja otti voitot taskuunsa ja eleli niiden ansiosta leveästi. Ei edes puolella sanalla esitetty, että kapitalisti saattoi investoida laitoksensa laajentamiseen tai koneiden uusimiseen tms, jotka olisivat hyödyntäneet myös työtä tekeviä.¹⁰²

Arvin kohdalla voidaan nähdä selkeä stereotypistämisen tyylinen muistaminen. Hänelle lukupiireihin, opiskeluun ja kapitalistiseen rahanahneuteen liittyvät yleistyksiset ovat osa itsereflektiivistä historian uutta tulkintaa. Toisaalta emme tiedä, kuinka kriittinen Arvi oli omana aikanaan esitettyjä yleistyksiä kohtaan, joten muistitiedon näkökulmasta tunnekokemuksen kuvaus jää puolitiehen.

Lewis R. Rambon teorian mukaan lähetystyöntekijöiden ja niin sanottujen ideologisten neuvonantajien rooli on hyvin merkityksellinen uuden ideologian omaksumisessa. Henkilölle, joka on tullut liikkeeseen mukaan siihen ajautumalla ja ilman suurempia kääntymyskokemuksia, voi ideologian syvällinen omaksuminen viedä aikansa. Tällöin korostuu selkeästi liikkeen sisällä olevien henkilöiden neuvonantajarooli, jonka ensisijainen tehtävä olisi nimenomaan lisätä asian ymmärtämistä kognitiivisella ja emotionaalisella tasolla. Neuvonantajien taidoista on osaltaan kiinni käännynnäisen motivaatio omaksua uusia poliittisia ideologisia aatteita. Rambon mukaan tällöin korostuu myös kyseisten neuvonantajien omat selkeät ja toisaalta piilotetut motiivit ohjata nuorta tulokasta liikkeeseen oppiin.¹⁰³

Tuleminen jonkin tietyn uskonnon tai poliittisen ideologian tiedostavaksi jäseneksi on yleensä pitkä prosessi, jossa yksilötasolla punnitaan ja pohditaan eri arvoja, näkökulmia, hyötyjä ja haittoja. Uskonnollisessa kontekstissa äkillinen kääntyminen on myös selkeästi tunnistettu uuden aatteen identifikoitumisen muoto, jonka hetki tai paikka voi olla

¹⁰² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Arvi, 252.

¹⁰³ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Arvi; Rambo 1993, 72-73.

kokijalleen selkeän tiedostettu. Taistolaisuuteen mukaan tulo noudatti myös samanlaista ”herätyksen kaavaa”.

Päätyminen taistolaisliikkeeseen oli pitkä prosessi, vaikka liittyminen siihen oli kuin salamanisku tai nopeasti etenevä epidemia.¹⁰⁴

Ideologisen murroksen kokemus on täten varsin selvästi verrattavissa esimerkiksi niin sanotun metodistisen kristillisyyden uskoontulo kokemuksiin, joissa korostuu selkeä ennen-jälkeen -formula.

Pitkän prosessin kuvaaminen on Helenalle tapa sanoittaa henkistä ja aatteellista kasvua, jota uskonnollisessa kontekstissa kuvataan herätyksen tilaksi tai etsikkoajaksi. Tällöin liikkeen toimintaan mukaan tulo on selkeä kasvutarina, jossa aiemmat arvot tulevat haastetuksi ja halu tehdä ja kokea asiat paremmin, on selkeä motiivitekijä. McClellandin trikotomiassa tällöin korostuu myös suoritusta kuvaava rooli, joka näkyy lopullisen kääntymyksen äkillisyytenä.¹⁰⁵

Globaalit tapahtumat eivät tulleet ainoastaan amerikkalaisten olohuoneisiin television kautta; se teki maailmankylän kansalaisia myös saksalaisista, ranskalaisista, pohjoismaisista ja suomalaista opiskelijoista. Samalla tavoin oltiin selvillä siitä, mitä Keski-Euroopan yliopistoissa ja kaupunkien kaduilla tapahtui vuonna 1968. Jos suomalaisia opiskelijoilta puuttui karismaattinen johtaja, niin Rudi Dutschke ja Daniel Cohn-Bendit tulivat televisioruudun kautta myös heidän ja heidän vanhempiensa koteihin, herättäen sekä pelkoa että innostusta.¹⁰⁶

Vietnamin sodan vastustaminen oli monella tavalla yksi suuria syitä ensin kiinnostua sosialismista ja ajautua myöhemmin myös nuortaistolaisuuden mukaan. Mediasodan nuorissa herättämät tunteet ja kauhukuvat suurvaltojen kriisin eskaloitumisesta olivat monelle nuorelle askel kohti ”maailmanrauhan puolustusta”. Toisaalta monen nuoren tie oli myös kombinaatio eri motiiveja ja vaikuttimia. Mielenkiinto saattoi herätä myös ihastumisten ja rakastumisen kautta, jolloin kohteen poliittinen aatemaailma saatetaan nähdä kertaluokkaa kriiikkittömämmin. Ihmisiä vetää yhteen ja pitää yhdessä

¹⁰⁴ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Helena, 262.

¹⁰⁵ McClelland 1985, 249.

¹⁰⁶ Tuominen 2003, 304.

vetovoimainen haave tavalla taitoisella paremmasta elämästä tai maailmasta ja toiminnan palkitsevuus.¹⁰⁷

Vietnamin sodan vastaiseen mielenosoitukseen olin kyllä osallistunut jo 15-vuotiaana, yksin, siis ilman kaverien vaikutusta. Se kuvanee vakavaa etsintääni, halusin osallistua maailman muuttamiseen. Muistan hyvin koulusta yksittäisen tapahtuman, jonka seurauksena liityin juuri taistolaisiin enkä esimerkiksi demarinuoriin tai Kulttuuritalon enemmistöläisiin. Olin ollut ihasunut poikaan, joka kerran kysyi minulta, olenko sosialisti. En tiennyt, mitä se tarkoitti, ja kielsin olevani-”Ai etsä kannata ilmaisia sairaaloita kaikille ja sellaista?” Totta kai kannatin. Olinko siis sosialisti?¹⁰⁸

Reijan omakuvauksen tekee haastavaksi käsitys sosialismin olemuksesta ja sisällöstä, koska hän ilmi selvästi osasi erottaa demarinuorten ja enemmistökommunistien toiminnan taistolaisista. Varsinaisen ”kääntymyksen” Reija koki vasta Teiniliiton liittokokouksen voitokkaan äänestyksen selviytyttyä, jolloin hän piirin varaedustajana koki kuuluneensa ”meikäläisten” eli taistolaisten ryhmään. Matti Virtasen mukaan suuri jäsenten joukko ei kuitenkaan voi samastua suoraan toisiinsa, vaan siteen jäsenten välille luo yhteinen ja kaikille merkityksellinen kohde, kuten idea tai idoli, johon halutaan samastua.¹⁰⁹ Siksi Reijan tie sosialismiin kulki merkityksellisen idean eli ”meikäläisten” aatteeseen oivaltamisen kautta.

Kriisitietoisuutta voidaan pitää yhtenä uskonnolliseen tai poliittiseen liikkeeseen liittymisen taustamotiivina. Lewis R Rambon mukaan kääntymistä tai mielenmuutosta voi edeltää voimakas tunnekokemus, jossa yksittäinen ilmiö tai henkilö toimii välittäjänä tilanteessa, jossa maailma nähdään uudessa valossa. Uskontoon ja ideologiaan kääntymisessä on tällöin varsin jyrkkä vastakkainasettelutilanne, jossa entinen maailma ja uusi maailma eivät arvojensa tai tapojensa kohdalta enää kohtaa yksilön elämässä. Reijalle ja Helenalle uusi usko oli omalla tavallaan yksilötasolla myös uuden ajan alku.¹¹⁰

¹⁰⁷ Virtanen 2003,126.

¹⁰⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Reija, 306.

¹⁰⁹ Virtanen 2003,126.

¹¹⁰ Rambo1993, 44; SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Reija, 306; SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Helena, 260.

Taistolaisuuteen perinteisesti liitetty vallankumousten ihailu näyttäytyy yhtenä suurena motivaatiotekijänä myös liittyä järjestöön. Yhteiskunnallisten epäkohtien muuttaminen voimakkaasti ja nopeasti korreloi osaltaan mediayhteiskunnan mukanaan tuomaa tiedonvälityksen tehostumista, jossa epäkohtiin pystyttiin reagoimaan lähes reaaliaikaisesti. Tällä oli osaltaan vaikutusta myös taistolaisuuden itseymmärrykseen, jossa vallankumousromantiikka valjastettiin myös ”käännytyspropagandaan”. Vallankumouksellisuuden omaksuminen oli eräänlainen initiaatoriitti eli jäseneksiottamisrituaali, jonka voima yksilötasolla oli yleisesti varsin voimakas.

Taistolaisilla oli hyvät bileet. Isoissa solidaarisuustilaisuuksissa sai kokea joukkohurmoksen riemua. Laulettiin yhdessä, elettiin vahvasti laululiikkeen hienojen ryhmien ja solistien laulujen sanomaa ja vahvaa musiikkia. Vietnamläikkeen jälkeen tuli Chile. Elettiin vahvasti mukana, kun sosialistit voittivat, aloittivat uudistustyön – ja kukistettiin julmasti. Myös Portugalin neilikkavallankumous oli saavutus, josta iloittiin yhdessä portugalilaisten ystävien kanssa. Olimme maailmanrauhan asialla, se tuntui kaikkein tärkeimmältä. Neuvostoliiton näimme rauhan suurvaltana, tärkeänä vastavoimana USA:n imperialismille.¹¹¹

Arille taistolaisuuteen liittyminen oli osaltaan myös halu saavuttaa kollektiivista solidaarisuutta saman mielisten kanssa globaalilla tasolla. Ihmisiä vetää yhteen ja pitää yhdessä vetovoimainen haave tavalla taitoisella paremmasta elämästä tai maailmasta ja toiminnan palkitsevuus. Albert Laszlo Barabasin malli kuvaa sitä prosessia, jolla sukupolvifraktiot mobilisoituvat. Kun yhteiskuntaan syntyy vetoa eli otollinen tilaisuus, prosessi käynnistyy jo olemassa olevien ystävyysverkostojen pienryhmissä, jotka generoivat uusia tunnuksia ja uutta ajattelua.¹¹² Arille kokemus sosialismin globaalista voittokulusta oli itsessään merkki ideologian oikeauskoisuudesta.

Taina Ukkosen mukaan muistitieto on monella tasolla yhteisöllistä, vaikka kertojan elämään liittyvät kertomukset kuvaavat kertojan omaa suhdetta elämänhistoriaansa ja menneisyyteensä. Muistin yhteisöllisyys näkyy esimerkiksi siinä, että

¹¹¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Ari, 306-307.

¹¹² Virtanen 2003, 126-127.

historiallisia tapahtumia käsittelevän kokemus- tai muistelukerronnan aiheena ovat yhteisesti koetut ja monesti yhteisöllisesti tulkitut tapahtumat.¹¹³ Arin käyttämä monikkomuotoinen kokemuskerronta kuvaa juuri muistin yhteisöllistä luonnetta, jolloin hän halusi samaistua yhdessä koetun historian tapahtuminen tulkitaan ja olla osa yhdessä koettua historiaa.

Ideologiaan liittymisessä hitaan kasvun tie on varsin yleinen. Vähitellen kehittynyt tietoisuus esimerkiksi omista moraalisisista valinnoista ja arvojen kehityksestä oli tavallaan helppo tapa radikalisoitua enemmänkin. McClellandin trikotomian kolmas muoto eli halu saavuttaa jotakin on yksi keskeinen motiivi liittyä järjestöön.

Maailman parantaminen oli ykköspointti. Ajattelin silloin, että vallankumous ja työläisten valta on hyvä metodi rakentaa parempi maailma.¹¹⁴

Vallankumousmotiivi on luonteva tapa Harrille kokea merkityksellisyyttä ja identifikoitua osaksi järjestöä, jolloin yksilötasolla toiminnallisen puolen merkitys korostuu. Matti Hyvärisen mukaan yhteiskunnallinen liike ei koskaan rajaudu vain yhden epäkohdan korjaamiseen, eikä se rajoitu myöskään vain yhden ohjelman tai yhden ideologian toteuttamiseen. Liike on aina kehityskulku, muutosprosessi, joka ylittää ja ohittaa lähtökohtansa.¹¹⁵ Harrille maailmanparantaminen on mitä ilmeisimmin osa vallankumousromantiikkaa, jossa liittyminen liikkeeseen palvelee monen epäkohdan korjaamista.

Vasemmistoaatteesta kiinnostuminen nuorena lukiolaisopiskelijana kuului suurelta osin oman elämän ja kehityskaaren herkkyyksikausiin, joissa sinänsä pienenkin ärsykkeen herättämä mielenkiinto kykeni herättämään suuremman etsinnän. Kouluissa oppitunneilla käydyt dialogit ja ärsykkeet saattoivat johtaa oman arvomaailman uudelleen arviointiin ja uusista aatteista kiinnostumiseen, mikä osaltaan johti jopa opiskelupaikan valintaan.

Oppikoulu ja lukio olivat nykyarvion perusteella oikeistolaisia- rehtori, sinänsä kelpo pedagogi, tapasi toistella ”ryssä on ryssä vaikka voissa pais-taisi”. Lukion äidinkielen opettajaksi osui sitten nuorempi nainen, joka lue-tutti mm Antti Eskolan kirjoituksia ja haastoi keskusteluun ajankohtaisista

¹¹³ Makkonen 2006, 247. Kirjasta Muistitietotutkimus.

¹¹⁴ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Harri W

¹¹⁵ Hyvärinen 1985, 239.

aiheista. ”Vasen laita lavea” teki minuun unohtumattoman vaikutuksen; se hokutteli minut Tampereen yliopistoon Eskolaa kuulemaan.¹¹⁶

Vaikka lukion opettajan rooli oli vain välillinen, on sillä osaltaan tekemistä Teijon tulevaisuuden suunnitelmien kanssa. Sen sijaan henkilöityneeseen motiiviin lähteä opiskelemaan sosiologiaa ja historiaa, tulee suhtautua hieman varauksellisesti. Motiivit opiskella jotakin ovat usein moniulotteisempia.

Antti Eskola tunnustautui vuoden 1968 aikana kommunistiksi. Silti hän kritisoi Neuvostoliiton demokratiavajetta kovin sanoin ja tuomitsi Tsekkoslovakian miehityksen. ”Rakennemuutoksen” tapauksessa kyse on kapitalismin uudesta vaiheesta, eikä siitä ja sen seurauksista päästä eroon kuin vallankumouksen kautta.¹¹⁷ Teijolle Antti Eskolan auktoriteettiasema oli lähes kiistaton, vaikka opillisesti Eskola ei taistolaissiiven politiikkaa täysin myötäillytkään. Kyse oli sukupolvifraktiosta, jossa nuoriso omaksui vasemmistolaisuuden yleisaatteena, mutta ”opillinen hienosäätö” ei ollut tavoittanut kuin vasta pienen osan nuoresta vasemmistosta.

David McClellandin trikotomiassa halu liittyä varsinkin saman mielisten seuraan on suuri motivaatiotekijä. Ihmisen perustarve on olla samankaltaisten seurassa. Tällöin korostuu seurallisuuden ”hyve” joka korreloi korkean liittymismotiivin kanssa. Korkea liittymismotiivi johtaa yleensä parempaa suorituskkyyn. Tällöin halu ja korkea herkkyys hoitaa sosiaalisia suhteita ja olla dialogissa toisten kanssa ovat keskeisessä asemassa.¹¹⁸

Poliittiseen ideologiaan mukaan tuloa voidaan monilta osin verrata uskonnolliseen yhteisöön liittymiseen. Lewis R. Ramboon mukaan kääntymiseen liittyy usein eräänlainen omakohtaisen kriisin tai merkityksettömyyden kokemus. Poliittinen ideologia toisaalta puhuttelee, toisaalta herättää kysymyksiä. Oikean ja itseään puhuttelevan tiedon etsiminen on osaltaan juuri verrattavissa kriisiin, jossa löytäminen on verrattavissa kääntymyskokemukseen.¹¹⁹

¹¹⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Teijo, 329.

¹¹⁷ Virtanen 2002, 294.

¹¹⁸ McClelland, 1985, 334, 347-348.

¹¹⁹ Rambo 1993, 44.

Sukeutui väittely, minkä seurauksena minuakin rupesi kiinnostamaan sosialismi. Olin ehkä 12-vuotias. Nukuin ylisängyssä ja heräsin siihen, kun nämä sukulaiseni ännkäsivät politiikkaa. Eivät he toki niin rajusti väitelleet että siihen olisi välit poikki menneet, mutta ännkäsivät yhtäkaikki. Tästä täytyy hypähtää yli kymmenkunta vuotta, ja tullaan jonnekin ehkä vuoteen 1970. Koko tuon ajan olin etsiskellyt jonkinlaista tietoutta sosialismista.¹²⁰

Sosialismista kiinnostunut Alina oli siis maailmankatsomuksellisessa ”etsikkoajassa”, jolloin maailmankuvalliset kysymykset kiinnostivat ja sosialismissa olisi yksi vastaus ideologiseen etsintään. Toisaalta emme voi suoraan olettaa, että sosialismi olisi ollut ainut maailmankuvallisen etsimisen kohde Alinan kymmenen vuoden etsinnän aikana.

Taistolaiseen liikkeeseen liittymisen kulki toisinaan myös pitkän kehityksen omaksumisen kautta, missä tietyt välietapit antoivat lisäsysäyksen ideologin ymmärtämiseen. Kulttuurihistoriallisesti merkittävien tapahtumien, kirjojen tai ilmiöiden korrelaatio on toisaalta ilmeinen.

Sosiaalisen omantuntoni olin löytänyt jo lapsena opin lukemaan 3-4 vuotiaana ja luin kaiken, minkä kirjahyllystä löysin ... Suurimman vaikutuksen tekivät salaa vanhemmilta kuunteleman Punainen viiva ja 13- vuotiaana lukemani Täällä pohjantähden alla. Teiniliiton radikalisoituminen pääsi lukioaikoinani vasta alkuun.¹²¹

Nuoren kehityspsykologissa herkkyykskausissa murrosikäisenä koetut emotionaaliset kokemukset voivat olla osaltaan selittää kiinnostuksen heräämistä. Sen sijaan sosiaalisen omantunnon heräämiseen 3-4 vuotiaana on suhtauduttava kriittisesti, koska varhainen lukemaan oppinen ei välttämättä korreloi moraalisen kehityksen kanssa.¹²²

¹²⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Alina, 4.

¹²¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Taina, 21.

¹²² Minnameier 2015, 111-112. Lavrence Kohlbergin moraalisen kehityksen teoriassa kyseinen ikäkausi voidaan sijoittaa niin sanottuun esikonventionaalisen moraalin heteronomiseen kehityskauteen.

Sotien jälkeisen mediateollisuuden tuotua Vietnamin sodan, Tsekkoslovakian miehityksen ja monet muut kansainväliset konfliktit televisioiden kautta suuren yleisön tietoisuuteen, kiinnostus poliittisia ääriliikkeitä kohtaan myös kasvoi. Tanelille ristiriita sotaveteraanien perinnön kunnioittamisen ja Tsekkoslovakian miehityksen ja Vietnamin sodan tuomitsemisen välillä johti osaltaan yksilötasolla radikalisoitumiseen.

Olin lopen kyllästynyt siihen muiden tahojen jauhamiseen, että piti olla sodan käyneille sukupolville loputtoman kiitollinen joka hetki, Ratikkamatkastakaan ei selvinnyt ilman niitä vaatimuksia.¹²³

Poliittisesti hankalista ja aroista asioista vaikeneminen esimerkiksi kouluopetuksessa johti Tanelin tapauksessa liittymismotiivin kasvamiseen poliittis- moraalisesti samanhenkisten opiskelijoiden ryhmään.¹²⁴

Maailmanpoliittinen tilanne alkoi osaltaan muuttumaan Vietnamin sodan käydessä yhä verisemmäksi ja maailmanlaajuisen opiskelijaliikeshinnän ja suurvaltablokkien suurso-
dan uhan kasvaessa. Taistolaisten selkeä myötämielinen suhtautuminen Neuvostoliittoon ja sen harjoittamaan politiikkaan oli osaltaan myös selittämässä niitä motiiviteki-
jöitä, joilla yksilötasolla haluttiin samaistua ”oikeaoppiseen” sosialismiin. Niin sanottu luokkataistelun ideologia kiehtoi erityisesti korkeakouluopiskelijoita, joille esimerkiksi opintopiiritoiminta ja järjestäytynyt aatteen ja ideologian opiskelu muodostui portiksi järjestön laajempaan toimintaan.

Tapaamani liikkeessä mukana olevat säteilivät minulle energiaa, voimaa ja ennen kaikkea selityksiä maailmasta, joka oli ennen näyttäytynyt minulle yhtenäiseltä ja ymmärrettävältä, mutta josta oli yhtäkkiä pudonnut pohja pois. Maailmakin oli täynnä ristiriitoja; luokkataistelu oli käynnissä, mutta se oli voitettavissa ja voiton jälkeen maailma olisi oikeudenmukainen ja kaikilla olisi hyvä olla.¹²⁵

¹²³ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Taneli, 23.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Meeri, 34.

Meerille halu ja korkea herkkyyys hoitaa sosiaalisia suhteita, olla dialogissa toisten kanssa on osoitus liittymismotiivista. Hänellä on myös todennäköisesti varsin suuri ”seurallisuuden hyveen” ominaisuuksia, mitkä liittyvät liittymismotiiviin.¹²⁶

Lewis R. Rambon teorian mukaan yksilötason kriisin kokeminen esimerkiksi poliittisen, yhteiskunnallisen tai uskonnollisen epäoikeudenmukaisuuden seurauksena voi johtaa uuden ideologisen paradigman muotoutumiseen ja syntyyn. Rambon mukaan kehityskulku noudattaa useimmiten samantyylistä kaavaa: Voimakas tilanteen kriisiytyminen, joka johtaa vanhan maailmankatsomuksen hylkäämiseen ja uuden syntymiseen tai toisaalta monen asian vähittäinen kumuloituminen, mikä ”katkaisee kamelin selän”.¹²⁷

Yksilön suhde sosiaalisen yhteisöön saa merkityksensä siitä, millaisen sosiaalisen toimintakokonaisuuden osa tämä suhde on. Yhtenä äärimuotona ovat kaikesta sisällöstä irronneet sosiaaliset suhteet ´ seurustelu sinänsä´, jota Georg Simmel on kuvannut. Simmel toteaa, että alun perin ihminen liittyy toisiin, ryhtyy vuorovaikutukseen heidän kanssaan, määrättyistä syistä: tehdäkseen työtä, ajaakseen etuaan, uskonnollisista syistä, rakkaudesta jne. Näitä syitä Simmel kutsuu vuorovaikutuksen sisällöksi tai materiaaliksi. Mutta vuorovaikutus saa aina myös määrämuodon; ja vasta tässä muodossaan, sen välittämänä, työstä, rakkaudesta jne Simmelin mielestä tulee sosiaalinen ilmiö. Muodot voivat kuitenkin itsenäistyä sisällöstä ja alkaa omalakisena kehityksen, Simmel sanoo. Esimerkiksi asioiden selvittäminen ja tiedostaminen on alun perin palvellut käytännön toimia, mutta sittemmin irronnut niistä omalakisesti kehittyväksi tieteksi.¹²⁸

Georg Simmelin näkemyksiä voidaan soveltaa myös silloin kun taistolaiseksi tuleminen ei aina noudattanut ”perinteisiä” kaavoja. Vetovoimatekijöistä esimerkiksi henkilön ihastuminen ja rakastuminen voi johtaa myös toisen arvomaailman muuttumiseen. Tosin sen tutkiminen, mikä on itse ihastuksen kohteen suoraa myötävaikutusta ja mikä yksilötason oman pohdinnan ja oivaltamisen tulosta, on yleensä vaikea erottaa.

Eevan poikaystävä ei suinkaan nukkunut, vaan kuunteli meitä. Hän oli joku Kalmakurki, vai mikä se nimi olikaan, todellinen ylioppilasjohtaja. Hän oli **hurmannut** Eevan, josta oli tullut taistolainen. Kun Eeva oli paljastanut

¹²⁶ McClelland 1985, 352.

¹²⁷ Rambo 1993, 46-47.

¹²⁸ Eskola 1996, 191

kääntymyksensä kotonaan, hänen isänsä oli kaatunut ja halvaantunut seisovilta jaloiltaan kotinsa pihassa, ikinä toipumatta.¹²⁹

Liikkeen niin sanottu pöksylähetys oli myös yksi muoto hankkia lisää kannattajia järjestöön, jolloin inhimilliset tunteet valjastettiin osaltaan käännytystyöhön. Varsinkin, jos siihen liittyi vielä esimerkiksi ajatus ”lisääntykää ja täyttäkää maa”¹³⁰

Nuorisoliikkeeseen läheisesti liitetty hippiliike oli Suomessa varsin maltillinen ja vähälle huomiolle jäänyt. Silti sen rooli maailmankuvan muokkaajana, arvojen synnyttäjänä ja uuden näkökulman antajana oli jäsenilleen varsin voimakas. Hippiliike pyrki osaltaan myös samanlaisiin maailmanselitysyriityksiin kuin nuortaistolaisliike.

Hippityyli sai poliisit rynnäköimään kotiini, tutkintaluvat oli ja kolme poliisia syynäsivät läpi ihan kaiken ja ei muuta kuin putkaan. Kaksi vuorokautta pelottelua ja ristikuulusteluja. Hyi helvetti. Kiitti suomen poliisi, mulla rapisi kaikki ´Flower in the hair San Fransisco´ että oikea vastarintaan on lähdeittävä. Paskalakit kumoon. Samaan aikaan jo kuului Helsingistä komuseireenien kutsulaulu. Luokkakantaiset! Kommuuniin tuli ´housulähettiläitä´ ja osa meistä kääntyi tukijoiksi. Alkoi kiivas opiskelu ja kokouksissa istuminen. Marxismi leninismi. Tiedonantaja, Soihtu, toveri informaatiota tulvi. Oltiin onnellisesti osa maailmanjärjestystä.¹³¹

¹²⁹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Anneli;246-247. ”Vanhan valtauksen veteraani” Reijo Lehtonen muutti nimensä Kalmakurjeksi, leikkasi pitkän tukkansa, käytti harmaata pukua ja piti Prahaan vyöryneitä neuvostopanssareita rauhanvoimina. Kalmakurki oli vuonna 1969 henkiin herätetyn Soihdun ensimmäinen päätoimittaja, kun taas vain vuotta aikaisemmin hän oli ollut anarkistisen Nalle Puh -kerhon kantavia voimia. Katso Relander 1997, vol 15 nro7.

¹³⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Anneli 247; Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Reinon haastattelu; SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Tuure 241: ” Oliko seurustelu sallittua? Täysin luontevaa ja jos vielä meni naimisiin maistraatissa taistolaispaidassa ja hankki paljon hyviä pikkupioneereja...”; Genesis 1:28.

¹³¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Akseli, 13.

Ilmeisesti Akselille halu saavuttaa jotain alkoi jo hippiaikana, jolloin vasemmiston kutsu oli vastustamaton. Taistolaisuuden ideologiassa ja maailmassa oli osaltaan jotain tuttua, toisaalta jotain selkeää, uutta ja vallankumouksellista.

Kansandemokraattiseen ja kommunistiseen uudistusliikkeeseen maolaisten suhde oli aluksi läheisempi; 1960-luvun loppuvuosina näiden välinen raja oli joskus hyvin epäselvä, ja monet empivät pitkään osaamatta ratkaista kummalle puolelle asettua. Anka-raakin ideologista kamppailua ja taistelua sieluista käytiin nuorten kommunistien ja maolaisten kesken, kunnes nuortaistolaisten voimakas organisoituminen ja kaikkialle nousevat uudet raja-aidat vuosikymmenten vaihteessa vaativat vihdoinkin molempia osapuolia valitsemaan vasemmistolaisuutensa etumerkit: osa liittyi SOL:iin ja/tai SKP:n vähemmistöön, osa ei.¹³²

SOL:n lehti Soihtu tuomitsi maolaiset jo vuonna 1969 siinä, missä pikkuporvarillisen vallankumouksellisuuden, anarkismin ja trotskilaisuudenkin. Liikkeen historiallinen merkitys Suomessa kiteytyi ennen muuta siihen, että kyseessä oli ensimmäinen organisoitunut ryhmittymä perinteisten puolueiden vasemmalla puolen. Siitä huolimatta maolaiset saivat SKP:ltä syytöksiä porvarillisen ideologian ja amerikkalaisen imperialismin tukemisesta sekä anarkismista. ”Kremnonologit ja sovietologit harjoittivat imperialistien ideologista hajoitustyötä hyväksi käyttäen jo 50 vuotta sitten tehottomuutensa osoittaneita, trotskilaisia, anarkisteja ja syndikalistia virtauksia, kaikkea, mikä voisi heikentää kommunistisen maailmanliikkeen vaikutusta. Näihin hajottaviin vaikutuksiin on viime vuosina liittynyt myös maolaisuus”¹³³

SKP:n vähemmistön vanhemman polven asenne maolaisuuteen oli yksiselitteisen kielteinen- kielteisempi kuin kuusikymmenlukulaisten: Kiinan ja USA:n suhteiden lähentyminen Nixonin tultua presidentiksi, mutta ennen kaikkea Kiinan ja Neuvostoliiton välisen viileneminen maolaisten harrastama ”Neuvostoliitolle vihamielinen kiihotus”. On selvää, etteivät Tsekkoslovakian miehityksen siunanneen, Moskova-uskolliset vanhakantaiset vähemmistökommunistit voineet ymmärtää Pekingin näkemyksiä Prahan miehityksestä.¹³⁴

¹³² Tuominen 2003, 294.

¹³³ Tiedonantaja lehti Tuomisen mukaan 2003, 294.

¹³⁴ Tuominen 2003, 294.

Poliittiseen, uskonnolliseen tai ideologiseen liikkeeseen mukaan tulo voi olla myös ajautuminen vailla selkeää motiivia, yksittäistä kriisiä tai muuta selkeästi osoitettavissa olevaa ilmiötä. Toisaalta elämänsisällön etsiminen nuorella iällä ja opiskelemaan lähtiessä on osa kehityspsykologista kasvua ja moraalisen koodeksin muotoutumista. Tällaisessa tilanteessa esimerkiksi läheisen ihmisen rooli uusien aatteiden mainostajana voi olla keskeinen. Suomessa oli 1970 alussa pieni, mutta varsin ärhäkkä maolaisen sosialismin muoto, joka piti Neuvostoliittoa sosialismin ja työväen aatteen pettäjinä. Maolaiset pitivät taistolaisia toisinaan melkein pahimpina pettureina. Tästä huolimatta eräs maolainen sosialisti suositteli veljelleen nimenomaan taistolaisuutta, koska kyseisellä paikkakunnalla ei ollut muuta elinkelpoista ”punaista” järjestöä, johon olisi voinut liittyä. Todennäköinen syy tällaiselle erikoiselle käytökselle saattoi olla niin sanotun ”pelastuksen varmistaminen” tavalla tai toisella, eli tavoitteena oli saada henkilö sisälle ensin sosialismiin ja myöhemmin vasta ”oikeaan uskoon” eli maolaisuuteen.¹³⁵

Sukulaisten roolia liikkeen ideologisena ”näyteikkunana” ei myöskään sovi vähätellä. Sosialismin aate voi olla kätkeytyneenä monikerroksiseen tapahtumaketjuun, jossa liikkeeseen mukaan tulo on monen tekijän summa. Sukulaisten luona nuorena luetut vasemmistolehdet saattoivat herättää mielenkiinnon, joka yhdistyi niin maailmanpoliittisiin tapahtumiin kuin myös oman elämän käännekohtiin. Toisaalta yleisistä vasemmistositympatioista on vielä matkaa taistolaisen liikkeen aktiivijäseneksi, mutta juuri sanomalehtien, kuten Kansan Uutisten ja Tiedonantajan lukeminen oli portti aktiivisemmän sosialismin aatteen etsimisen tielle. Ensimmäinen äänestyskerta kansallisissa vaaleissa saattoi olla juuri uuden kypsyvän uskon testauspaikka, jossa ääni meni vasemmiston ehdokkaalle. Tällöin kehityskaari liikkeen jäseneksi noudatti eräänlaista elämänkaarellisen kehityksen kasvutarinaa eri elämänvaiheiden ollessa merkityksellisiä ideologisessa oivaltamisessa.¹³⁶

Sosiaalinen paine ja kotitaustasta tullut neutraalius tai jopa kannustus on monen omaa identiteettiään ja aatteellista viitekehystä etsivän nuoren kasvualusta ja tie selkeästi strukturoidun liikkeen jäseneksi. Vanhempien epäsuora tai suora kannustin löytää oma tie sosialismiin oli varsin normaali väylä taistolaisuuden tielle.

¹³⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Teemu, 250-251.

¹³⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Yrjö, 5.

Elin nuoruuteni ja kouluaikani Mikkelissä, missä taistolaisuus nousi nuorison keskuudessa tosi voimakkaana 1970-luvun alussa. Muut poliittiset ryhmittymät olivat pikkutekijöitä enkä missään vaiheessa edes harkinnut muuta suuntausta, taistolaisuuden imu oli vastustamaton. ... Vanhempani olivat monen sukupolven sosiaalidemokraatteja. Minun poliittiseen innostukseeni ja suoranaiseen kiihkooni he suhtautuivat rauhallisesti ja suvaitsevaisesti.¹³⁷

Vaikka sosiaalidemokraatit edustivat monelle taistolaiselle lähes vihollisasetelmaa ja Arton poliittinen kiihkeys oli vanhemmille todennäköisesti omanlainen itsensä etsimisen kausi, ei kotitaustan merkitystä elämänarvojen ja aatteiden haastamisen ja ”testaukseen” turvallisena ympäristönä voi vähätellä.

Vasemmistolaisuuteen läheisesti liitetty köyhyiden ja sosiaalisen alaluokkaisuuden diskurssi saattoi olla syy liittyä epäkohtia muuttavaan järjestöön. Toisaalta lähdeaineisto ei anna yksiselitteistä kuvaa köyhyiden roolista yksilötasolla ja halusta sosiaalisuuteen, mutta köyhyiden erottaminen omaksi tekijäksi on sikäli mielenkiintoista, että marxilaisuuden oma diskurssi köyhyiden ja rikkouden dikotomiasta on aatteen yksi kantavista voimista.

Aloin parin opiskelukaverin kanssa käydä SOTO:n tilaisuuksissa ja liityin myös jäseneksi. Syynä oli lähinnä köyhyuteni. (vaikka muut SOTolaiset eivät oikeastaan olleet köyhiä) ja myöskin haluni kuulua johonkin porukkaan ja saada kavereita. Ja olin tietysti innostunut aatteesta.¹³⁸

Köyhyyttä ei sinällään voi määritellä taistolaisuuteen liittymisen primäärimotiiviksi, koska varsinkin kyseisessä tapauksessa sen voidaan katsoa olevan enemmän sekundaarinen tekijä McClellandin mukaan eli halu liittyä johonkin on tällöin keskeinen tekijä. Toisaalta kyseessä on sosiaalisen luokan synnyttämä kokemus, jolla Liisan köyhyys selittyy primäärimotiivina, josta toisaalta halutaan päästä pois.¹³⁹

Lukiossa alkanut yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kaipausta ja kiinnostus maailmanpolitiikkaan ja epäoikeudenmukaisuuteen kasvoi ja kehittyi nuorilla yleensä

¹³⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Arto, 300-301.

¹³⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Liisa, 312-313.

¹³⁹ Ibid.

varhaisaikuisuudessa. Elämänkaaren näkökulmasta lukio edustaa eräänlaista lapsuuden viimeistä aikakautta ennen oman elämänpolun löytymistä. Tässä vaiheessa kysymykset maailman epäoikeudenmukaisuudesta ja moraalisen kompassin kriittisyyden oivaltamisesta olivat myös tie taistolaiseen maailmaan. Tie liikkeen jäseneksi oli usein juuri suurten, lähes metafyyssisten oivallusten tekemistä, jossa yksilön vanha, joskus myös varsin nihilistinen arvomaailma tuli aidosti haastetuksi. Suurten ”miksi”-kysymysten haasteeseen 1960-luvun kuohunta ja vasemmistolainen ideologia antoivat oman varsin selkeän ja strukturoidun näkemyksen. Toisaalta taistolaisuuteen kuului, kuten moneen muuhunkin poliittiseen ideologiaan, eräänlainen ”hang around”-tyyppinen osallisuus, jossa ei haluttu selkeästi liittyä tai identifikoitua liikkeen jäseneksi, mutta haluttiin tukea sen ideologiaa ja osaltaan olla myös käytännön toiminnassa mukana, eräänlaista ”taistolaisuutta ilman taistolaista liikettä”.¹⁴⁰

Ajatus nuortaistolaisuudesta nuoruuden synnyttämänä kapinana vanhempien, lähinnä sodan kokeneiden tai mukana olleiden arvoja vastaan, oli lähdemateriaalissa varsin vaihtelevasti kuvattu. Toisaalta selkeän oppositioasetelman synnyttämä ideologinen ja maailmankatsomuksellinen etsintä löysi helposti purkautumiskanavan ääriliikkeistä, jolloin kapina vanhempien arvoja vastaan oli osaltaan myös turvallista. Nuoren hakiessa omia rajojaan, suhteet vanhempiin saattoivat olla joskus hyvin haasteellisia, jolloin aatteellinen polarisaatio voimistui.

Olen ollut isälleni vihainen siitä, että hän ei soisi minulle oikeutta valita itsetieni ja aatteeni- niinhän häkin oli elämässään tehnyt, vanhemmilta lupaa kysymättä.... Mutta kuinka pitkät todella ovat sodan varjot? Kun koulussa puhuttiin Suomen itsenäistymisestä, sota oli Vapaussota. Opiskeluaikanani opin uuden termin. Kommunistit kutsuivat samaa sotaa Luokkasodaksi, millä käsittääkseni haettiin oikeutta sisällissodan hävinneille punaisille ja haluttiin tehdä näkyväksi sen aja yhteiskuntaluokkien välistä eriarvoisuutta. Valkoisille ei annettu anteeksi.¹⁴¹

Irian esimerkki tulee lähelle Jukka Relanderin kehrittelemää taistolaisuuden sukupolvikapina-ilmiötä, koska henkilö toteaa myös oman isänsä ”kapinasta”, jolloin

¹⁴⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Taneli, 20.

¹⁴¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Irina, 336-337.

herkkyys asettua vanhempien aatteita vastaan todennäköisesti voimistuu. Irinan käyttämä perfekti muoto ”olen ollut” viittaa toisaalta myös tunnelukkoon tai tilanteeseen, josta ei ole päässyt myöhemminkään pois.

Taistolaisen liikkeen kyky herättää tunteita, esimerkiksi laululiikkeen myötä, oli yksi selkeä vetovoimatekijä liikkeeseen liittymiselle. Dikotomia järjen ja tunteen välillä selitettiin usein juuri taistelulla imperialismia vastaan (järki) ja globaalin oikeudenmukaisuuden haaveilulla (tunne). Inho kapitalismin epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisuutta kohtaan vetosi voimakkaasti tunteeseen ja yksittäiset maailmanpoliittiset tapahtumat olivat usein järjellinen syy hakea vastauksia omaan ideologiseen etsintään nimenomaan vasemmistosta, jossa järjen ja tunteen tasapaino maailmankuvallisen etsinnän eri vaiheissa oli varsin helposti perusteltavissa. Toisaalta inhimillisistä vetovoimatekijöistä mahdollisen samanhenkisen puolison ja elämäkumppanin löytäminen oli myös merkittävää¹⁴²

Läheiset suhteet sukulaisiin eivät välttämättä katkea uskonratkaisun tai uuden kokemuksen seurauksena. Esimerkiksi Satu Hassilla säilyi lämmin suhde Raamattua hartaasti lukeeneeseen helluntaiseurakunta-taustaiseen mummoon läpi elämän, vaikka Hassin oma kirkosta eroaminen heti täysi-ikäisyyden saavutettuaan olikin vastareaktio kirkon luokkakantaisuudelle ja vanhoillisuudelle.¹⁴³ Mielenkiintoista onkin, että Marxilaisuuteen läheisesti liitetty voimakas antiuskonnollisuus näkyi muistitietäineksessä hyvin vähän ja esimerkiksi kirkosta eroamisten kuvauksia oli vain muutama samoin kuin oman aikansa pamfletin omaisia anekdootteja kirkon roolista oikeiston äänitorvena.

2.3.3 Vallanlumouksesta vallansaavutukseen

Nuortaistolaisliike pyrki vastaamaan myös monien nuorten arvo- ja asenne kysymyksiin. Arvot tosin erotetaan usein tutkimuksessa asenteista, tarpeista ja sosiaalisista normeista. Arvotutkimuksissa esimerkiksi vallan, liittymisen ja saavutusmotivaation lisäksi voidaan erottaa myös esimerkiksi hedonismi, turvallisuus ja universaalisuus

¹⁴² Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Markon haastattelu. *Et nuorten ihmisten ... siis se on ihan olennainen osa, mä sanon että tämmöstä vallankumouksellista liikettäkin, et hormonien voimalla se vallankumoukset tehdään. Ei enää vanhuksat tee niitä koskaan.*

¹⁴³ Hassi 2018, 102-103, 176, 218, 234, 282.

pyrkimyksinä saavuttaa tavoite yksilötasolla. Osa yksilötason arvoista voi olla jopa ristiriidassa henkilön toisen arvon kanssa, kun tutkitaan saavutusmotivaatiota ja päämäärähakuisuutta.¹⁴⁴

Yksi McClellandin trikotomian vaikeimmin tutkittavia osa-alueita on niin sanottu valtamotiivi. Peruslähtökohtana on, että jokainen ihminen on jossain määrin vallantahtoinen. Valtamotiivin tarkastelu on vaikeampaa kuin saavutusmotivaation, johtuen juuri sen sosiobiologisesta luonteesta. Korkea valtamotiivi näkyy mm aggressiivisuutena ja kilpailuviettinä, tosin sukupuolierot näkyvät mm määrätietoisuuden eroissa ja naisten yleisenä kykynä hallita temperamenttiaan paremmin.¹⁴⁵

Kääntymiskokemuksissa korostuu varsin usein jokin yksittäinen tekijä, joka yleensä mahdollistaa yksilötasolla niin sanotun ratkaisun tekemisen.

Lopullinen varmistus luonteeni ja mielenlaadun radikaalisuudelle oli, jo taistolaisnuoriin tutustuttuni, Chilen vallankaappaus, sen raakuus ja epäoikeudenmukainen aidon parlamentaarisen demokraattisen prosessin tukahduttaminen ja sitä seurannut solidaarisuustsunami KOM-kiertueineen ja lukuisine taistelevan (vasta)kulttuurin tilaisuuksineen useiden vuosien ajan.¹⁴⁶

Ideologinen etsintä huipentui selkeän ratkaisun tekemiseen, jossa ulkopuolinen ärsyke johti uuden ideologian voimakkaaseen omaksumiseen. McClellandin trikotomia mukaillen kyseinen motiivi taistolaiseksi tulemiselle oli halu liittyä järjestöön, mutta myös vallanhalu, jolloin saavutusmotiivi korostui selkeästi. Maailmankuvallinen selkeys ja kiehtovuus oli motiivi, jolla Teija koki oman etsintänsä vastanneen reaali maailman ideaalia oikeasta liikkeestä.¹⁴⁷

Björn Wahlroosin tie nuortaitolaisliikkeen aktiivijäseneksi alkoi jo nuorena teininä. Vuonna 1968 hän lähti ruotsinkielisten teinien koululaisliiton (FSS) valtakunnalliselle kurssille, jossa hän tutustui pitkäaikaiseen ystäväänsä, myöhemmin televisiotoimittaja Leif Salmeniin vuonna 1968. FSS oli perinteitä kunnioittavien porvarien ja

¹⁴⁴ Feather 2005, 36, 38-39.

¹⁴⁵ McClelland, 1985, 269, 280-281.

¹⁴⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Teija, 239.

¹⁴⁷ McClelland 1992, 87

uudistushakuisten vasemmistolaisten temmellyskenttä. Aiemmin lukion keskeyttänyt ja myöhemmin koulun itsenäisesti loppuun saattanut Wahlroos tuli näkyväksi hahmoksi FSS:n toiminnassa ja nuorelle vaihtoehtoinen, vanhempien arvomaailmaa selkeästi vastustava ja hippiliikettäkin ihannoanut elämäntapa oli selkeä tie nuoren vasemmistolaisliikkeen jäseneksi.¹⁴⁸

Leif Salmen korostaa, että kyseinen aikakausi teki heistä radikaaleja ja kansainvälisen politiikan tapahtumat tekivät nuoriin syvän vaikutuksen.

”Vasemmistolaiset ihmiset ja nuoret pyrkivät luomaan uuden yhteiskunnan, jossa ihmiset voivat elää onnellisina ympäristönsä kanssa. He pyrkivät luomaan maailman, jossa ei ole sotia eikä siksi väkivaltaa, ”¹⁴⁹

...totesi Björn Wahlroos tv-haastattelussa syksyllä 1969. Varmuudella ei voida sanoa, että miksi Wahlroosin käyttämä sijamuoto on ”he” eikä ”me”. Kyseessä saattaa olla merkki jonkinlaisesta identiteettiepävarmuudesta tai vain ainoastaan pelkkä retorinen tehokeino. SKP:n jäsenkirjan Wahlroos sai todennäköisesti jo vuonna 1969 ja suomenruotsalaisessa vasemmistoliikkeessä Salmen ja Wahlroos olivat hyvin tunnettuja ja keskeisiä hahmoja jo vuonna 1972, jolloin Wahlroos oli yksi Sirola-opiston tieteellisen sosialismin peruskurssin pääopettajista. Tuleva ruotsinkielisen kauppakorkeakoulun professori luennoi siis Marxista kansanopistoissa päästyään ensin ylioppilaaksi tenttimällä lukion loppuun Svenska Aftonläroverketin iltalukiossa vuonna 1971.¹⁵⁰

Uskonnollinen tai ideologinen murros voi näkyä tietoisena ratkaisuna myös silloin, kun oma ja aiemmin omaksuttu käsitys joutuu haastetuksi aatteen sisältä. Tällaisissa tilanteissa niin sanotun ortodoksisuuden eli oikeauskoisuuden vetovoima voi koitua ratkaisevaksi liikkeen tai ideologian toimintaan liittymiselle. Sisäisen ristiriita jo omaksutun skeeman ja ulkoapäin tulevan uhkan välillä voi johtaa tiedonsosiologisten defenssimekanismien voimistumiseen¹⁵¹.

¹⁴⁸ Pietiläinen 2013, 69-73.

¹⁴⁹ Pietiläinen 2013, 69-73

¹⁵⁰ Pietiläinen 2013, 69-73.

¹⁵¹ Tiedonsosiologisista defenssimekanismeista katso Rob Moore 2009, passim.

Molemmissa korkeakouluissa osallistuin ´Taistolaiseen´ toimintaan, ensin Akateemiseen sosialistiseuran, sittemmin Tampereen yliopiston marxilaisten ryhmän jäsenenä. Melko pian minulla oli myös SKP:n jäsenkirja. Jos oikein muistan, liittymiseni johtui puolueen sisäisen kahtiajakautumisen juntuauksiin, eli akateemisen sosialistiseuran jäsenille ´´suositeltiin´ jäsenyyttä.¹⁵²

Taistolaisuus edusti siis sosialismin sisällä oikeauskoisinta aatetta, jonka opit tuli jo lähtökohdallisesti haastetuksi heresialla eli harhaopilla (enemmistökommunistit, revisionistit).

Pahimpina pidettiin kuitenkin ´revareita´, vallankumouksesta luopuneita revisionisteja punapaitoineen. Onneksemme heitä ei laitoksellamme näkynyt.¹⁵³

Vuosi 1968 oli vielä sosiaalidemokraattien valta-aikaa Teiniliitossa. Vuoden 1969 tärkeitä teemoja Teinilehdessä olivat kolmannen maailman ongelmat ja vapautusliikkeet, rotukysymykset ja kouludemokratia. Kantaa otettiin myös kouluissa annettuun opetuksen sisältöön. Syksyllä 1969 vaihdettiin Teinilehden päätoimittajaa. Jertta Roosin tilalle nostettiin sitoutumaton Risto Repo, joka pian valintansa jälkeen ajautui SKP:n vähemmistön piiriin. On vaikea sanoa, oliko tämä tietoisesti laadittu strategia; vähintään yhtä todennäköiseltä vaikuttaa, että mielet v 1969 kypsyivät nopeasti suuriinkin muutoksiin ja sitoutumispäätöksiä tehtiin impulsiivisesti. Keväällä 1968 Teiniliiton hallitus halusi jälleen muuttaa sääntöjen tarkistuspykälää. Suomalaisen yhteiskuntaan perehtyminen, isänmaanrakkaus ja kansainvälinen yhteisymmärrys muutettiin v 1973, kun liiton tarkoitukseksi hyväksyttiin sen oleminen ´demokraattisena, anti-imperialistisena ja itsenäisenä koululaisten etujärjestönä, joka järjestää ja kasvattaa koululaisia toimimaan rauhan, demokratian ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta.¹⁵⁴

Toisen asteen koulussa, kuten lukiossa oli varsin tavallista, että puoluepoliittinen toiminta ulottui oppilaskuntaan saakka. Tällöin oppilaskunta ja myöhemmin osaltaan teiniliitto olivat luonnollisia väyliä etsiä omaa poliittis-ideologista vakaumusta. Lukioden oppilaskuntien vastapainona poliittisissa väittelyissä oli useimmiten joko toista

¹⁵² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kari, 286-290.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Tuominen 2003, 264-266.

poliittista kantaa edustavat nuoret, jolloin syntyi luonnollisia kilpailuasetelmia, toisaalta esimerkiksi sota-ajan kokeneet vanhemmat opettajat, joiden mahdollisia patrioottisia tai konservatiivisia arvoja haluttiin haastaa. Poliittis-ideologisen aatteen omaksumisessa koulussa käytävät keskustelut edustivat pientä, mutta selkeästi kohdennettavaa otantaa lähdeaineistossa.¹⁵⁵

Vuoden 1918 tapahtumat ja siitä seurannut poliittinen kehitys oli osaltaan synnyttämässä myös kiinnostusta taistolaisliikettä kohtaan. Opiskelijayhteisön sosiaalinen paine voimakkaan suomettumisen aikakautena oli osaltaan tuomassa liikkeelle uusia kannattajia.

Se on kyl mielenkiintoista, et miten se sai tän tämmösen tä taistolaisuuden muodon Suomessa tää radikalismi. Mulla on jotenkin semmonen tatsi, et siihen liittyy niinku tämä Suomen historia ja tää suhde Neuvostoliittoon, jopa kansalaissodasta lähtien. Sieltä oli jäänyt itämään joitakin semmosia versoja, jotka sitten tavallaan tuli päivänvaloon tässä vaiheessa, viimeisenä tämmösenä juttuna. Ja sitten tietenkin tää suhde, et kaikkihan...niinkun oli tää niin sanottu Suomettumisaika niin jopa Otaniemessäkin kokoomusteekarit oli hyvin tämmösiä neuvostomyönteisiä ja tällä tavalla, koska kaikkien piti olla.¹⁵⁶

Viittaus *viimeisenä tämmösenä juttuna* saattaa viitata toisaalta eräänlaiseen maailmanhistoriallisen kehityksen ”lopunaikoihin”, jolloin sosialismi on siirtymässä Hegeliläisen historian dialektisen käsityksen mukaan kohti muutosta eli kommunismia, tai kyseessä on vain implisiittinen ajanhistoriallisen kehityskulun toteaminen. Toisaalta Markon kuvaus voi olla vain kertomusta omana ajan kokemuksesta vailla merkittävämpää ajanhistoriallista sanomaa.¹⁵⁷

Tero oli liittynyt nuortaistolaiseen liikkeeseen nuoruuden innolla ja opiskellut ”hyvän sosialistin” tavoin aatteen teorian kunnolla. Ajatus tiedollisen pääoman autonomisesta omaksumisesta ”sosialismiin syntyneiden kohdalla” kertoo Teron

¹⁵⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Harri, 237-238.

¹⁵⁶ Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Markon haastattelu.

¹⁵⁷ Ibid.

kunnianhimosta päästä samalle tasolle, ellei paremmaksikin kommunistiksi kuin myötäsntyiset toverit kenties olivat lähtökohdallisesti.

Minä tunsin Marx-Engels-Lenin teorial moninkertaisesti paremmin kuin suurin osa tākäläisistä ”kommunisteista”. Oli sitten kyseessä taistolaiset tai nämä toiset toverit. Nämä olivat kuulemma saaneetkin kommunistisuutensa ”äidinmaidossa”. Turhaa opiskellakaan kommunismin teorioita, kunhan satuu syntymään perheeseen, missä oli kommunisteja.¹⁵⁸

Teron kohdalla voidaan nähdä merkkejä myös halusta valtaan, koska halu opiskella ja tehdä työtä tavoitteen eteen korreloi osaltaan myös yhteisöllistä vallanhalua.¹⁵⁹ Saavutusmotiiviin usein liittyvä määrätietoisuus ja temperamentin särmikkyys ilmenee myös arvovallan ja arvostuksen kaipuuna. Heikki halusi ”työtä tehden” raivata itsensä järjestyksen ja aatteen ytimeen.

Liittyminen poliittisen liikkeen nuorisojärjestöön oli usein alkua myös kansalliselle poliittiselle uralle. Teiniliitto oli valtakunnallisesti varsin voimakas tekijä, jonka riveistä nousi kansanedustajia eri puolueisiin. Taistolaisliike sellaisenaan ei esiinny niinkään ”kansanedustajakouluna”, vaan sen lähellä ja aatetta tukevien joukossa oli valtakunnan politiikasta enemmänkin kiinnostuneita. Toisaalta pitää huomata, että taistolaisuus ei tässäkään mielessä ole pelkkä yhtenäisen, dogmaattisesti hahmotettava liike, vaan liittymismotiivien näkökulmasta enemmänkin ideologia ja maailmankatsomus. Siksi kasvamista valtakunnan politiikkaan voidaan pitää vain yhtenä tapana hahmottaa liikkeeseen mukaan tulleiden motiiveja.¹⁶⁰

¹⁵⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Tero, 5.

¹⁵⁹ McClelland 1961, 12; McClelland 1985, 281, 284; SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Tero, 6.

¹⁶⁰ Reinon haastattelu. *Kaikki nuorisojärjestöt koulutti itseään kansanedustajiks eduskuntaan. Jotain semmosta.*

Ja kun oli ainejärjestöjen yhteisiä kokouksia, ni sekin oli sit semmosta, että... Ihan alussa, ensimmäiseksi äänestytettiin valtion hallituksen ehdotuksesta investointirahaston perustamisesta. Ja joku sitten kysyi siellä SOLLin palaverissa, minkä takia tästä äänestetään? Että saadaan selville tilaisuuden voimasuhteet.

3. Nuortaistolaisuuden identiteettiulottuvuuksia

3.1 Identiteetin haasteet

Poliittisen liikkeen identiteettiä tarkastellessa tulee huomioida, että mikään inhimillisesti rakentunut ja muotoutunut yhteisö ei ole inklusiivisesti rajattavissa samanlaisen identiteetin määritelmien sisälle. Pyrin seuraavassa hahmottelemaan taistolaisuutta varsin väljästi Stuart Hallin identiteettiteorioiden läpi. Tällöin näkyy kulttuurinen toiseus, eli Hallin teorioiden ja mielenkiinnon kohteena on postkolonialistinen maailma ja erityisesti brittiläinen kulttuuri. Vaikka tarkasteltava ajanjakso kronologisesti ajoittuikin postkolonialistisen ajan maailmaan ja sen jälkeen, voidaan Hallin teorioita kuitenkin hyvin soveltaa tutkittaessa suomalaisen vasemmiston identifioitumista.

Vaikka osa lähdemateriaalista onkin haastatteluja ja muistitietoaineuksen osuus on merkittävä, pyrin tutkimaan identiteettirakenteita tutkimusperiodin näkökulmaa painottaen. Siksi en tässä tutkielmassa myöskään käsittele kuin satunnaisesti identiteettimurroksia tai kehitystä, koska mahdollinen irtaantuminen järjestöstä eri ilmiöineen ei kuulu tämän tutkimuksen aihepiiriin. Myös taistolaisajan identiteettikehitys on lähtökohdallisesti hyvin vaikea hahmottaa aineistorajoituksista johtuen.¹⁶¹ Identiteetti on abstraktiivisena ilmiönä avoin eri tulkinnoille ja näköaloille. Lähtökohdallisesti identiteetti tarkoittaa varsin voimakkaasti yleistäen yksilön minäkuvaa käsitteleväksi ilmiöksi.¹⁶²

3.2 Valistuksen subjekti

Stuart Hallin mallissa valistuksen subjekti perustui käsitykseen ihmisistä keskuksen omaavina, täysin yhtenäisinä yksilöinä, jotka on varustettu järjellä, tietoisuudella ja toimintakykyisyydellä ja joiden ”keskus” koostui sisäisestä ytimeistä, joka sai alkunsa

¹⁶¹ Lähdeaineistossa, kuten Kenen joukoissa seisoi, ei alun perin kysytty mahdollisia aate- ja identiteettiin liittyviä kysymyksiä tai mahdollista muutosta liikkeessä olon ajalta. Tämän takia identiteettimuutokset ja niiden tutkiminen pohjautuu ainoastaan lähdemateriaalin omaan analysointiin.

¹⁶² Oxford English Dictionary määrittelee identiteetin seuraavasti : ”The quality or condition of being the same in substance, nature, properties or in particular qualities under consideration or essential sameness; oneness” katso Mckinlay & Mcvittie 2011,

samalla kun ihminen syntyi, minkä jälkeen se vain ikään kuin kehittyi auki pysyen kuitenkin olemukseltaan samanlaisena ja jatkuvana tai itsensä kanssa ”identtisenä-koko yksilön olemassaolon ajan.”¹⁶³

Valistuksen subjektin mukaan käsitykset ihmisen persoonasta, täysin keskittyneenä, yhtenäisenä yksilönä, perustuvat rationaalisuuteen. Kyseistä konseptia voidaan kutsua joko essentialistiseksi tai kartesiolaiseksi subjektiksi, joka on käsitetty järjellisenä ja tietoisena subjektina. Essentialistiselle identiteettikäsitteelle on luonteenomaista etsiä itseyden pysyvää ydintä ja käsittää identiteetti jotenkin ja muuttumattomana samana. Essentialismiin liittyy läheisesti myös käsitys, että ihminen on ”tyhjä” ilman perusidentiteettiä, joka myötäsyntyisenä olisi ”valmiiksi rakennettu” modernin maailman vaatimusten mukaisesti. Tällainen perusidentiteetti voi olla esimerkiksi ihmiskäsitys, kansalaisuus tai eudaimonismi.¹⁶⁴

Poliittisen liikkeen identiteetin kuvailu ja tutkiminen lähtee siis analysoimalla niitä diskursseja, joita liikkeen jäsenet tuottavat joko virallisissa yhteyksissä tai jälkeenpäin muistitietoa hyväksikäyttävissä kertomuksissa. Tässä tutkielmassa painopiste on jälkimmäisessä menetelmässä. Koska hypoteesin mukaan nuortaistolaisliikettä voidaan analysoida ja lähestyä kuin muitakin maailmankatsomuksellisia liikkeitä, on uskonnollisen monimuotoisuuden vuoksi kuitenkin hyvin vaikea rajata ”uskonnollinen” siten, että saisimme käyttöömme samanaikaisesti kovin täsmällistä ja käyttökelpoista määritelmää. Uskonnollisen identiteetin haltijan kannalta kamppailu tunnustetuksi tulemisesta merkitsee tällöin hyväksyvän tunnustuksen hakemista erityisesti suhteessa rationaaliseen arvostukseen.¹⁶⁵

Taistolaista identiteettiä voidaan lähestyä monesta eri suunnasta. Tärkeätä on myös huomata, että taistolaisuus ei ole monoliittinen, selkeän autoritatiivinen ja samaan suuntaan katsova järjestö. Kuitenkin voidaan puhua yleisellä tasolla myös taistolaisuuksien identiteetistä. Se, mikä niin sanotun vanhan kaartin taistolaisille korostuu identiteetin rakentamisessa, ei välttämättä 1970 luvun niin sanotussa nuortaistolaisuudessa ja opiskelijaliikkeessä ole välttämättä samalla tavalla korostunutta.

¹⁶³ Hall 1999, 21.

¹⁶⁴ Hall 1996, 3.

¹⁶⁵ Koskinen 2015, 179-181.

Identiteetin perusrakenteeseen kuuluu todellisuuden sanoittaminen oman kielen tai kielen avulla. Muiden määrittelemät kuvaukset ja varsinkin yhteisön nimet ovat identiteettirakenteen keskeisiä ulottuvuuksia, jolla halutaan identifioitua samaan ryhmään erotuksena muista.

Termiä 'taistolaiset' emme itse käyttäneet, se oli muiden keksimä ja antama nimitys, itse puhuimme 'meikäläisistä'.¹⁶⁶

Yhteisön itsensä antamaa nimitystä "meikäläiset" voidaan pitää sikäli merkittävänä, että kyse on selkeästä "Me" muotoisesta projisiosta suhteessa muihin, jolloin ulkoapäin tulleet määritelmät halutaan sulkeistaa pois. Tällöin "me" muodostaa oman, dogmaattisesti oikeauskoisen, ja lähes eksklusiivisen tilan, jonka kieli- pelissä ulkopuolinen maailma mielletään "taistelulentäksi" ja oma yhteisö "rauhantilaksi". Sama ilmiö näkyy muun muassa islamin uskossa puhuttaessa dar al islam ja dar al harb käsityksistä.¹⁶⁷

Nuortaistolaisuuden identiteeteissä on havaittava jotain samaa kuin uskontojen apokalyptisissa tulevaisuudenkuvauksissa. Marxismi-leninismien peruslähtökohtana oli sosialistinen työläisten vallankumous, joka johtaa paratiisitilaan eli kommunismiin. Katharine Boydin mukaan esimerkiksi judeo-kristillisen maailmankuvan teleologisuus on ajan ja todellisuuden käsityksenä selkeän päämäärätietoinen, että tulevaisuuden tapahtumat ovat ikään kuin sisäänrakennettuja fundamentteja, jotka ohjaavat ihmisen toimintaa "kiihtos-rangaistus" akselilla.¹⁶⁸ Sosialismissa on samantyylinen apokalyptinen maailmankuva, jossa rangaistusaspekti korvautuu porvariston lopullisella syrjäytymisellä ja kansakunnan ja työläisten täydellisellä tasa-arvolla.

¹⁶⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Voitto. 162.

¹⁶⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Voitto. Dar al islam ja Dar al Harb tarkoittavat "rauhan tilaa ja sodan tilaa", jossa uskonto katsoo projisoivansa toimintansa suhteessa muuhun yhteiskuntaan. Dar al Harb on tila, jossa uskonto on alueen ja yhteisön vallitseva olotila, kun taas dar al harb tarkoittaa olosuhdetta, jossa uskonto tekee joko lähetystyötä tai on ulkoisesti uhattuna. Islamin uskon käsitteistä tarkemmin Islamilainen kulttuuri, toim Heikki Palva. Helsinki 2016.

¹⁶⁸ Boyd 2010, 30-31.

Valistuksen subjektin näkökulmasta identiteetti on monessa suhteessa rationaalinen ja selkeä. Johannan näkökulmasta identiteetin rakennusaineiksi voi muotoutua esimerkiksi voimakkaat tunnekokemukset, jotka luovat merkityksiä ja jäsentävät todellisuutta.

En siis ajautunut liikkeeseen kavereiden mukana, vaan liityin siihen vakaasti harkiten. Päätökseen vaikutti eniten liikkeen dynamiikka ja draivi; valtava innostus, parhaat tyypit, kiinnostavimmat keskustelut, paljon käytännön toimintaa myös rivijäsenelle ja toki myös parhaat illanvietot, ohjelmaryhmien ansiosta.¹⁶⁹

Liikkeen vetovoimatekijöiden voidaan katsoa myös muodostuvan osaksi henkilön identiteettiä. Rationaalinen ratkaisu ja perustelut olivat essentialistisesti perusteltuja osia identiteetistä, joka rationaalisen perustelun myötä korostaa todellisuuden muuttumattomia rakenteita. Pelkkä sosiaalinen tarve ei riittänyt, vaan rationaalinen päätös johti rationaalisesti perusteltuun identiteettiin.¹⁷⁰

Sukupolvikokemuksen näkökulmasta nuoren, kotitausta irtaavan nuoren maailmaa sävyttää lähes omnipotenttiutta sivuava kokemus, jossa maailma on ”ikuisen nuoruuden” maailma ja elinikäisen luovuuden ja uteliaisuuden vaalimista. Mikko Piispan mukaan nuortaistolaisaika myöhempää, eli niin sanottua x-sukupolvea kuvasi eräänlainen näköalattomuus, laiskuus ja keskiluokkaisuus. Nuoren taistolaisen maailmassa voidaan puhua myös ylisukupolvisesta kokemuksesta, jossa tärkeää oli vastustaa keskiluokkaista tekopyhyyttä ja kulisseeja.¹⁷¹ Vaikka suomalaisessa kontekstissa ”kapina” sotien jälkeisen sukupolven arvoja vastaan olikin ilmeinen, voi nuoren taistolaisen omaa omnipotenttia kokemuksesta vallankumouksen tarpeellisuudesta pitää myös vastavetona jopa lähiösukupolven omia sisäisiä arvoja vastaan, josta nouseva x-sukupolvi oli hieman myöhemmin vähitellen ponnistava.

Laulaja ja kulttuurivaikuttaja Arja Saionmaa oli yksi näkyvimpiä 1970 poliittisen laulu liikkeen esiintyviä taiteilijoita. Saionmaan oma sosialistinen identiteetti 1970 luvun alkupuolella oli selkeästi valistuksen subjektin mukainen.

¹⁶⁹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Johanna, 324.

¹⁷⁰ Hall 1996, 3.

¹⁷¹ Piispa 2018, 55-56.

Poliittinen asenne ei ole giljotiini, jolla maailma paloitellaan hyväksyttiin ja hylättyyn, vaan kehys, koordinaatisto ja referenssipohja, joka antaa hahmon ja mielen. Se on viitekehys elämälleni kaikelle sille, mitä haluan sen pitävän sisällään. Jokaisella meillä on tiedotettu ja tiedostamaton poliittinen asenne... Maailmankatsomukseni on tietysti sosialismi, tieteellinen, järjestä johtuva.¹⁷²

Saionmaan essentiaalisessa identiteetissä korostuu samuuden ja muuttumattomuuden tietoinen kokeminen ja korostaminen. Identiteetin perusperiaatteet rakentuvat tällöin rationaalisen kokemuksen ja siitä nousevan sanoitetun kokemuksen varaan.¹⁷³

Maailmanvallankumous ja muut taistolaisuuden keskeiset ihanteet olivat keskeinen osa tarkasteltaessa liikkeen identiteettiä valistuksen subjektin läpi. Ajatus vallankumouksesta oli keskeinen ja muuttumaton osa taistolaistalasta narratiivia, ja sen rooli oli keskeinen identiteetin näkökulmasta.

Savolaistytö tunsivat elävänsä merkittäviä aikoja ja olevansa osallisena jossakin ennen kuulumattoman suuressa, historiallisessa ja käänteen tekevässä. Proletariaatin vallankumous hämmötti ihan tuossa lähi- tulevaisuudessa, jopa kymmenen-viidentoista vuoden kuluessa...Koimme jonkinlaista ylemmyyttä muita kohtaan- koska meillä oli oikea tieto, meidän täytyi astua johon.¹⁷⁴

Raisan identiteetti rakentuu essentialistiselle kokemukselle todellisuudesta, joka selittyy rationalistisella, lähes deterministisellä ajatuksella `johon astumisesta`. Identiteetin olemuksen muuttumattomia rakenteita selittää henkilön ajatus- *Meidän idea siitä, että työn tuloksista hyötyisivät ensisijaisesti työntekijät eikä vain omistava luokka, on vieläkin minulle ihannetilanne.*¹⁷⁵

Raisan kokemus osallisuudesta maailmanhistoriallisten tapahtumien keskipisteeseen ei sinällään ole mitenkään epätavallinen kuvaus. Pitihän nuortaistolainen ”teologia” yhtenä

¹⁷² Kulttuurivihkot 2/1974, 75.

¹⁷³ Kulttuurivihkot 2/1974, 75.

¹⁷⁴ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Raisa, 300-301.

¹⁷⁵ Ibid.

peruslähtökohtanaan nimenomaan diskurssin uudesta maailmasta, paratiisista. Tällöin sosialistinen identiteetti rakentuu nimenomaan selkeästä rationaalisesti perustellusta näkemyksestä työläisten täydellisestä tasa-arvosta.

Uskonnon asema propagandan välineenä oli normaali ilmiö 1970 luvun alkupuolella. Kulttuurilehden mukaan räikeintä Suomen ja Neuvostovastaista välisen ystävyyden vastaista propagandaa olivat ”imperialismin keskuksista” johdetut uskonnon varjolla toimivat järjestöt. Eräs näkyvimpiä uusia järjestöjä oli v 1972 perustettu Marttyyrien ääni, mikä pyrki auttamaan ja tuomaan esille erityisesti itäisen Euroopan vainottujen kristittyjen kohtaloita. Suomettumisen yksi muoto oli, että kaksi luterilaisen kirkon piispaa kielsi järjestön edustajia puhumassa kirkoissa vedoten ”periaatteellisiin syihin”. Kulttuurivihkojen mukaan myös armeija ja reserviläisjärjestöt lietsovat vihaa ja sotahysteriaa Neuvostoliiton harjoittamaa rauhanpolitiikkaa vastaan.¹⁷⁶ Kulttuurivihkojen kirjoittajan maailmankuvassa identiteetissä viholliskuvan voimakkuuden korostus ja selkeä ”silmien sulkeminen” oman aatteen negatiivisten asioiden edessä on tyypillinen valistuksen subjektin muoto. Identiteettiä ei rakenneta diskurssin, vaan oikeassa olemisen varaan.

Jaakko Laakso oli nuortaistolaisliikkeen yksi näkyvimmistä hahmoista. Hän kirjoitti satunnaisesti Myös Toveri-lehteen. Laakso hyökkäsi voimakkaasti maolaisia vastaan toden heidän olevan selkeästi imperialistien puolella. Hänen mukaansa australialainen kommunistilehti Vanguard oli tehnyt väärin asettumalla väärälle puolelle kritisoidessaan Neuvostoliiton Vietnamin politiikkaa ja kytkien sen Tsekkoslovakian miehitykseen. Laaksole tällainen kritiikki on merkki oikeistoimperialismin noususta ja vaikutusvallasta, missä kyseenalaistetaan Neuvostoliiton rauhanomainen politiikka.¹⁷⁷ Jaakko Laakson sosialistinen identiteetti mukailee selkeästi valistuksen identiteettiä, joka näkyy juuri voimakkaana sosialismin puhtauden puolustamisena mahdollisten uhkaavien kyseenalaistuksien uhatessa.

¹⁷⁶ Kulttuurivihkot 3/1974, 75; Tarkka 2012, 303-304.

¹⁷⁷ Toveri-lehti 2/1971.4.

Poliittisen liikkeen oikeaoppisuutta voidaan tarkastella myös identiteetin näkökulmasta. Taistolaiselle sosialismille luonteenomainen enemmistökommunistien eli revisionistien halveksiminen oli osa identiteetin perusrakenteita.

Mielsimme enemmistöläiset aatteen petteina, sellaisina, jotka tekevät kompromisseja porvareiden kanssa eivätkä noudattaneet kommunismin puhdaita periaatteita.¹⁷⁸

Antin selkeä ja järjellinen perustelu liittyy valistuksen subjektin kartesiolaiseen ytimeen, jossa revisionistin identiteetti rakentuu enemmänkin postmodernin subjektin vaaraan, jolloin korostuu liikaa kontekstuaalisuus ”muuttumattomia” arvoja vastustavina määritteinä. Enemmistökommunistit voidaan tässä tapauksessa määritellä status quon horjuttajina uusien ja vaarallisten arvojen edustajina.¹⁷⁹

Suomalaisen vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen arvoihin kuului osaltaan varsin selkeä ehdottomuus ja päämäärätietoisuus. Tällöin sosialistinen identiteetti oli selkeä osa yksilön arvomaailmaa ja kokemusta.

Ja kyl nää ystävyysuhteet on säilyny viel tähän päivään asti. Se oli siis hyvin totaalista se elämä, niin kuin elämä yleensä, et se oli osa... ei sitä voinut erottaa muusta elämästä sitä kuulumista siihen järjestykseen, tavallaan siitä johtuen sitten se irtaantumisvaihekin oli jossain määrin kivulias aika monelle.¹⁸⁰

Reijolle taistolaisuus edusti ”totaalisuutta” eli valistuksen identiteettiä. Koska sivulle ei juuri vilkuiltu, maailmankuva ja sitä selittävä identiteettirakenne olivat selkeästi rationaalisia. Identiteetin selkeys ja läpitunkevuus ovat tyypillisiä henkilölle, joka on tavalla tai toisella tehnyt tietoisesti ratkaisun oman arvomaailmansa ja ideologiansa suhteen. Valistuksen subjekti tulee hyvin esille juuri Reijon mainitsemassa rationaalisuuden korostamisessa identiteetin ytimessä.

¹⁷⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Antti, 36.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Reijon haastattelu.

Ei se niinku...Oliko siinä jär..., no, järjelläkin oli siinä tekemistä, koska taustalla oli tää imperialisminvastaisuus ja tämmönen juttu. Ja silloin vielä ajateltiin että on olemassa vaihtoehto sosialismi ja kapitalismi. Ja sosialismi nyt nuoresta ihmisestä tuntuu jossain määrin oikeudenmukaisemmalta kun kapitalismi, jossa varat menee yksille ja näin pois päin.¹⁸¹

Kollektiivisen muistin käsitteellä (joskus kutsutaan sosiaalisiksi muistiksi) on osoittautunut erittäin tärkeäksi muistitietoainesksen tutkimisessa ja tulkinnessa ymmärtääksemme sitä, miten yksittäiset muistot rakennetaan. Termin ”kollektiivinen muisti” kehitti sosiologi Maurice Halbwachs vuonna 1950 julkaistussa kirjassaan *Kollektiivinen muisti*. Hän esitti, että yksilöt käyttävät sosiaalisia kehyksiä, kun he muistavat; toisin sanoen ”yksilön muisti” on ryhmämuistin osa tai jopa näkemys tapahtuneesta. Halbwachs ehdotti, että yksilön muisti, joka sijaitsee aina tapahtuman tai ryhmän kollektiivisessa muistissa, voidaan myös henkilökohtaisesti kokea. Muisti saattaa tuntua henkilökohtaiselta, mutta siihen vaikuttaa aina yhteisiä muistoja perheen, yhteisön tai jopa kansallisen tasolla.¹⁸² Reijolle haastattelussa muistelu oli selkeästi haastavaa, johtuen etäisyydestä, jota tunneperäinen, kollektiivinen kokemus oli tuottanut. Tällöin Reijon kollektiivinen kehys on haastatteluhetkellä muuttunut ja vanha kollektiivisen muistin ”jälki” on epävarmaa.

Liisa Tandefelt oli näyttelijänä myös poliittisesti varsin aktiivinen. Hänen tiensä ja identifioituminen vasemman laidan etsijästä marxismi-leninismien löytäjäksi oli pitkä ja häilyvä. Tandefeltin sosialistinen identiteetti oli hänen oman kuvauksensa mukaan siirtymä, jossa epävarmuus esimerkiksi taiteilijana ja oma paikka oli pitkään epäselvä, kunnes hän löysi ”rauhan” ja tiedostetun merkityksen omalle tehtävälleen. Liisa Tandefeltin sosialistista identiteettiä voidaan myöhemmän rationaalisen oivalluksen jälkeen mieltää valistuksen subjektiksi.¹⁸³

Nuortaistolaisen liikkeen erikoinen episodi oli niin sanotun Mustan kirjan eli ”todistusaineisto imperialismin ja äärioikeiston vaikutuksesta Suomen korkeakouluissa” julkaisu

¹⁸¹ Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Reijon haastattelu.

¹⁸² Abrams 2010, 95-96.

¹⁸³ Kulttuurivihkot 7/76, 6-7.

vuonna 1973. Taustalla oli huoli, että suomalainen korkeakouluopetus olisi luisumassa kohti läntistä taantumuksellista opetusta. Sosialistinen Opiskelijaliitto julkaisi julkilauseلمان, jossa ruodittiin tieteenalakohteisesti eri oppimateriaaleja ja kirjoja, joissa olisi ollut mahdollisesti jotain kriittisiä näkemyksiä sosialismin saavutuksista ja haitaten siten Suomen ja Neuvostoliiton suhteita. SOL laati indeksin eli kiellettyjen kirjojen listan, johon kuului esimerkiksi historian ja yhteiskuntatieteiden teoksia ja jopa matemaattisluonnontieteellisiä oppikirjoja. Mustan kirjan seurauksena presidentin kanslia pyysi opetusministeriöltä toimenpideohjelman, jossa ”ajantasaistetaan” korkeakoulujen oppimateriaalia. Musta kirja laatijoille episodi oli tyypillinen valistuksen identiteetin kritiikön vuodatus, joka tosin pienen kohun ajan jälkeen hiipui vähitellen pois.¹⁸⁴

Timo Vihavaisen mukaan ainoa Mustan kirjan latineiden ainoa konkreettinen ja validi tutkimustulos oli Neuvostoliittolaisen kirjallisuuden ja sosialistisista maista tulevan oppimateriaalin vähäisyys tutkintovaatimuksissa verrattuna länsimaiseen materiaaliin. Vihavaisen mukaan kyseinen episodi oli eräänlainen suomettumisen malliesimerkki- ”suomalainen pseudomorfoosi”.¹⁸⁵ Näkemys Mustasta kirjasta suomettumisen näkökulmasta on oikea, mutta puutteellinen. Kyse ei ollut vain suomettumishenkisestä puuhastelusta, vaan taustalla oli aito maailmankatsomuksellinen vakaumus ja vallantahto, joka ajoi Mustan kirjan latijoita pyrkimään muuttamaan tutkintomateriaalia ”ortodoksisempaan” suuntaan.

Nuortaistolaisuus haluttiin nähdä osaltaan myös uhrautumista ja luovuutta kyseenalaise-tavan luokkataistelun kautta. Anna Kontulan mukaan erityisesti opiskelijaliike haluttiin nähdä hurmahenkisenä lahkona, jossa työväenluokan etujoukko ja ”puolueen sotilaat” kamppailevat vallankumouksen puolesta. Myös voimakas usko ihmisen kykyihin tieteelliseen maailmankuvaan erilaisten ongelmien ratkaisijana korostuu taistolaisuuden perusnarratiivissa. Toisaalta varsinkin nuortaistolaisuutta voi mieltää myös osaksi idealistista pyrkimystä kohti parempaa ja oikeudenmukaisempaa maailmaa. Tällöin voidaan puhua osaltaan myös valistuksen subjektista, jossa luodaan stereotypia, jolla

¹⁸⁴ Kansan arkisto, musta kirja, 1973, 6. ”Marxismi-Leninismi, työväenluokan tieteellinen maailmankatsomus, esitetään dogmaattisena uskontona, jonka avulla kansoja aivopestään kuuliaiseseen”

¹⁸⁵ Vihavainen 1991, 171, 180.

pelkistetään yhteisö muutamiksi yksinkertaisiksi ja olemuksellisiksi ominaispiirteiksi, jotka esitetään historian tuottamiksi ja vakiinnuttamiksi entiteeteiksi.¹⁸⁶

Sorvaaja Seppo Laine edusti perinteistä työväenluokan ääntä Toveri lehden kolumnissa. Hän oli erityisen huolestunut ammatillisen työläisnuorison haluttomuudesta järjestäytyä taisteluun työväenluokan ja kaikkien suurpääoman riistämien etujen puolesta. Laineelle kommunistinen puolue ja marxilais-leniniläinen ideologia on ainut johdonmukainen ja selkeä, joka yhdistää työväenluokan eri kerrokset ja kasvattaa niitä tietoisuuteen suurpääoman juonia vastaan.¹⁸⁷ Huoli työläisnuorison haluttomuudesta osallistua ammattiyhdistystoimintaan on sikäli helppo ymmärtää, että esimerkiksi haastattelumateriaalissa nuortaistolaisen liikkeen suhde ay-liikkeeseen jää varsin vähäiselle huomiolle. Seppo Laine itse edisti tyypillistä valistuksen subjektin identiteettiä selkeine ideologisine painotuksineen.

Taisto Sinisalon mukaan ” Vuonna -68 emme hyväksyneet neuvostovastaisia aatteita, emmekä antaneet tuumaakaan periksi. Olisi tietysti ollut valittavana helpompikin tie; elokuussa -68 tuntui, että hakkasi päätään kiveen, koska paine Tsekkoslovakian tapahtumien ympärillä oli niin kova. Mutta nuorten ihmisten oma kokemus opetti heitä. Ylioppilasliikettä ei tietenkään ´solutettu´, eikä ylioppilaita ole joillain ihmeellisillä taikatempuilla manipuloitu liittymään kommunistiseen liikkeeseen. Ihmisen oman vakaumuksen kehitys ja elämä on pannut heidät ottamaan tämän askeleen, ja näin nykyinen liittosuhde on syntynyt.”¹⁸⁸ Sinisalon itsensä aikanaan edustama ”dogmaattinen” sosialismi on puolestaan lähempänä valistuksen subjektia, kuin sosiologista subjektia, jossa olisi mahdollisesti kohdennettu pieni epäilyksen siemen Neuvostoliiton politiikan johdosta.

¹⁸⁶ Kontula 2002, 8-9; Hall 1999, 21, 189.

¹⁸⁷ Toveri-lehti 4/1971, 10.

¹⁸⁸ Kulttuurivihkot 4/1975.

3.3 Sosiologinen subjekti

Sosiologinen subjektikäsitys heijastaa modernin maailman kasvavaa mutkikkuutta sekä tietoisuutta siitä, että tämä subjektin sisäinen ydin ei ollut autonominen ja itsessään kannatteleva, vaan muodostui suhteessa ”merkityksellisiin toisiin”, jotka välittivät subjektille tämän asuttamien maailmojen arvot, merkitykset ja symbolit-kulttuurin. Subjektin sisäinen ydin ei ole autonominen tai omavarainen. Identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiologisessa käsityksessä identiteetti ”siloittaa” sisäpuolen ja ”ulkopuolen”-henkilökohtaisten ja ulkopuolisten maailmojen kuilua. Siitä identifikaatioprosessista, jolla projisoimme itsemme kulttuurisiin identiteetteihimme, on tulossa aiempaa avoimempi, monimutkaisempi ja ongelmallisempi.¹⁸⁹

Taistolaisten poliittisia vastustajia olivat kaikki ”porvarilliset pimityspuolueet”, jotka pyrkivät sumuttamaan kansaa porvareiden petolliseen kelkkaan. Vihollisen luonteenpiirteisiin kuului katala ahneus, petollisuus ja ”anastajan pirullisuus”. Jyrkkää ja stereotypistä porvarikuvaa maalattiin työväestön retoriikassa köyhän työn ja ahkeruuden vastakohdaksi. Oikea porvari mässäili ja lepäili ylellisyydessä juoniaan punoen ja kieroilten. Karikatyyrinen porvarihahmo hahmo koki vuonna 2007 uudelleen syntymisen SAK:n rahoittamassa vaalimainoksessa, jossa näyttelijä Oiva Lohtander mässäili lihaa ja leivoksia ja hekotti vaalikarjalle ”etteivät ne edes äänestä”.¹⁹⁰

Lähtökohdallisesti tarkasteltuna taistolaisuus ja sen ”sisarliike” nuortaistolaisuus, pyrkivät olemaan kuitenkin yhtenäinen liike. Tämä yhtenäisyys ei tosin aina toteutunut kovin hyvin varsinkin 1970 luvun opiskelijaliikkeessä, jossa voidaan puhua monin paikoin jopa kuvitellusta yhtenäisyydestä.

Kävimme ahkerasti opintopiireissä kuuntelemassa vanhempia ja viisaampia tovereita, joilla oli kerrottavanaan, kuinka kapitalistinen järjestelmä oikeastaan toimi. Siellä kerrotun tarinan mukaan kapitalisti nyysi kaiken rahan tasakuunsa polttaakseen paksuja sikareita ja ryystääkseen konjakkia Lions-veljiensä kanssa pörssiklubilla ja työläiset raahautuvat pimeässä tehtaalle, raatoivat rystyset verillä ja palasivat puolikuolleina ryysyjään vetäen kylmään

¹⁸⁹ Hall 1996, 275, Hall 1999, 21-22.

¹⁹⁰ Kolbe 2014 129.

kotiinsa.... Emme ehkä olleet täysin rehellisiä edes itsellemme suhteessamme Suomeen ja asemaamme täällä. Toisaalta viisaat toverimme eivät kertoneet meille, miten sosialismi oikeasti toimi Neuvostoliitossa.¹⁹¹

Liikkeen ideologian omaa perusmyyttiä haluttiin ylläpitää narratiivilla, joka itsessään oli jo propagandistisena ontologisesti haastava. Keijon mukaan reaalimaailman kuvaus ”ryysyisestä sosialistista” vastasi varsin heikosti stereotypiaa suomalaisen työläisen arjesta. Kuvaus itsessäänkin muistuttaa lähtökohdiltaan Ilja Repinin *Volgan lautturit* maalauksen tunnelmaa.¹⁹²

Hallin ajattelussa niin sanottu mustavalkoajattelu ja puolustelu voi olla osa sosiologista subjektia. Paulin tapauksessa neuvostoliittolaisen kolhoosijärjestelmän kritiikki oli osa ”kamppailua”, jossa itselleen perusteltiin aatteen ihanuus, mutta samalla haluttiin käsitellä ehdottomuutta vastaan nousevaa huolta todellisuudesta. Minän kokemuksen ja todellisuudesta johdettujen havaintojen välistä kuilua Pauli halusi silottaa kepeydellä, eli ”neukkuvitseillä”, jolloin vakavalle asialle pystyttiin nauramaan menettämättä identiteetin pohjaa.¹⁹³

Itsekin tulin siihen tulokseen, että kolhoosit olivat oikein helvetinmoinen virhe Neukkulassa. niin Neuvostoliitto. Sen porvarimieliset vetivät aina keskusteluun, vaikka kuinka oli ruvettu keskustelemaan alun perin Suomen asioista. Ei sitä voinut välttää. Silloin piti olla mustavalkoinen. Piti olla joko neuvostomielinen tai amerikkalaismielinen, mitään välimuotoa ei ollut.... Se oli silloin siis pakko kommunistin puolustella Neuvostoliittoa, vaikka ei niin posket innostuksesta hehkuen olisi halunnutkaan. ja olihan siellä hyväkin puolia. Sitä paitsi kerroimme suljetussa taistolaisporukassa neukkuvitsejä.¹⁹⁴

Paulin oman tulkinnan mukaan hän ymmärsi jo omana aikaan Neuvostoliiton kolhoosien ongelmat, mikä johti arvoriistiriitaan jo omana aikanaan. Tämä saattoi johtua liikkeen voimakkaasta dogmaattisuudesta, eli ajatuksesta, että oikeauskoisessa

¹⁹¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Keijo, 185.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Hall 1996, 275-276.

¹⁹⁴ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Pauli, 4.

järjestelmässä ei ole virheitä. Paulin oma kokemus ja uskon perusteluyritykset kuitenkin kumosivat tämän ”monoliittisen” totuuden näkökulman voiman.

Jyrki Pöysän mukaan muistitietokirjoittaminen kirjoituskilpailussa on aina jopa intiimi tapahtuma, jossa halutaan suojata yksityisyyttä. Keskustelun ja ulkopuolisen palautteen puute todennäköisesti edistää tekstin itseohjautuvuutta ja assosiatiivisia kytkeitä teemojen välillä, vaikka muisteleva kirjoittaminen ei kuitenkaan ole täysin vapaata tajunnanvirtaa.¹⁹⁵ Paulille itsereflektiota ja kipeän menneisyyden käsittelyn teemaa edusti taistolaisaikaan liitetty implisiittinen kritiikki, jonka hän myöhemmin kirjoitustilanteessa sanoitti mustavalkoasetelmasta johtuvaksi. ”Neukkuvitsien” kertominen oli osa sosiologisen identiteetin mukanaan tuomaa sisäistä totuusdiskurssia.

Taistolaisuuden myötä toteutui myös uhkakuva, josta porvarit olivat nähneet pahoja unia heti sodan jälkeen. L.A. Puntila ja monet muut porvarillisen sivistyneistön edustajat olivat pelänneet ’ylioppilasnuorison siirtymistä demokraattisen Suomen uudeksi sivistyneistöksi’. Askel oli todella pitkä, vaikka myös oikeiston kannatus säilyi vahvana. Ääri-vasemmiston esiinmarssi ja liittoutuminen Neuvostoliiton kanssa oli etenkin porvareille suorastaan shokeeraavaa. Tämän askeleen vaikutus oli yhtä raju kuin eräissä muissa maissa oli terroritekoihin ryhtyminen, joten taistolaisten aseeksi riitti räikeä vallankumouksellinen kielenkäyttö.¹⁹⁶ Nuortaistolaisuus omaksui varsin nopeasti selkeän vasemmistolaisen dikotomiaa korostavan identiteetin ja maailmankuvan, jossa retoriikan voima oli tekoja suurempi.

Stuart Hallin mukaan kansalliset kulttuurit eivät koostu vain kulttuurisista instituutioista, vaan myös symboleista ja representaatioista. Kansallinen kulttuuri on diskurssi, tapa rakentaa merkityksiä, jotka suuntaavat ja järjestävät toimintaamme, että käsityksiämme itsestämme. Kansalliset kulttuurit rakentavat identiteettejä tuomalla merkityksiä ”kansakunnasta”, johon voimme identifioitua. Nämä merkitykset sisältyvät tarinoihin, joita kansakunnasta kerrotaan, muistoista, jotka yhdistävät nykyhetken kansakunnan menneisyyteen, ja kuvista, joita siinä konstruoidaan. Kansallinen identiteetti on ”kuvitteellinen yhteisö”. Kyseinen ilmiö tulee lähelle Keijon kokemaa suomalaisen

¹⁹⁵ Pöysä 2008, 229-230.

¹⁹⁶ Vesikansa, 2004, 273-274.

yhteiskunnan ideologista ja taloudellista tilaa, jolloin taistolaiseen diskurssiin oli muotoutunut kuvitellun yhteisön piirteitä.¹⁹⁷

Eräs niin sanotun kuvitellun yhteisön leimallinen piirre on eräänlainen itsekritiikkittömyys, jolloin identiteetti ja käsitys todellisuudesta rakentuu enemmän kohteeseen projisoituneiden mielikuvien ja jopa haaveiden mukaan. Sosialistinen realismi ja varsinkin marxilainen taloustiede näyttäytyvät monelle nuorelle taistolais-aktiiville enemmän todellisuuden teoreettisena yläkäsitteenä, kuin todellisuuden aktuaalina kuvauksena.

Itselleni marxilainen taloustiede ei auennut oikein koskaan, koin luennot lähinnä pitkäveteisinä ulkolukutilaisuuksina, joissa ei kai kukaan koskaan kyseenalaistanut oppia miltään osin. Kapitalisti teetätti työtä halvalla ja otti voitot taskuunsa ja eleli niiden ansiosta leveästi.¹⁹⁸

Johan Fornäsin mukaan niin sanottu kulttuurinen identiteetti muotoutuu yksilöille ja yhteisöille merkityksellisten symbolien ja tekstien välityksellä. Koska kaikki kommunikaatio on laadittava symboliseen muotoon, myös subjektiivisten ja sosiaalisten identiteettien voidaan nähdä muotoutuvan aina kulttuuristen identiteettien kautta. Esan tapauksessa kävi samalla tavoin kuin silloin kun yksilöt muokkaavat henkilökohtaisia ja sisäisiä identiteettejään tai minuuttaan erilaisten itseä tematisoivien tekstien avulla niin myös ryhmät, alakulttuurit ja muut yhteisöt tuottavat kollektiivisia identiteettejä yhteisillä teksteillä. Marxilainen taloustiede oli yhteisön identiteettiin kiinteästi kuuluva ”opinkappale”, jonka vaikutus yksilötasolla pyrittiin saamaan mahdollisimman vaikuttavaksi.¹⁹⁹

Taistolaisliikkeen nuoremman polven edustajilla suhde Neuvostoliittoon oli myös identiteettikysymys. Kun vanhemman polven vähemmistökommunistit halusivat rakentaa maailmankuvan ja maailmankatsomuksen Neuvostoliiton politiikan läpi kaikessa katsovaksi, oli nuortaistolaisilla hieman erilainen käsitys todellisuudesta.

Tiesimme maan (Neuvostoliitto) suuren merkityksen fasismin kukistamisessa myös Suomessa. Omassa maassamme emme? Siis en itse enkä kuullut

¹⁹⁷ Hall 1999, 47.

¹⁹⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Esa, 252.

¹⁹⁹ Förnäs 1998, 278.

kenenkään suunnittelevan neuvostomallin mukaista tulevaisuutta, saati naapurivaltioon liittymistä.²⁰⁰

Vesan kohdalla voidaan puhua jopa dekonstruktioista, jossa puretaan myytti diskurssista, jossa, Suomi olisi tullut vallankumouksen myötä osaksi Neuvostoliittoa. Liikkeen ideologiassa korostuu selkeästi ”Suomen tie” sosialismiin, jolloin Hallin määritelmän mukaisen *sosiologisen subjektin* mukaan sosialismi ja suomalaisuus muodostavat oman vuorovaikutteisen identiteettirakenteen.²⁰¹

Taistolaisten jälkiarviot vaihtelevat suuresti. Jostain kumman syystä yleinen, tiukasta sosialismista poikkeava ajattelu herätti Jukka Seppisen mukaan taistolaisissa murhanhimon. Taistolaisten kiinnittyminen Neuvostoliittoon oli niin voimakasta, että se suojasi heitä oikeustoimilta pääasiassaan, joka Seppisen mukaan oli laillisen yhteiskunnan kaataminen. Useilla liikkeen jäsenillä oli paljon kiinteitä yhteyksiä KGB:hen ja niin avointa uhoa, että vain Neuvostoliitto kykeni suojelemaan heitä. Taistolaisuuden kytkeminen yksinomaan suomalaiseksi ilmiöksi ja 1960-luvun radikalismien synnyttämäksi ilmiöksi olisi kuitenkin asioiden yksinkertaistamista. Se on liitettävä NKP:n suureen ideologiseen painekattilaan, jonka oikea nimitys olisi kansanrintamastrategia²⁰²

Max Jakobsonin mukaan suomalaisen kommunismin jakolinjaan vaikutti suuri ”harmaa eminenssi”, Aleksei Beljakov, joka tuli Suomeen diplomaatiksi nimenomaan vallankumoukselliset aikeet mielessään. Hän ajoi voimakkaasti paikallistasolla taistolaisten asiaa, josta esimerkkinä voidaan pitää Taisto Sinisalon saama korkea-arvoinen Leninin kunniamerkki. Enemmistökommunistit Aarne Saarisen johdolla jätettiin sivuun Beljakovin antaessa tukensa vähemmistölle. Ongelmaksi muodostui presidentti Kekkonen ja Neuvostoliiton virallisen politiikan välinen ristiriita, jossa Kekkonen halusi integroida kansanrintahallituksen kautta kommunistit osaksi suomalaista yhteiskuntaa, kun taas Neuvostoliitossa katsottiin, että Suomi kansanrintamahallituksen kommunistien johdolla kehittyisi sosialistiseen järjestelmään. Beljakovin vallankumouksellinen linja oli

²⁰⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Vesa, 249-254

²⁰¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Vesa, 249-254; Pyykkönen, 2000, 81. Jukka Seppisen mukaan Suomen liittäminen Neuvostoliiton osaksi oli monille jopa ei-kommunisteille avoin puheenaihe, ei suinkaan suoran torjunnan aihe. Seppinen 2011, 74,

²⁰² Seppinen 2011, 73-74.

ilmiselvästi taistolaisten ja jopa osan nuortaistolaisen siiven mieleen, mutta kyseessä oli Jakobsonin mukaan lähinnä ulkoministeriöön karkoituneen virkamiehen oma agenda, johon vähemmistökommunistit hanakasti tarttuivat²⁰³ Nuortaistolainen sosialistinen identiteetti oli monelle voimakas ja oikeana koettu, mutta väkivallan tielle lähteminen saattoi aiheuttaa enemmänkin hämmennystä. Beljakovin tuki vähemmistökommunisteille ilmiselvästi ilahdutti vanhan kaartin edustajia, mutta nuorempi, uusvasemistolaisen maailmankuvan omaksunut sukupolvi koki sen ehkä liiankin ”vallankumouksellisena”.

Suhde Neuvostoliittoon liittyy kuitenkin keskeisesti taistolaisuuden identiteettiin monessa suhteessa. Sosiologisen subjektin näkökulmasta Neuvostoliitto edusti monelle nuorellekin taistolaiselle toisaalta reaalisosialismin dogmaattista puhtautta, toisaalta arjen paradoksaalisuutta, mikä näkyi liikkeen jäsenten vaikeana identifikaationa ja maailmankuvallisina haasteina.

Neuvostoliitto oli paha paikka taistolaisena pysymiselle, koska olen realistinen eikä yritä kieltää tosiasioita, Viipurin rautatieaseman naisten vessa esimerkiksi oli hyvin konkreettinen ja pätkähullusti järjestetty tosiasia.

Teimme joitakin opintomatkoja Leningradiin, ja niillä oli kyllä vaikea hyväksyä kaikkea vastaantulevaa. Kiersin tämän välttämällä aihepiiriä. Toisaalta joidenkin fiksujen tovereiden kanssa pääteltiin, että Neukula lähti feodaalisen Venäjän perijänä pahasti takamatkalta. Olisi eri asia rakentaa sosialismia Suomen kaltaiseen maahan. En ole jälkikäteen ihan varma, a) uskoinko ja b) pidinkö mahdollisena, että Suomi siirtyisi sosialismiin.²⁰⁴

Muistitietotutkimuksen näkökulmasta katsottuna Sepon epävarmuus menneen ajan mielipiteistä on sikäli huomionarvoista, että se kertoo osaltaan jo omana aikanaan olleesta identiteetin häilyvyydestä ja jopa kyynisyydestä. *Sosiologisen subjektin* näkökulmasta maailman kompleksisuus on ilmeinen ja kamppailu ”merkittävän toisen”, erilaisia arvoja ja maailmankuvaa edustavan subjektin välillä on ilmeinen.²⁰⁵ Poliittinen keskustelu Suomen mahdollisesta asemasta sosialismin maailmanvallankumouksessa ja

²⁰³ Jakobson 2003, 52-53.

²⁰⁴ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Seppo, 318.

²⁰⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Seppo 319; Hall 1996, 275.

taistolaisten roolista suhteessa Neuvostoliittoon sisälsi varsin paljon taistolaisuuden ytimeen ja identiteettiin liittyvää diskurssia.

Toisenlaisiakin näkemyksiä taistolaisten suhteesta Neuvostoliittoon voidaan esittää. (Jaakko)Laakson mukaan on virheellinen teoria, että Neuvostoliitto tuki puolueriidassa mieluummin taistolaisia. ”Neuvostoliittolaiset tukivat SKP:n yhtenäisyyttä. Heidän ajatuksensa oli, että pitää karsia molemmat ääripäät pois. Arvo Aalto ja vasemman laidan Markus Kainulainen. Molemmat elivät puolueriidassa ja heidän asemansa perustui puolueriitaan. Jos ei ole puolueriitaa, niin nämä herrat joutavat pois”... ”Sanotaan, että taistolaiset olivat NKP:n käskyläisiä. Päinvastoin, me olimme ainoa voima, joka uskalsi vastustaa NKP:tä. Se näkyi muun muassa suhtautumisessa tulopolitiikkaan, jota NKP kannatti, koska se vahvisti Kekkosen asemaa. Me olimme toista mieltä. Näimme, että se merkitsi työläisten kannalta huonoja ratkaisuja. Samoin olivat aseiden ostot Neuvostoliitosta. Me olimme ainoa porukka, joka vastusti sitä, eivätkä neuvostotoverit siitä tykänneet. Meillä oli aiheesta aika rankkoja tapaamisia. Sinisalo ja Urho Jokinen uskalsivat sanoa vastaan NKP:lle”. Laakson mukaan (Viktor) Vladimirovin suhtautuminen taistolaisiin oli äärimmäisen kielteinen.²⁰⁶

Mielenkiitoiseksi Jaakko Laakson kommentin tekee juuri paradoksaalisuus ja jännitteinen suhde siihen diskurssiin, jonka mukaan taistolaisuus oli liikkeenä kritiikitön Neuvostoliiton politiikan ystävä. Myös ajatus taistolaisuudesta eräänlaisena ”suomalaisena vastavoimana” Neuvostoliiton sosialismille on vaikea tulkita muuten kuin Laakson myöhempien aikojen retorisenä keinona. Laakson kommentissa voidaan nähdä myös viitteitä uudesta, myöhemmästä tulkinnasta ja hermeneutiikan muutoksesta, jota on vaikea mieltää omana aikanaan 1970 luvulla sanoitetuksi näkemykseksi. Laakson menneisyydestä edustama kuva on näin ollen selkeä identiteettimuutos valistuksen subjektista sosiologiseen subjektiin. Oman historiannäkömyksen perustelu ”vastanarratiivilla” on merkinä ajan mukanaan tuoman perspektiivin muutoksesta ja näkemysten tarkentumisesta.

Nuorelle opiskelijalle oman identiteetin pohdinta ja muotoutuminen voivat olla osa arjen todellisuutta, johon sosialistinen ideologia osaltaan pyrki vaikuttamaan.

²⁰⁶ Saari 2014, 131-132.

Sosiologisen subjektin näkökulmasta henkilön identiteetin ”etsintä” on aina vuoropuhelua itseyden ja toiseuden välillä.

Toisaalta jollakin ulottuvuudella koin taistolaisuuden ahdistavana. En kannata vastakkainasetteluja ja liikkeen puhdasoppisuus pyrki luomaan viholliskuvia: ´jos et ole meidän puolellamme, olet meitä vastaan´. Minä en ollut lähtöisin työväenluokasta, en tuntenut työläisten olosuhteita olin arka lähestymään proletariaattia. Kaipasin heijastuspintaa pohdinnoilleni maailmasta, kommunistisesta ideologiasta. Luin sekä Kansan Uutisia että Hämeen Yhteistyötä, satunnaisesti Tiedonantajaakin. Henkilökontaktien tasolla ei yliopistolla taas oikein ollut tarjolla muuta kuin taistolaisuus.²⁰⁷

Liisan preesens muodossa toteama ilmaisu ”*en kannata vastakkainasetteluja*” kertoo osaltaan joko myöhemmästä identiteetin jäsentymisestä tai kamppailusta itsestään selvien viholliskuvien kanssa. Tuon ajan maailma ei näyttäytynyt henkilölle itsestään selvänä, vaan kompleksisena. Ahdistavuuden kokemus on osa sosiologiseen subjektiin liitettyä sisäisen epävarmuuden ja kamppailun näkökulmaa.²⁰⁸

Fundamentalismiksi määritellään yleensä ajatus yhdestä, muuttumattomasta totuudesta ja sen tulkinnasta. Sen toinen muoto on kirjaimellinen tekstin tulkinta. David M Termanin mukaan yhteisö voi totuuden fundamenttien suhteen ajautua lähes vainoharhaiseen tilaan, jossa ulkoiset viholliskuvat ovat niin voimakkaita, että niillä varjellaan yhteisön jäseniä ”vääriä” mielipiteiltä. Vainoharhaisuus voi yksilötasolla saada pahimmillaan psykosomaattisia oireita ja mind control tyyliä piirteitä. Tutkimusaineisto ei toisaalta tue aivan näin pitkälle menevää yksilöön kohdistuvaa kontrollia liikkeen toiminnassa.²⁰⁹ Liisalle ahdistus liikkeen linjasta oli sikäli mielenkiintoinen, että samaan aikaan ideologinen itsereflektio kuitenkin loi ajatuksia sosialismista ihanteellisena maailmankatsomuksena. Toisaalta emme voi tietää, kuinka ahdistavana Liisa koki tilanteen jo omana aikanaan, vai onko kyseessä myöhempi itsereflektio tyylinen toteamus.

²⁰⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Liisa, 336.

²⁰⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Liisa, 336.

²⁰⁹ Terman 2010, 22-23.

Paradoksaalinen ja ristiriitainen suhtautuminen Neuvostoliittoon oli toisaalta osa taistolaista sosiologista subjektia. Neuvostoliiton virallisen politiikan katsottiin olevan lähes erehtymätöntä, mutta yksilön tasolla mielikuva muuttui.

Vallankumousromantiikka eli ikonisen CHEN ja Fidelin lisäksi lokakuun vallankumouksen ja Suomen työväenliikkeen varhaisten taistelijoiden kuvauksissa. Neuvostomaan johtajat eivät olleet ihanteita Leniniä lukuun ottamatta, naapurin sankareita olivat tavalliset työtätekevät kansalaiset joiden oli määrä kehittyä ´uudeksi`. ²¹⁰

Leninin rooli kommunismin lähes jumal hahmona on identiteetin kannalta sikäli ymmärrettävää, että Lenin aikakaudesta ja vallankumouksesta oli useampi sukupolvi, jolloin Lenin oli saavuttanut jo selkeän myyttisen hahmon. Lähdemateriaalissa ei missään ole viitteitä Leniniin kohdistuvasta myyteistä riisumisesta. Moderni Neuvostoliitto edusti Matille itseyden eli leniniläisen todellisen sosialismin ja toiseuden, eli modernin Neuvostoliiton välistä ”kamppailua”. Ajatus on lähellä niin sanottua homo sovieticus ajatusta, mikä oli osa Stalinin aikana Lyshenkon muotoilemaa socialistista narratiivia ihmisyyspysyvistä sosiobiologisesta muutoksesta. ²¹¹

Musiikki ja yleensäkin taide ovat usein poliittisen puolueen keskeisiä propagandan ja identiteetin voimistamisen apuvälineitä. Nuortaistolaisen laululiikkeen oma edustaja Agit Prop oli tästä hyvä esimerkki. Liikkeen jäsenille musiikki edusti niin vallankumousta, kuin myös sosiaalisuutta. Kuitenkin esimerkiksi liikkeen ”vihollisen” taustasta tulleet musiikkiin suhtauduttiin joko suopeasti tai väliinpitämättömästi.

Kerro mitä luit, mitä musiikkia kuuntelit ja millaisia elokuvia katselit? Noin kymmenen ikäisestä brittiläinen/amerikkalainen, hieman raskaampi melodinen rock(vv1965-1975 aikainen): Led Zeppelin, Free, Clapton, Hedrix sekä blues aina rural deltasta sähköiseen Chicagoon sekä klassisempi, erityisesti kun olin nähnyt Hynninen/Gothoni tulkinnan Winterreise tulkinnan Lappia-

²¹⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Matti, 284-295.

²¹¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Matti.,290. Homo Sovieticus ilmiöstä katso Porter, Robert 1998 passim.

talossa. Elokuvista Sergio Leonen spaghettiwesternien lisäksi monenlaiset taidedraamaelokuvat eri maista.²¹²

Vilhelmin edustama sosiologisen subjektin ulottuvuus näkyy kahden merkittävän subjektin kamppailuna ja kompleksisuutena. Sama ilmiö näkyy uskonnollisen yhteisön piirissä, jossa järjestö tai uskonto joko kieltää tai suosittelee pitäytymään vain omassa laulu tai musiikkiperinteessä, jolla halutaan tukea liikkeen koheesiota ja perussanomaa. Muun musiikin kuuntelun kieltoa varsinkin nuorelle saatetaan perustella ”luopumuksen” mahdollisuutena. Suomessa musiikkigenren ym rajoituksiin on turvautuneet muun muassa vanhoillis-lestadiolaisuus ja yksittäiset vapaat kristilliset, pietismi taustaiset yhteisöt.²¹³

Perinteisesti vanhoillis-lestadiolaisuutta voidaan osaltaan pitää yhteisönä, jonka sosiaalinen kontrolli on hyvin voimakas ja jossa rajapinta ”maailman ja valtakunnan” välillä on selkeästi määritelty. Tällöin esimerkiksi maallinen musiikki pidetään ”maailman menona”, johon suhtaudutaan hyvin kyynisesti. Aika ajoin kyseiset liikkeen johtohenkilöiden näkemykset tulevat haastetuksi, mutta eriävät näkemykset vaiennetaan useimmiten varsin tehokkaasti. Tutkimusmateriaalissa oli paikoitellen viitteitä samanlaiseen tiukkaan linjanvetoon musiikin ja kulttuurin suhteen, mutta aivan yhtä tiukkaa mind control tyylistä valvontaa ei liikkeessä esiintynyt suhteessa läntiseen rock musiikkiin.²¹⁴

Tauno Saarelan mukaan Suomen työväenliikkeelle on ollut tavanomaista kahtalainen suhtautuminen kulttuuriseen toimintaan. Toisaalta oli hyvin tärkeä tehdä ero hyvään ja huonoon, suositeltavaan ja tuomittavaan kulttuuriin ja kieltää jäseniä olemasta tekemisissä tämän huonon ja tuomittavan kulttuurimuodon kanssa. Toisaalta työväenliikkeestä löytyi aina ryhmiä, jotka olivat valmiit hyödyntämään huonoksi ja tuomittavaksi leimatua kulttuuria saadakseen uusia kansalaisryhmiä sidottua liikkeeseen ja edistääkseen liikkeen tavoitteita. Määrittelyt hyvästä kulttuurista nousivat osittain liikkeen

²¹² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Vilhelmi, 240.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Lestadiolaisesta moraalijärjestelmästä katso Vainio 2013, 102-103.

poliittisista vaatimuksista: oli tasa-arvon mukaista, että työväestö pääsisi osalliseksi taidemuodosta, jotka aiemmin kuuluivat vain säätyläisille.²¹⁵

Vasemmistolaisen ideologian nousu 1960-luvulla oli globaali ilmiö. Siihen liittyi erilaisia painotuksia ja liikkeitä, jotka pyrkivät rantautumaan Suomeen. Uutta luovaa ideologista rakennelmaa voidaan lähestyä myös identiteetin havainnoimisen kautta.

Sitten siitä 60-luvun radikalismista, niin täällä Otaniemessä oli, tai Arkkitehtiosastolla oli tää valtaus 69, sehän oli erittäin yleisvasemmistolainen niinku Ranskasta ja Vanhalta Ylioppilastalolta sai tavallaan ni varmasti sai rohkeutta ryhtyä siihen. Ja sitten sen aikaset, nää paperit ja muut siltä ajalta niin nehän oli itse asiassa monet radikaalimpia kun mitä vasemmistolla oli. Ja kaikkien oikeastaan kuului olla niitä ihmisiä.²¹⁶

Markon identiteetin etsiminen voi olla Hallin mukaan myös kamppailua omista arvoista ja maailmankuvasta. Tällöin toiseus on niin sanottu yleisvasemmistolaisuus ja itseys muodostuu siitä eroavalle radikaalisuudelle. Vasemmistolainen representaatio kätkee sisälleen tulkintojen moneuden ja vakaumuksellisen dogmaattisuuden välisen ristiriidan.²¹⁷

Matti Hyvärisen mukaan emme voi palauttaa 1970-luvun tapahtumia psykologiaan, mutta me voimme arvostella vallinnutta poliittista kulttuuria psyyken kieltämisestä ja sen mukaisesti psykologisesta sokeudesta. Kaikki ideologinen ajattelu pyrkii selviin hyväksytyn ja hylätyn kahtiajakoihin. Markon kohdalla hämmennys radikaaliuden asteeseen ja ahdistukseen vaikuttui osaltaan oman poliittisen ympäristön ahdistavuus, mahdollisesti oman työyhteisön perimmäinen tyhjiys ja vieraantuneisuus ja omat todelliset suuttumukset purkautuvat ideologian hallitsemisessa muodoissa virallisesti osoitettuja vihollisia kohtaan.²¹⁸

Kysymys rauhanomaisesta sosialismiin siirtymisestä ja sotilaallisen konfliktin mahdollisuudesta on ristiriitainen ilmiö myös taistolaisliikkeessä. Taisto Sinisalo kannatti

²¹⁵ Saarela 2014, 233.

²¹⁶ Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Markon haastattelu.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Hyvärinen 1985, 300.

yksiselitteisesti väkivallan käyttöä sosialististen saavutusten turvaamiseksi. Sinisalo kannatti Varsovan liiton ja erityisesti puna-armeijan käyttöä silloin, kun 'saavutuksia' uhattiin. Luokkasota kävi sodasta kaikkina aikoina, vaikka järjestäytyneet armeijat olisivat olleet kasarmeilla. Jukka Seppisen mukaan arvio kommunistien ja erityisesti taistolaisten potentiaalisesta väkivaltaisuudesta on tosi. Siksi kietoutuminen rauhanasiaan oli vain marxilais-leniniläistä harhautusta.²¹⁹

Jukka Seppisen arvio on toisaalta ongelmallinen, että nuoren polven taistolaissa ei tutkimusaineiston valossa ollut väkivaltaan taipuvaista ja aseellisen vallankumouksen identiteetin omaksuneita. Vaikka yksi vanhemman polven tiukan linjan taistolaisia Markus Kainulainen olikin ”lakaisemassa tarvittaessa tietä” neuvostopanssareiden tullessa maahan, ei häntäkään voida suoraan pitää aseellisen konfliktin puolestapuhujana. Jukka Tarkan mukaan vallankumouksen strategiana oli, että vuonna 2000 kaikki olisivat pasifisteja, ja ne, jotka eivät ole, ammutaan.²²⁰ On tosin huomattava, että Tarkan lähteenään käyttämä ”Taistolaisuuden musta kirja” on varsin kärjistävä ja tendensinomainen muistelmateos 1970-luvun kiihkeistä vuosista. Jukka Tarkan analyysi on ambivalentti; emme tarkasti ottaen kykene menemään yhteisön, saati yksilötason motiivien taakse, jotka saattavat pitää sisällään myös tietoisia ylilyöntejä, esimerkiksi oman ”uskovaisuuden” esittelyä ja puolustamista.

Nuortaistolaisliikkeessä mukana ollut Anssi Sinnemäki puolestaan toteaa, että Suomen äärivasemmistossa ei ollut Saksan tyylistä poliittista terroria, mitä harjoittivat 1970-luvulla muun muassa Baader-Meinhof-ryhmä Saksassa ja Punaiset prikaatit Italiassa. Sen sijaan Suomen taistolaisuuden piiristä ei noussut terrorismia, sillä Neuvosto-ohjastetun liikkeen johto suorastaan suitsi opiskelijaradikalismia äkkiväärää vasemmistokallistumaa. Lopusta piti huolen huumori.²²¹ Väkivallan rooli liikkeen identiteeteissä ei siis saa varauksetonta kannatusta. Mahdollista on, että tutkimusaineiston ulkopuolella ja Suojelupoliisin tarkkailulistalla on ollut väkivaltaa kannattavia tai siihen taipuvaisia

²¹⁹ Seppinen 2011, 81.

²²⁰ Tarkka 2012 322.

²²¹ Sinnemäki 2010, 16.

henkilöitä, mutta itse liikkeen identiteeteistä on vaikea johtaa vallankumousromantiikkaa merkittävämpää ”uhoa” muuttaa maailmaa.²²²

Kimmo Rentolan mukaan Neuvostoliiton tavoitteena ei ollut väkivaltainen purkaus tai yhteenotto, sillä kehitys voisi viedä tilanteen kriittiseen käännekohtaan, jossa Suomen voisi katsoa siirtyneen tielle kohti sosialismia. Siirtymäkausi saisi olla pitkä, tärkeintä oli saada prosessi liikkeelle. Neuvostoliiton läheisyyden ja suuren vaikutuksen vuoksi porvaristo ei voisi vastustaa vääjäämätöntä kehitystä, ei myöskään presidentti Kekkonen. Toisaalta Rentolan mukaan suurlähettiläs Beljakov sanoi vähemmistösiiven johtajien Markus Kainulaisen ja Taisto Sinisalon olevan ´väkivallan kannalla`, toisin kuin Neuvostoliiton Kommunistinen puolue.²²³

Nuortaistolaisuus haluttiin nähdä osaltaan myös uhrautumista ja luovuutta kyseenalaiseen luokkataisteluopin kautta. Anna Kontulan mukaan erityisesti opiskelijaliike haluttiin nähdä hurmahenkisenä lahkona, jossa työväenluokan etujoukko ja ”puolueen sotilaat” kamppailevat vallankumouksen puolesta. Myös voimakas usko ihmisen kykyihin tieteelliseen maailmankuvaan erilaisten ongelmien ratkaisijana korostuu taistolaisuuden perusnarratiivissa. Toisaalta varsinkin nuortaistolaisuutta voi mieltää myös osaksi idealistista pyrkimystä kohti parempaa ja oikeudenmukaisempaa maailmaa.²²⁴

Liikkeessä mukanaolo ja oma vasemmistolainen identiteetti voi olla myös häilyvä. Syvä, tietoiselta tuntuva ja ulospäin vaikuttava vakaumus voi olla myös rooli, joka syntyy mahdollisessa arvojen konfliktitilanteessa.

Oikeastaan olin mukana tässä kaikessa yhdessä tekemisen ja yhteisen innostuksen huumen takia. En niinkään aatteen takia- tätä en olisi silloin ikinä

²²² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Riku, 290:” Vasemmistolainen nuorisoliike tarjosi mahdollisuuden karnavoida vahvoja sisäisiä tuntemuksiani rakentavasti, toimintaan. Missään vaiheessa ei kriittinen kapinallisuutemme edes puheissa ollut johtamassa aseelliseen vallankumoukseen, vaikka kouluaikainen innostukseni pasifistiseen Sadan-komiteaan vähitellen lipesi hyväksymään asevoimien tarpeellisuuden toistaiseksi ´pakottavissa tilanteissa´; SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Alma, 38: ”1970-luvun alussa yliopistolla työskenteli muutamia äärioikeustolaisia professoreja, jotka tunsivat asemansa uhatuksi kasvavan vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen edessä. Eräs professori säilytti jopa asetta työhuoneessa, koska kuvitteli, että myös fyysistä väkivaltaa voisi esiintyä. Fyysistä väkivaltaa ei tuolloin ollut havaittavissa yliopistolla, joissakin mielenosoituksissa kaduilla kylläkin- enimmäkseen poliisin taholta”.

²²³ Rentola 2013, 85, 249.

²²⁴ Kontula 2002,

myöntänyt. Miten mieltä nostattavaa oli olla mukana jossain, jossa ihmiset niin intohimoisesti keskustelivat ja järjestivät tempauksia ja tapahtumia.²²⁵

Muistamisen ja sukupolvikokemuksen näkökulmasta henkilön määritelmä on mielenkiintoinen, koska se edustaa myös varsin hyvää itsetuntemusta ja rationaalisia motiiveja. Hugolle maailman kompleksisuus näkyy ehkä haluna jonkinlaiseen vallankumoukseen, mutta sisäisen maailman konflikti ei tuota selkeää, rationaalisesti perusteltua vasemmistolaisidentiteettiä.²²⁶

Yksilön identiteetti on monelta osin myös muuntuva. Nuorelle innokkaalle toimintaan mukaan tulleelle taistolaiselle identiteetti oli usein selkeän rationaalisesti perusteltu ja pyrkimys eheyteen oli voimakasta. Lähdemateriaalissa on havaittavissa myös ajanhistorian synnyttämää muuntumista, jolloin esimerkiksi sosiologinen subjekti kehittyy hallitsevaksi identifikaation muodoksi.

Täysin kritiikittä me otettiin vastaan tääkin, mitä nää veteraanit kerto. Sano taanko, silloinhan oli hyvin tiedossa, mitä Stalin ja nää... Tottakai tuomittiin..Ei me mitään stalinisteja kyllä oltu. Se on täysin väärä ilmaisu. Kyllä hän..jyrkästi tuomittiin, Brezhnevillekin naureskeltiin, vanhalle höperölle silloin...²²⁷

Veteraanien, eli vanhemman sukupolven taistolaisten viestin ja Neuvostoliiton arkitodellisuuden välinen ristiriita on merkki siirtymästä sosiologisen subjektin tilaan, jossa maailman kompleksisuus on tullut selkeän rationaalisen selityksen tilalle tuoden uutta siihen, mitä aiemmin on omaksunut. Silti Markon oma identiteetti on kuitenkin selkeästi rakentunut taistolaisen perus narratiivin varaan.²²⁸

Oman arvomaailman konfliktit ja ulkoapäin tulevat paineet ovat normaalia Hallin kuvaamalle sosiologiselle subjektille. Tällöin maailman pitää näyttää ”harmoniselta”, mutta todellisuudessa se on jatkuvassa muutoksen tilassa.

²²⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Hugo, 224.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Markon haastattelu.

²²⁸ Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Markon haastattelu

Pareja syntyi ja hajosi, mutta tunteista ja sydänsuruista puhumista pidettiin porvarillisena hapatuksena. Olen jälkeinpäin analysoinut elämänhistoriaani ja tullut siihen tulokseen, että itsetuntemukseni pysähtyi tähän aikaan. Kielisin oman herkkyyteni ja pidin itseäni tyhmänä. Näyttelin kaikkietävä ja itseni hallitsevaa kovista.²²⁹

Hugon maailmassa menneisyyden ”haamut” olivat edelleen läsnä ja sosialistisen identiteetin ja vanhan maailmankuvan välillä oli edelleen kamppailutilanne.

3.4 Postmoderni subjekti

Postmodernille ajalle tyypillinen ”suurten kertomusten kuolema” on yksi leimallinen määritelmä tarkasteltaessa modernin ajan aatteita ja ideologioita. Lähtökohdallisesti ajatus kätkee sisälleen paradoksin, jonka mukaan nykyaika ei tuota enää suuria maailmankuvallisia kehyskertomuksia, vaan synteesejä ja kombinaatioita vanhoista aatteista sekoittuen uuteen. Kyseessä on eräänlainen sotien jälkeisen ajan sukupolvikokemuksista, jossa yksilöllisyys ja perinteinen kollektiivinen ajattelumalli kilpailevat yksilön identiteetistä ja identiteetissä. Timo Eskolan mukaan tekstin tutkimista koskeva postmodernismi perustuu tiettyihin, yllättävinkin tarkasti määriteltuihin lähtökohtiin. Postmodernissa avataan diskursseja, puretaan hierarkioita, etsitään katkosta ja tarjotaan ideologiaa, kuten feminismiä tai sosialismia.²³⁰

Johan Fornäsin mukaan monet postmodernistit puhuvat apokalyptisesti historian lopusta ja moderniteetin kuolemasta. Mutta jos ”postmoderni” ei tulekaan modernin jälkeen, vaan sitä ennen, termin etuliite saattaa johtaa tällöin harhaan. Paradoksaaliset ja väärin käytetyt käsitteet voivat toimia kulttuurisen keskustelun stimuloijina, mutta hyödyllisen kulttuuriteorian kehittelyn kannalta ne voivat olla tuhoisia. Fornäsin mukaan näyttää mahdottomalta, että modernin/postmodernin piirteiden ideaalityypinomaisia vastakohtia voitaisiin kytkeä joihinkin historiallisiin periodisointeihin. Jos ”postmoderni” viittaa toisaalta modernin kulttuurin toisilleen rinnakkaisiin virtauksiin, jotka eivät saa seuraa

²²⁹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Hugo, 224.

²³⁰ Eskola 2008, 10.

ajallisesti toinen toisistaan, vaan ovat olemassa yhtä aikaa, niin sana ”post” on tällöin varsin haasteellinen ja jopa turha.²³¹

Postmoderni subjekti on kuitenkin Hallin mukaan käsitteellistetty subjektiksi, jolla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä. Identiteetistä tulee ”liikkuva juhla”; se muodostuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä. Se on historiallisesti, ei biologisesti-määräytynyt. Jos tunnemme, että meillä on yhtenäinen identiteetti kohdusta hautaan, tämä johtuu ainoastaan siitä, että olemme rakentaneet lohduttavan tarinan ja ”minäkertomuksen” itsestämme. Täysin yhtenäinen, loppuunsaattettu, varma ja johdonmukainen identiteetti on Hallin mukaan fantasiaa.²³²

Postmodernin subjektin mallissa identiteetin rakennusaineet ovat jatkuvassa muutostilassa refleктоituen ympäröivän yhteiskunnan muutosten kautta.

Vietnam liikkeen kautta avulla maailmankuvani oli jo avautunut globaaliin suuntaan, vaikka en koskaan muista tunteneeni itseäni erityisen suomalaiseksi. Marxilais-leniniläisen liikkeen kautta tunsin liittyväni uudella tavalla maailmaan ihan omassa arkielämässäni.²³³

Perinteinen käsitys identiteetistä yksilön itseyttä ilmaisevana väitteenä, ei postmodernin subjektin määritelmän mukaan ole enää itsestään selvyys. Karitalle puhe suomalaisen identiteetin haasteesta on sikäli mielenkiintoista, että kyseessä on eräänlainen ”muuttavan juhlan” käsitys, mikä Hallin ajattelussa koskee nimenomaan identiteettien muuntumista ja kerroksisuutta.²³⁴

Orvokki halusi määritellä itsensä ”ulkopuoliseksi”. Hänen identifioitumisessaan on havaittavissa postmoderni subjektin piirteitä, jossa marxilaisuus oli taustakehys, jonka sisällä oli erilaisia alaidentifikaatioita. Sukupuolittunut näkökulma

²³¹ Fornäs 1998, 53.

²³² Hall 1999, 23.

²³³ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Karita, 335.

²³⁴ Ibid.; Pyykkönen, 2000, 80-81.

osaltaan korostaa, että Orvokin taistolainen identiteetti on enemmänkin käsitteellinen ja ilman kiinteää ja selkeää socialistista identiteettiä.²³⁵

Minua vaivasi SKDL:n kahtia jakautuneisuus, joten sitten kun liityin, liityin demokraattisiin naisiin, että en joutuisi identifioitumaan kumpaakaan joukkoon. Osallistuin kyllä yliopistolla johonkin taistolaisten opintopiiriin tulakseni tutummaksi marxilaisuuden kanssa. Aineyhdistyksessä tymriläiset luokittelivat minut symppariksi, joten jossain vaiheessa jopa tulin puolueettomana opiskelijaedustajana valituiksi laitosneuvostoon ja tutkinnonuudistustyöryhmään.²³⁶

Emotionaalisesti herkän aiheen käsittely jälkeenpäin voi aiheuttaa kriittisyyden korostamista aiheen herättämien tunteiden kautta. Tie taistolaiseksi ”vallankumoukselliseksi” liikkeen aktiiviksi kävi myös negaasion kautta, jolloin taistolaisuus oli joko sosiaalisen paineen tai muun emotionaalisen kokemuksen synnyttämä valinta. Postmodernin subjektin näkökulmasta rakentuneen Irman taistolaisidentiteetti oli enemmänkin yksi osa kokonaisuutta muiden joukossa, eräänlainen siivu vasemmistomyönteistä identifiointia.

Kenen joukoissa seisoin? En taistolaisten. Vierastin taistolaisten kiihkeyttä. Aggressiivisuutta, samanmielisyyttä, hurmahenkisyyttä. Sitä paitsi mä en pidä massaliikkeistä. Taistolaisia oli kyllä ympärilläni joka puolella: sisarukseni, mieheni kollegat ja ystävät- ja varmaan miehenikin.²³⁷

Kuitenkin Irmalle vallankumouksen välttämättömyyden perustelu oli selkeästi taistolaisen diskurssin mukaista. Marxin teosten opiskelu ja sosialismista keskustelu eri tilanteissa oli selkeä motivaatiotekijä toimia liikkeessä mukana, vaikka itse järjestötoiminta tai opintopiirit eivät olleetkaan hänelle yhtä merkityksellisiä kuin esimerkiksi puolisolle tai sisarelle.²³⁸

²³⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Orvokki, 336 ; Hall 1991, 22-23.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Irma, 304.

²³⁸ Ibid.

Yksi elementaarinen prosessi on identifioituminen ja leimaaminen, eli se, miten sosiaaliset ryhmät sijoittavat yksilöitä havaitsemiinsa kategorioihin. Sijoittelu ei tapahdu niin, että yhteen ryhmään tulisivat vain ne, joilla on jokin yhteinen ominaisuus. Pikemminkin luokittelu noudattaa lasten käyttämää esineiden luokittelutapaa, jossa kriteerin vaihtuminen muodostaa ketjumuodosteen. Sosiaalisessa sijoittelussa voi esimerkiksi 'kommunistiksi' yksi tulla leimatuksi yhdestä, toinen toisesta syystä, minkä seurauksena kullakin ryhmän jäsenellä on yhtäläisyyttä vain joidenkin samaan kategoriaan joutuneiden kanssa. Irman haluttomuus kategorisoida itsensä taistolaisliikkeen ulkopuolelle on esimerkki liikkeen aatteen vetovoimasta, mutta oman paikan hahmottamisen ongelmasta. Antti Eskolan mukaan leimaaminen kuin identifikaatiokin ovat prosessiluonteisia tapahtumia, joissa uusi episodi saattaa antaa aiheen tarkistaa luokitusta, "kuulunko todella tähän ryhmään" ja joihin ryhmä osallistuu aktiivisesti sitomalla, torjumalla ja tarkistamalla kriteereitä.²³⁹

Identiteetin muuntuminen kontekstin mukaan kuuluu osana postmodernia subjektia. Tällöin identiteetissä voi olla jotain "päälleliimattua", mutta tämän alla on jokin pysyvä elementti.

Olin tiukka taistolainen, liian tiukka näin jälkikäteen ajatellen... Erosin SKP:stä 1989. Varmuuden vuoksi erosin kummastakin osapuolesta. Erosin niin kuin puolueen säännöissä määrättiin, vaikka eihän ne mitään osapuolia tuntenut. Kommunismistahan ei voi mitenkään erota, se ei ole puolueasia. Yhtäläillä, kun hoksaa uskon Jeesukseen, ei siitäkään pääse irti.²⁴⁰

Arin identifikaatio on eräänlainen hybridiversio Hallin valistuksen ajan essentialismia ja postmodernia subjektia. "Eroamattomuuden" korostaminen kuvaa rationaalista identiteetin pohjaa, jonka päällä olevat subjektin erilaiset ja eri hetkinä olevat identiteetit vain ulkoisesti muuntuvat.²⁴¹

Sarille halu olla sillanrakentaja ja ymmärtäjä ovat mahdollisia merkkejä postmodernista subjektista, jossa ehdottomia rationaalisina pidettyjä totuuksia ei puolusteta ehdoin tahdoin, vaan annetaan tilaa erilaisille tulkinnoille. Tällöin oma identiteetti on "liikkuvassa

²³⁹ Eskola 1996, 111.

²⁴⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Ari 5.

²⁴¹ Ibid; Hall 1992, 277.

tilassa”, jolloin se ei ole samalla tavalla ”kiinteä” kuin valistuksen subjektissa tai sosiologisessa subjektissa.

Hieman tuli ihmettelyä ja nurinaa, jos olin tekemisissä naapureitteni eli ´revarinuorten´, väärämielisten kanssa. Itse vierastin intuitiivisesti ´paremmin tietämistä´ eli aitojen työläisnuorten dissaamista ymmärtämättöminä piru-parkoina ja pyrin toimimaan jkl ´ahtisaarena´ eli sillanrakentajana ja kärkevimpien kommenttien tasoittajana tai sitten hiljemmin sivusta tilanteita hieman ihmeissään tarkkailevana²⁴²

Alain Touraine esittää kolme keskeistä kohtaa, joissa hän näkee poikkeavansa marxilaisesta yhteiskunnallisen liikkeen arvioinnista. Ensimmäinen ja ratkaiseva ero on siinä, että Touraine näkee yhteiskunnallisen liikkeen paitsi konfliktikäytettytymisenä niin myös kulttuurisesti orientoituneena toimintana eikä suinkaan herruusjärjestelmän objektiivisten ristiriitojen ilmentymänä. Toiseksi yhteiskunnallinen liike ei ensisijaisesti taistele vallasta, sen kohteena ei ole valtio, vaan luokkavastustaja, jolloin Touraine samastaa vallan ja valtion. Kolmanneksi yhteiskunnallinen liike ei ole luomassa ”modernimpaa” yhteiskuntaa, se esittää vain yksinkertaisesti toisenlaisen vaihtoehdon. Stuart Hallin postmoderni subjektin näkökulmasta katsottuna nuortaistolaisuudessa oli havaittavissa jonkinlaista identiteettihäilyvyyttä ja eräänlaista ”pehmeää vaihtoehdon” kaipuuta, kuten Sarin kohdalla voidaan havaita.²⁴³

3.5 Agit Prop

Nuortaistolaisliikkeeseen liitetään usein läheisesti nimi Agit Prop, joka on lyhennelmä sanoista agitaatio ja propaganda. Agit Prop eli virallisesti Uudenmaan sosialistisen nuorisoliiton agitaatio ja propaganda yhdistys oli monelle nuorelle vähemmistökommunistille usein ensimmäinen ja monin tavoin tärkeä linkki marxismi-leninismien ideologiaan,

²⁴² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Sari, 239.

²⁴³ Hyvärinen 1985, 80; Hall 1992, 277-278.

politiikkaan ja yleiseen toimintaan. Käsittelen tässä yhteydessä Agit Prop yhdistyksen toimintaa osana nuortaistolaista identifikaatiota ja sosialistista representaatiota.

Agit Prop perustettiin jo 1960 luvulla, mutta sen toiminta alkoi uudestaan elpyä vuosikymmenten vaihteen varsin voimakkaan notkahduksen jälkeen. Taustalla oli liikkeen toiminnan heterogeenisuus eri kulttuurin aloille ja varsin raskas hallinto. ”Pikkuporvarillisia harhoja ja kurittomuutta” esiintyi varsin paljon. Myös jäsenten sitoutuneisuus ei ollut aina kovin korkeaa. Jäsenmäärän ja toiminnan notkahdusta seurasi kuitenkin 1970 luvun alussa jonkin asteinen nousu toiminnassa ja osallistujamäärissä.²⁴⁴

Yleisesti ottaen organisaation ideologialla tarkoitetaan sellaista järjestelmällistä aatekonaisuutta, jolla on organisaation tarkoitusta palveleva toimintaseurauksia. Määritelmässä on siis kaksi puolta. Ensimmäinen on aatteiden järjestelmällisyys, joka viittaa siihen, että ideologia on tietoinen. Toinen on ideologian ja toiminnan kiinteä yhteys: jo organisaation määritelmäänhan kuuluu toiminta jonkin päämäärän hyväksi.²⁴⁵ Agit Propin kohdalla kyse oli sosialistisen ideologian synnyttämä organisoitu toiminta maailmanvalankumouksen jouduttamiseksi.

Järjestön keskeisiä tavoitteita koko toimintansa ajan oli suurpääoman ja EEC kauppaneuvottelujen voimakas vastustaminen. Liike pyrki myös ylläpitämään omaa korkeatasoista esiintyjäkaaderia ja *edistyksellisten kulttuurityöntekijöiden vetäminen kansandemokraattiseen ja kommunistiseen liikkeeseen taistelemaan imperialismia vastaan, demokratian, rauhan ja sosialismin puolesta*. Agit Prop halusi operoida laajalla rintamalla nimenomaan kulttuuritoiminnassa. Sillä oli muun muassa oma teatterikerho, opintopiiri-toimintaa ja varsin näkyvään roolin saanut laulukvartetti.²⁴⁶

Agit Prop oli ideologialtaan selkeästi ja hyvin tunnustuksellisesti marxilais-leniniläinen. Se korosti voimakkaasti oman oppinsa ja aatteensa maailmankatsomuksellista ”edistyneisyyttä” ja piti tärkeänä, että jokainen liikkeen toiminnassa oleva jäsen opiskelee ja sitoutuu vakaumuksellisesti marxismi-leninismen aatteeseen. Liike katsoo

²⁴⁴ Agit prop yleiskokous 1970 ja järjestön toimintakertomus 1971.

²⁴⁵ Alapuro 1973, 88

²⁴⁶ Agit prop toimintasuunnitelma 1972.

marxilaisuuden olevan maailmankatsomuksellinen pohja, jota marxismi-leninismi omana aikanaan edustaa parhaimmillaan.²⁴⁷

Puolue muodostuu Matti Hyvärisen mukaan liikkeestä ja ideologiasta johtaakseen sitten jälleen liikettä. Tätä liikkeen ja teorian yhtymistä vastasi puolueen sosiaalinen koostuminen kahdesta peruselementistä: työväenliikkeen valistuneimmasta osasta ja marxismin omaksuneesta perinteisen sivistyneistön osasta. Agit Propin kohdalla liikkeen ja teorian välttämätön ykseys vahvistetaan moneen kertaan toistuvilla tutuksi tulleilla aforismeilla: ”Ilman vallankumouksen teoriaa ei voi olla vallankumouksellista liikettä-kään”.²⁴⁸

Suomalaisen vasemmiston kontekssissa Agit Prop asemoi itsensä SKP:n apulaiseksi ja reserviksi, joka osallistuu puolueen johdolla ideologiseen taisteluun nuorison keskuudessa. Toiminnan pohjana on selkeä sitoutuminen *leninismien strategiaan ja taktiikkaan ja kansainvälisen kommunistisen liikkeen yhteisrintamakokemuksiin*. Liikkeen viralliset asiakirjat, kuten vuosikokouksen pöytäkirjat tai toimintasuunnitelmat, eivät varsinaisesti avaa käsiteitä *leninismien strategiat ja taktiikka*. Tämä saattaa selittyä sillä, että virallisessa propagandassa on helppo lausua julistuksia, joiden konkretisointi jää taka-alalle ja jotka ovat hermeneuttisesti haastavaksi.²⁴⁹

Antti Eskolan mukaan yksi yhteisön keskeinen prosessi on identifioituminen ja leimaaminen, eli se, miten sosiaaliset ryhmät sijoittavat yksilöitä havaitsemiinsa kategorioihin. Sijoittelu ei tapahdu niin, että yhteen ryhmään tulisivat vain ne, joilla on jokin yhteinen ominaisuus. Pikemminkin luokittelu noudattaa lasten käyttämää esineiden luokittelutapaa, jossa kriteerin vaihtuminen muodostaa ketjumuodosteen. Sosiaalisessa sijoittelussa voi esimerkiksi ´kommunistiksi´ yksi tulla leimatuksi yhdestä, toinen toisesta syystä, minkä seurauksena kullakin ryhmän jäsenellä on yhtäläisyyttä vain joidenkin samaan kategoriaan joutuneiden kanssa. Agit Propin toimintakulttuurin kohdalla niin leimaaminen kuin identifikaatiokin ovat prosessiluonteisia tapahtumia, joissa uusi episodi saattaa

²⁴⁷ Agit prop sääntömääräinen vuosikokous 1973, Kannanotto SNDL:n periaateohjelmaan.

²⁴⁸ Hyvärinen 1985, 149-150.

²⁴⁹ Agit prop sääntömääräinen vuosikokous 1973, Kannanotto SNDL:n periaateohjelmaan.

antaa aiheen tarkistaa luokitusta, ”kuulunko todella tähän ryhmään” ja joihin ryhmä osallistuu aktiivisesti sitomalla, torjumalla ja tarkistamalla kriteereitä.²⁵⁰

Agit Prop joutui järjestönä myös ottamaan kantaa uusien jäsenien motiiveihin, taustoihin ja ideologiaan. Virallisessa kannanotossa uudelta jäseneltä ei edellytetä ”tieteellistä maailmankatsomusta”, vaan järjestö kasvattaa uuden jäsenen selkeästi ja määrätietoisesti omaksumaan marxilais-leniniläinen ideologia ja toimimaan sen mukaisesti. Järjestö tosin sulki yhteistyön ovet muun muassa trotskilaisilta ja maolaisilta, koska niiden katsottiin olevan ristiriidassa marxismi-leninismien maailmankatsomuksen kanssa.²⁵¹

Syytä siihen, ettei maolaisuus koskaan kotiutunut voimakkaasti suomalaiseen opiskelijaradikalismiin samalla tavalla kuin keskieurooppalaiseen, ei ole kovin vaikea osoittaa. Niille, joille Tsekkoslovakian tapahtumat eivät nousseet liian merkittäväksi teemaksi, oli SKP:n vähemmistöön vuosikymmen vaihteessa vahvasti kytkeytynyt Sosialistinen Opiskelijaliitto kaikkein luontevin ratkaisu silloin kun selkeitä linjamuutoksia vaadittiin.²⁵²

Agit Propin oma ideologia on ontologisesti hyvin mielenkiintoinen. Omien sanojensa mukaan se pyrkii rehellisesti kuvaamaan **objektiivista todellisuutta**, ja haluaa tukea *työväenluokkaa moraalisesti, eettisesti ja henkisesti kasvattaen taistella rauhan, demokratian ja sosialismin puolesta*. Kuvaus objektiivisesta todellisuudesta lähentelee osaltaan filosofisen ontologian naiivin arkirealismien kuvausta, jossa todellisuus on juuri sellainen kuin se näyttää olevan. Liikkeen ideologiassa marxismi-leninismi on ”yksi ja jakamaton kokonaisuus”. Tämä johtaa metafyyssiseen näkemykseen, jonka mukaan marxismi-leninismi on maailmankatsomuksena erehtymätön kuvaus todellisuudesta de facto. Kyseinen monoliittinen ontologinen kuvaus on myös hyvin tyypillistä uskontojen alaryhmien kaltaisille reformistisille liikkeille, kuten herätysliikkeille ja lahkoille.²⁵³

²⁵⁰ Eskola 1996, 111-112.

²⁵¹ Agit prop sääntömääräinen vuosikokous 1973, kannanotto SNDL:n periaateohjelmaan; *Marxilais-leniniläisen periaateohjelman tarkoitus ei olekaan olla mikään jaettava järjetön mainoslappunen, vaan kestävä perusta sen aatteellisen ja poliittisen toiminnan järjestämiseksi*.

²⁵² Tuominen 1991, 296.

²⁵³ Agit prop sääntömääräinen vuosikokous 1973, Kannanotto SNDL:n periaateohjelmaan.

Agit Propin ehkä tunnetuin toimintamuoto oli samanniminen lauluyhtye. Se julkaisi laulukirjan, liikkeen oman ”virsikirjan”, jossa on sekä esitettyjä lauluja, että yhteislauluja liikkeen tilaisuuksiin. Lyriikaltaan liikkeen laulut ovat selkeän julistavia ja ”yhteistä näkyä” korostavia. Niissä toistuu hyvin usein teemat työläisen taistelusta, rauhasta, solidaarisuudesta ja kapitalismin vaaroista. Mielenkiintoinen laulu on ”*Haluavatko venäläiset sotaa*”? Kyseisen yhteislaulun lyriikassa muistutetaan Neuvostoliiton roolia Suuressa isänmaallisessa sodassa ja globaalia palvelusta ihmiskunnalle. Neuvostoliiton mahtia ihannoidaan ja se nähdään ”paratiisin esikartanona” matkalla kohti kommunismin voittoa.²⁵⁴

Nuortaistolaisliikkeessä taistelun tematiikka on hyvin keskeinen. Agit Propin laulukirjassa taistelu on ennen muuta työläisen taistelua työn raskautta vastaan ja vapauden puolesta. Joukkovoimaa ja yhteenkuuluvuutta lisäävä taistelunarratiivi on pienelle liikkeelle tärkeää koheesiota ylläpitävä voima. Erikoinen ilmiö on toisaalta, että Agit Propin toiminnassa oli varsin vähän ammatillisen koulutuksen saaneita ja valtaosa oli kaikesta huolimatta yliopisto-opiskelijoita. ”Työn raskaan raatajien” näkökulmaa haluttiin ylläpitää enemmänkin maailmankatsomuksellisista ja historiallisista syistä, koska Venäjän vallankumousromantiikkaa korostettiin nimenomaan työläisten vallankumouksena. Taistelun ohella nälkä oli varsin selvä teema, jolla korostettiin taistelun tärkeyttä. Oikean opin oppiminen ja opiskelu miellettiin perustarpeeksi, jolla nälkäinen sai tietoa oikeudenmukaisuudesta ja taistelusta. Nälän ontologinen olemus on tosin ambivalentti.²⁵⁵

Agit Propin rooli nuortaistolaisliikkeessä oli siis varsin voimakas. Järjestön toiminnassa korostui selkeä vakaumuksellisuus, mikä näkyi virallisten asiakirjojen kannanotoissa marxismi-leninismien selkeänä, lähes omnipotenttina korostamisena. Toisaalta kannanottojen laatijoiden sosialistisessa identiteetissä on nähtävissä viitteitä valistuksen subjektin ulottuvuudesta, missä rationaalisen selityksen merkitys maailmankuvallisen ja identifi-kaation ytimessä on keskeistä. Matti Hyvärisen mukaan sosiaalidemokratian kriitikko ja

²⁵⁴ Agit prop lauluvihko 1974, *Haluavatko Venäläiset sotaa?* *Ei kärsinyt se maa vain oman maansa puolesta, vaan jotta koko maailma nukkuisi yönä rauhassa. Kun painaa päänsä pielluksiin, saa New York, Pariisi ja Wien, unensa kertoo rauhallaan, ei sotaa toivoo voi venäläinen milloinkaan. Osaamme kyllä taistella, mutta emme anna toistua sen painajaisen uudestaan, kun veri peitti kaiken maan.*

²⁵⁵ Agit prop toimintakertomus 1971; Agit prop lauluvihko 1974, *Oppimisen ylistys ja Punalippu*, Venäjän vallankumouksellisten marssi. *Raatajaluokka me oomme, riistetty onnemme on. Vapauteen, valtaan, meitä johtaa lip-pumme tahraamaton. Meissä on voimaa ja valtaa, hallitsee maailmaa työ.*

Kominternin linjan edustaja O.W Kuusisen mukaan puolue tuottaa liikkeen! Puolue ja liike ovat leikkautuneet irti toisistaan: liike on enää puolueelle alisteinen väline. ”Työväenliike” saa tätä kautta myös uuden tulkinnan: se on puolue+puolueen johtamat joukkoliikkeet ja järjestöt. Agit Prop oli siis yritys olla työväenliikkeen joukkoliike, jolloin työväenliike ei ole puoluetta laajempi itsenäinen voima, vaan pikemminkin puolueen ja politiikan oikeuttamisen viitekehys eli se, jonka nimissä puhutaan.²⁵⁶

4. Taistolaisuuden monet maailmankatsomukselliset ulottuvuudet

4.1 Marxin, Leninin ja Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen nimeen

”Marxin oppi on kaikkivoipa, sillä se on oikea. Se on täydellinen ja johdonmukainen, se antaa ihmisille eheän maailmankatsomuksen, joka ei sopeudu yhteen minkään taikauskon, minkään taantumuksen, minkään porvarillisen sorron puolustelun kanssa. Se on kaiken sen parhaan laillinen perijä, minkä ihmiskunta loi 19. vuosisadalla saksalaisen filosofian, englantilaisen kansantaloustieteen ja ranskalaisen sosialismin muodossa.”

Lenin

Yksi kuva suomalaisen poliittisen eliitin sielunmaisemasta saatiin v 1970, kun maassa juhlittiin näkyvästi Vladimir Iljitš Lenin satavuotis päivää. Tuolloin tuli ilmi myös näkyvästi ne puitteet, joissa nouseva nuorisoliike linjavalintoineen asettui. Resursseja säästelemättä Neuvostoliitto levitti propagandaa, jolla haluttiin muistuttaa lännen Leninin nimeen vannoneelle uusvasemmistolle ja Leninin puolue- ja imperialismiteoriasta kiinnostuneille, mistä päähenkilö olikaan kotoisin. Ajankohtaan liittyi myös arka, mutta kiinnostava poliittis- akateeminen debatti Leninin motiiveista tunnustaa Suomi itsenäiseksi valtioksi 31.12.1917.²⁵⁷ Uusvasemmiston kritiikitön ja naiivi suhde

²⁵⁶ Hyvärinen 1985, 161.

²⁵⁷ Rentola 2005, 163,169.

Neuvostoliittoon siirtyi vähitellen nuortaistolaisliikkeeseen, muodostaen yhden ”dogmin” siihen narrattiivin, jossa marxismi-leninismi oli kaiken pohja.

Suomessa vallitsi 1960 luvulla eurooppalaisittain mielenkiintoinen poliittinen ja aatteellinen ilmapiiri, kun suomalainen akateeminen ja älyllinen establisment oli monin paikoin selkeän porvarillinen ja vanhoillinen. Samaan aikaan Suomen kommunistinen puolue oli täällä poikkeuksellisen voimakas. Tuolloin myös niin sanotut yhden asian liikkeet, erityisesti yhteiskuntatieteellisissä tiedekunnissa virinneessä opiskelijaliikkeessä näkyy uuden sosiologian ja erityisesti Erik Allardtin ajatusten konkreettinen vaikutus erittäin voimakkaana. Yhtenä syynä tähän kehitykseen on nähtävä yhteiskunnassa yleensä ja opiskelijapiireissä erityisesti kasvanut mielenkiinto kansainvälisiä asioita kohtaan.²⁵⁸

FT Kati Niemelän mukaan uskonnollisuuden muutoksia ja sekularisaatiota käsitteleviä tutkimuksia on arvosteltu taipumuksesta pitää menneitä vuosisatoja kauttaaltaan uskonnollisempina kuin ne todennäköisesti ovat olleet. Samassa hengessä myös myytin luterilaisesta yhtenäiskulttuurista toisen maailmansodan jälkeen Niemelän mukaan voisi viimein jo unohtaa. Hänen mielestään voisi pikemminkin pohtia vaikkapa sitä, mitä annettavaa aiemmalla uskonnollisella pluralismilla ja suomalaisen kansankulttuurin moniaineksisuudella voisi olla nykyisessä yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa.²⁵⁹

Nuortaistolaisliike kumpuaa siis osittain tästä 1960 luvulla alkaneesta globaaleja haasteita ja yhteiskunnallista mielenkiintoa kaipaavasta ja luterilaista yhtenäiskulttuuria murtavasta liikehdinnästä. Tällöin voidaan puhua sukupolvikonfliktista, jossa uusi, yhteiskuntaan ja aiempiin arvoihin kriittisesti suhtautunut sukupolvi haluaa luoda omat arvonsa, jolloin seurauksena on - Marxia siteeraten ”yhteiskunnan jakaantuminen kahteen suureen vihamieliseen luokkaan.”²⁶⁰

Toimittaja Hannu Taanila kirjoitti v 1965 artikkelin ”Vasemmisto Suomen poliittisessa kentässä”, jossa hän erotti toisistaan vanhan ja uuden vasemmiston ja samalla etsi

²⁵⁸ Tuominen 1991,90.

²⁵⁹ Mikkola 2017 ,<https://www.teologia.fi/artikkelit/1411-luterilainen-yhtenaeiskulttuuri-keksitty-suomalainen-menneisyys>,

²⁶⁰ Tuominen 1991, 53.

tavallaan oikeutusta jälkimmäisen olemassaololle, paisti ajallisesti, myös aatteellisesti. Hänen mielestään Suomessa oli jo tuolloin kaksi vasemmistoa, historiallinen ja filosofinen, mikä oli luonnollisena seurauksena länsimaisen yhteiskunnan polarisoitumisesta ja vasemmistopuolueiden omasta kehityksestä. Tämä ilmiö näkyi muun muassa siinä, että monet nuoret yliopistomaailman radikaalit kuuluivat vasemmistoon, vaikka eivät itse tulleetkaan työväenluokasta.²⁶¹

Poliittisen ideologian voi mieltää usein sarjaksi erilaisia arvoista ja asenteista johdettuja mielipiteitä ja painotuksia. Tällöin aate tai ilmiö näyttäytyy enemmänkin selkeästi yhteisön omaksi julkilausumaksi yhteisten asioiden hoitamisessa, jolloin sen mahdollinen elämän mielekkyyteen, transendenttisiin arvoihin tai maailmankatsomukseen linkittynyt perusvire jää varsin kapeaksi ja yksilön tasolla helpommin vaihdettavaksi ja mukautettavaksi. Sosialismin näkeminen uskonnollisen järjestelmän kaltaisena ideologiana edellyttää siis opin, tradition ja arvojen formuloinnin, jotta siihen voisi luontevasti linkittää uskonnon keskeisiä elementtejä ja ulottuvuuksia. Tällöin meidän pitää laajentaa käsitystä perinteisestä teistisestä tai deistisestä uskomusjärjestelmästä profaaniin pyhän kokemuksen diskurssiin. Teismillä ja deismillä viitataan uskomukseen, jonka mukaan transendenttista todellisuutta hallitsee persoonallinen, yliluonnollinen olento.²⁶²

Länsimaisen historian suuri uskontoon ja henkisyyteen liittyvä murros alkoi jo 1700-luvulla alkaneessa romantiikassa. Kyse on eräänlaisesta subjektiivisesta käänteestä länsimaisessa kulttuurissa, jossa näkyy painopisteen siirtyminen yksilön omien tunteiden, ajatusten ja kokemusten korostamiseen yksilön tehdessä erilaisia elämänsä valintoja ja päätöksiä. Erityisen voimakkaasti subjektiivinen käänne on vaikuttanut läntisessä kulttuurissa 1960-luvulta eteenpäin. Subjektiivinen käänne liittyy vahvasti siihen, että ylipäätään perinteisten instituutioiden rooli on heikentynyt.²⁶³

Uskonnon määrittelemineen totuusyhteisöksi, jolla on omat narratiivit, kieli ja oppi, pitää useimmiten sisällään ajatuksen transendentista eli tuonpuoleisuudesta. Uskonnoiksi voidaan määritellä tällöin klassinen jumalauskon varaan rakentuva systeemi. Tämä ei tee

²⁶¹ Tuominen 1991, 281.

²⁶² Glock, 1965, 7.

²⁶³ Sohlberg 2015, 206.

oikeutta uskonnon laajemmalle määritelmälle, jossa korostuu historian ja sosialisoinnin määrittelemät arvot, uskomukset ja traditiot, jotka voivat pääpiirteittäin kohdistua selkeästi immanenttisiin eli tämänpuoleisiin kohteisiin. Peruslähtökohta ”pyhyden tunteesta”, yhteisistä arvoista ja traditioista on toisaalta helppo määritelmä rajata uskonto vain sosiologisesti mielenkiintoiseksi uskomusdiskurssiksi.²⁶⁴

Nuortaistolaisliikkeen kantava ideologia, marxismi-leninismi on lähtökohdaltaan selkeän materialistisena myös totuusyhteisö, joka osaltaan pyrkii vastaamaan samoihin kysymyksiin elämäntarkoituksesta, oikeudenmukaisuudesta, arvoista, ihmisyydestä ja yhteiskunnasta. Berkeleyn yliopiston historian professorin Yuri Slezkinen mukaan bolshevikit halusivat luoda vastasyntyneestä sosialismista uskonnon korvikkeen, mikä ottaisi sellaisenaan uskonnon paikan tieteelliseen ateismiin perustuvassa yhteiskunnassa. Slezkinen perusväite onkin, että Bolshevismi esiintyi ulospäin ”kuin uskonto”. Sillä oli omat opit, traditiot, myytit ja jopa palvonnan kohteet²⁶⁵. Vaikka Suomessa nuortaistolaisuus ei omassa narratiivissaan aivan yhtä pitkälle mennytkään, voidaan siinä nähdä selkeästi samanlainen ”jumalattoman uskonnon” intentio, mitä bolshevikit hahmottelivat omana maailmanselityksenään Neuvostoliitossa.

Vaikka subjektiivinen käänne II maailmansodan jälkeen onkin ravistellut länsimaista yhteiskuntaa, voidaan suomalaistakin sosialismia pitää kollektiivisuutta korostavana ilmiönä jonkinlaisena menneisyyden vastavoimana kasvavalle subjektivismille. Taistolaisuutta yleisesti on aiemmin lähestytty ja käsitelty vain poliittisena liikkeenä, jolla on selkeä sosialistisen ideologian intentio. Tällöin ei kuitenkaan nähdä nuortaistolaisuuden maailmankuvaan ja maailmankatsomukseen saakka ulottuvaa vaikutusta ja voimaa. Seuraavassa käsittelen nuortaistolaisuutta uskontotieteessä käytetyllä jaottelulla, jossa taistolaisuutta lähestytään skotlantilaisen uskontotieteilijän Ninian Smartin jaottelulla.

²⁶⁴ Glock, 1965,4.

²⁶⁵ Slezkine 2017, 75-77.

4.2 Rituaalinen ulottuvuus

Rituaalit ovat ihmisen luontainen, usein säännölliseen toimintaan keskittynyt, usein samalla tavalla tai samaan aikaan toistuva tietoinen toiminta, jossa yksilö sitoutuu yhteisön yleisesti ja yhteisesti sovittuihin toimintamalleihin.

Ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun mukaan riitit ovat perustavaa laatuisia yhteisöllisiä ilmiöitä, ja joilla on voimakas symbolinen merkitys yhteisölle. Riitti on eräänlainen ”sosiaalinen taika”, joka luo tyhjästä (ex nihilo) eron aiempaan. Tällöin esimerkiksi liikkeen lumo on sosiaalinen taika, joka vääjäämättömästi vetää puoleensa ja rituaalinomaisesti alkaa seuramaan uuden yhteisön rutiineja ja toimintaa.²⁶⁶

Poliittisen ideologian tutkimuksessa rituaalit ovat usein mielletty esimerkiksi kouskäytänteiden, juhlien ja kalenteriin sidotuiksi tapahtumiksi eli niin sanotuiksi kalendaaririiteiksi. Yksi keskeisimmistä taistolaisuuteen rituaaleista on siirtymä tai initiaatoriitti eli jäseneksiottamisrituaali.

Opintopiirit. Liittytyäni Karjalan sosialistiseen nuorisoliittoon ryhdyin käymään kaupunginosamme Niinivaaran paikallisosaston opintopiirissä. Siellä tavattiin Peltonen-Nevalainen ´Marksilainen taloustiede´-nimistä kirjaa ja yritettiin ymmärtää lisäarvon teoreettista kehystä.²⁶⁷

Heikki halusi tehdä tietoisien ratkaisun olla mukana liikkeessä, jolloin hän otti ”ratkaisevan askeleen” eli siirtymäriitin liikkeen jäseneksi. Opintopiiritoimintaa voidaan pitää vastakääntyneen nuoren taistolaisen siirtymä ja initiaatoriittinä uuden aatteen syvempään omaksumiseen²⁶⁸

Opiskelua voidaan taistolaisessa kontekstissa pitää myös eräänlaisena siirtymäriittinä, koska taistolaisuuden ”sisäänrakennettuna” ominaisuutena oli selkeä dogmaattisuus,

²⁶⁶ Bourdieu 1999, 119-120.

²⁶⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Heikki 252.

²⁶⁸ Ibid.

joka piti saavuttaa usein pitkälläkin puolueen ideologian ja periaatteiden opiskelulla. Tällöin esimerkiksi nuori henkilö, joka oli kiinnostunut tai liittymässä liikkeeseen, laitettiin yleensä niin sanottuihin opintopiireihin opiskelemaan marxismi-leninismien teoriaa. Initiaattoriitiksi opiskelutoiminta muodostuu, jos siitä seuraa jossain vaiheessa puolueen täysivaltaiseksi jäseneksi pääsy ja ottaminen.²⁶⁹

Osallistuminen poliittisiin väittelyihin ja esimerkiksi opintopiiritoimintaan voidaan pitää yhteisössä myös niin sanottuna kriisiriittinä, jolla halutaan varmistaa oma oikeauskoisuus ja ennaltaehkäistä ulkoapäin tulevien uhkatekijöiden lisääntymistä. Kriisiriittinä väittely on osaltaan myös sosiaalisen koheesion kannalta merkittävä, koska siinä halutaan turvata oma näkemys mahdollisilta uhkakuvilta.

Alkuaikoinahan myös taistolaiset istuivat ahkerasti kapakoissa ja kävivät siellä ankaria väittelyjään luokkavihollisen kanssa...Revarit, porvarit ja muut viholliset. Saimme voimaa ja yhteishenkeä yhteisistä vihollisista, joita sai arvostella ja pilkata mielinmäärin.²⁷⁰

Liisalle selkeä viholliskuvien olemassaolo ja väittely ovat merkki tyypillistä kriisiriittistä, koska ulkoapäin tulevan uhkan torjuminen on yksi taistolaisuuden keskeisistä eetoksista. Uhkana ei siis ollut vain oikeistolaisuus, vaan vieläkin korostu-
neemmin puolueen revisionistit, eli enemmistö. Toisaalta Liisan kokemus tulee lähelle ajatusta pahan poistamisesta yhteisön keskuudesta, joka on myös kriisiriitin muoto. Sama tematiikka esiintyy myös uskonnollisessa kirjallisuudessa.²⁷¹

Teiniliitolla oli suuri merkitys nuortaistolaisen liikkeen kannattajapohjan muotoutumisessa. Syksyllä 1969 vaihdettiin Teinilehden päätoimittaja. Jertta Roosin tilalle nostettiin sitoutumaton Risto Repo, joka aivan pian valintansa jälkeen löytyi SKP:n vähemmistön piiristä. Marja Tuomisen mukaan on kuitenkin vaikea sanoa, oliko tämä tietoisesti laadittu strategia; vähintään yhtä todennäköiseltä vaikuttaa, että mielet v 1969 kypsyivät nopeasti suuriinkin muutoksiin ja sitoutumispäätöksiä tehtiin impulsiivisesti. Ke-
vällä 1968 Teiniliiton hallitus halusi jälleen muuttaa sääntöjen tarkistuspykälää. Suomalaisen yhteiskuntaan perehtyminen, isänmaanrakkaus ja kansainvälinen

²⁶⁹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Heimo 243.

²⁷⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Liisa 35.

²⁷¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Liisa, 35; 5 Moos 17:7 ” Poista paha keskuudestasi!”

yhteisymmärrys muutettiin v 1973, kun liiton tarkoitukseksi hyväksyttiin sen oleminen ´demokraattisena, anti-imperialistisena ja itsenäisenä koululaisten etujärjestönä, joka järjestää ja kasvattaa koululaisia toimimaan rauhan, demokratian ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta´.²⁷²

Monelle taistolaisnuorelle Teiniliitto oli luonteva sosiaalisen toiminnan muoto, ponnahduslauta eteenpäin tai viitekehys, jossa haluttiin toimia. Teiniliitossa aktiivisena toimiminen ja niin sanotun taksvärkin pitäminen edustavat eräänlaista siirtymä- ja initiaatiotiiriä matkalla kohti aitoa oikeaa uskoa.

Otaniemen kokouksesta on jäänyt mielikuva, jonka mukaan siellä tuhlattiin hirveästi aikaa aloitteiden tehtailuun ja niiden alasampumiseen. Jos aloite tuli vasemmistosta, salin eturivissä istuneet Ben Zyskovich ja Kimmo Sasi, joilla kummallakin oli pitkä tukka, ryhtyivät torpedoimaan sitä vasta-aloitteilla tai käyttämällä kokousteknisiin manöövereihin, joiden seurauksena osallistujat vetäytyivät Dipolin eri kokoustiloihin.²⁷³

Kalevin kokemusmaailmassa selkeä konatiivinen eli toiminnallinen ja siihen liittyvä aatteellinen kehitys ovat osa identifikaatioprosessia, jossa taistolaisuus nähdään myös yksilötason prosessina ja henkisenä kehittymisenä.²⁷⁴

Puolueen jäseneksi liittyminen jäsenkirja ottamalla on siirtymäriitti, jossa yksilö siirtyy ”vanhasta elämästä uuteen”. Jäsenkirjan merkitystä korostaa osaltaan se, että se on selkeä, tiedollinen ratkaisu ja manifestaatio, jolla osoitetaan oma aatteellinen suuntaus.

Olimme aamulla menneet siis Koiton talossa olevaan Agit-Prop ry:n toimistoon, jossa tuonaikainen yhdistyksen jehu Jyrki Näsänen pyysi täyttämään SDNL:n jäsenkortin, ensin hän kysyi, onko kenelläkään diapameja mukana? Ei ollut. Liityin ja maksoin jonkun muodollisen jäsenmaksun ja ostin merkin (kultainen sirppi ja vasara punaisella pohjalla, muistaakseni). Vasta joulukuussa tajusin, että olemme SKP:n vähemmistöä, en oikein tiennyt mitä se

²⁷² Tuominen 1991, 266.

²⁷³ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kalevi, 252.

²⁷⁴ Ibid.

on, mutta minulle tuli HS ja yritin vanhoista lehdistä penkoa mistä oli kysymys.²⁷⁵

Tiinan siirtymäriittiä tosin varjosti osaltaan voimakkaan humalatilän jälkeinen epävarmuus omista motiiveista, mutta pitkään jatkunut kiinnostus huipentui oma-laatuiseen jäseneksiottamisrituaaliin. Koska monella uskontoon tai ideologiaan kääntyneellä tiedolliset ja taidolliset valmiudet uudesta todellisuudesta ovat yleensä heikompia, on siirtymäriitin luonteella ja emotionaalisella kokemuksella usein merkittävä rooli yksilön myöhemmälle kasvulle yhteisön jäseneksi. Tiinalle jäsenkirjan ottaminen oli tosin vain pieni siirtymä uuteen liikkeeseen.²⁷⁶

Ajatus niin sanotusta lähetystyöstä on yleinen uskontoihin ja siihen rinnastettaviin ideologioihin liittyvä toimintamuoto. Nuortaistolaisliikkeessä lähetystyötä voidaan kutsua myös käännytystyöksi, koska esimerkiksi taistolaisuus, noudattaessaan kommunistisen manifestin viimeistä käskyä kaikkien työläisten yhteenliittymisestä, on selkeä missionaarinen ideologia.

Lahdessa käynnistä en muista juuri mitään erityistä paitsi että Joensuun toverit antoivat tehtäväkseni yrittää käännyttää eräs demokraattisesti (vaistonvarainen vasemmistolainen) ajatteleva tyttö liikkeen jäseneksi. En onnistunut. Hän kääntyi sittemmin jäseneksi ihan itseksensä.²⁷⁷

Ilmiönä kääntymiseen voi liittyä esimerkiksi ritualiikkaa, tai se voi ilmetä yksilötasolla vain omakohtaisena mielenmuutoksena, μετάνοιά, mikä tarkoittaa myös uuden löytämistä. Mielenmuutoksen tematiikkaan liittyvä ritualiikka pitää usein sisällään myös aktiivisesta toimimaan ryhtymisestä. Joas Adiprasetyan mukaan mielenmuutoksen jälkeinen toimita ja rituaalit ovat ikään kuin jo valmiiksi kirjoitettu aatteellisen ja uskonnollisen yhteisön ”dna:n sisään”. Tällöin syntyy myös dialogitilanne, jossa uuden ja vanhan aatteen välille syntyy joko kilpailutilanne, tai avoin konfrontaatio. Samille annettu käännytystehtävä ei tosin tuottanut

²⁷⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Tiina, 264.

²⁷⁶ Ibid.

²⁷⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Sami, 253.

toivottavaa lopputulosta, vaikka käännätyksen kohde lopulta tekikin oman ”uskonratkaisunsa.”²⁷⁸

Taistolaisen retoriikan moni-ilmeisyyteen liittyy läheisesti erilaisten toimintojen ja tapahtumien mukanaan tuoma yhteisöllisyys, joka nousee yhteisön arvoista ja joka samalla myös tukee yksilön kasvua ja kehitystä. Siksi erilaiset riitit ovat keskeinen osa taistolaisuuden itseymmärrystä ja olemusta poliittisena liikkeenä.

Hyvä taistolainen? Reipas ja rohkea soihdunkantaja, ahkera järjestötyössä ei kyseenalaista oman liikkeen sisällä, vaan suuntaa kriittisen haukansilmänsä niin porvariin kuin revariin, paljastaa suurpääoman ja työnantajien metkut. Käyttää aikansa hyödyllisesti, opiskelee menestyksellisesti, tukee ja kannustaa tovereitaan. Käy aktiivisesti kulttuuritilaisuuksissa ja lukee monipuolisesti kirjallisuutta, seuraa valppaasti maailman tapahtumia.²⁷⁹

Elinan oman kokemuksen mukaan liikkeen olemukseen kuuluu selkeä tietyistä arvoista kumpuava toiminnallisuus, joka ilmenee erilaisina rituaaleina ja usein samankaltaisina toimintoina.²⁸⁰

Ranskalaiselle sosiologille Pierre Bourdieulle yhteisössä olevat johtajuuden valtarakenteet ovat pohjimmiltaan salaisuuksia (*mysterium with ministerium*), jota voidaan yrittää selittää vain historiallisella analyysillä representaation alulla ja toimivuudella, jossa representatio luo yhteisön, joka luo hänet. Johtavalle persoonalle annetaan täysi puheoikeus puhua ja käyttäytyä ryhmän nimissä ja tärkeimpänä käyttäytyä taianomaisten sannon tojen ilmaisijana ja jolla yhteisön valtuutus toimia näin. Näin hän kykenee nousemaan yksilöiden yläpuolelle olemalla ja mahdollistamalla hänelle toimia ja puhua hänen kauttaan kuin yksityisenä henkilönä.²⁸¹ Nuortaistolaisliikkeessä valtarakenteet olivat teoriassa ”tasa-arvoisia” sosialismin ideaalien mukaan, mutta todellisuudessa

²⁷⁸ Adiprasetya 2017, 425-427.

²⁷⁹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Elina, 293.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ Bourdieu, 1999, 248.

valtarakenteita oli selkeästi olemassa, jonka varjolla esimerkiksi rituaalinen ulottuvuus näyttäytyi varsin erilaiselta eri kontekstissa.

Mielenkiintoista on toisaalta, että Kenen joukoissa seisoin? lähdeaineistossa ei missään korostunut tai edes ilmennyt selkeää vasemmistolaisuuden kalendaaririitti eli vappumarssi. Vasemmiston omissa julkaisuissa ja medioissa vappumarssit olivat esillä selkeästi hahmotettavina kalendaaririitteinä, mutta keruuaineiston kysymyksissä sitä ei kysytty ja siksi siihen ei suoraan osattu myöskään reagoida. Vappumarssien rituaalinen luonne kerran vuodessa tapahtuvana toimintana oli todennäköisesti joko itsestäänselvyys ”oikealle” taistolaiselle, tai sitten sen merkitystä haluttiin tietoisesti vähätellä.

4.2 Myyttinen ulottuvuus

Taistolaisuus on ideologiana selkeästi immanenttinen eli tämänpuoleisuutta korostava. Tällöin myyttinen aines painottuu enemmänkin yhteisön itsensä tuottamiin kertomuksiin esimerkiksi oikeasta toimintamallista tai ajattelusta. Myytin olemus tämänpuoleisuutta kuvaavana ilmiönä eroaa myytin laajemmasta merkityksestä vain siinä, että sen painopiste on vieläkin enemmän pedagoginen kuin kuvatessaan esimerkiksi transsensa.

Poliittisen liikkeen profiilissa korostuu usein myös sankarillisuuden ja esikuvallisuuden merkitys. Tällöin keskiöön nousee esimerkiksi ideaalinen ja ”oikeauskoinen” henkilö tai toimintamalli. Myytin tarkoituksena on herättää ja ylläpitää yhteisössä oikeaa ideologiaa vaikeuksienkin keskellä.

Sielultaan sivistyneet ja itseoppineet vanhat työläiskommunistit olivat nuoren opiskelijan silta työväenliikkeeseen ja sen historiaan. Myötätunto, solidaarisuus ja kansainvälisyys olivat keskeisiä arvoja. Mitä tulee Neuvostoliittoon, jonka suuria, kritiikittömiä ihailijoita me monen nykytoimittajan mukaan olimme, niin suhtautuminen oli kahtalaista.²⁸²

Kustalle perinteinen ”työläiskommunisti” edusti liikkeen ideaalia, joka esikuvallisuudellaan oli vahvistamassa yksilön omaa aatteellista identiteettiä.

²⁸² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kustaa, 20.

Neuvostoliiton kritiikitön ihailu edusti Kustalle omaa ja aitoa ilmiötä, johon projisoitui aikanaan selkeästi myyttisiä, paratiisin kaipauksen tyyppisiä piirteitä.

Myytti ideaalista taistolaisesta on yksi perusnarratiiveista, jotka korostuivat lähdeaineistossa. Liikkeen jäsenen ideaaliin minäkuvaan liitetyt, lähes ylliluonnolliset ominaisuudet ja odotukset, olivat tärkeitä toisaalta koheesiota ylläpitävänä voimana, toisaalta eräänlaisena näyteikkunana liikkeen maailmaan.

Hyvä puolueihminen oli mielestäni opineluine ja oppeja ja ohjelmia toteuttava toveri. Taistolaiset erottuivat muista tietoisuutensa ja aktiivisuutensa puolesta. Seksi ja seksuaalisuus oli nuoriso ja opiskelijaliikkeessä vahvasti mukana, joskaan ei kovin julkisesti. Sanotaan, että meillä olleen komeimmat pojat, kauneimmat tytöt ja parhaat bileet- Kyllä tytöiltä seksiä sai helposti.²⁸³

Myyttinen taistolainen näyttäytyy Teijolle siis luokkatietoisuuden ja aktiivisuuden korostamisena. Mielenkiintoista on toisaalta myös sukupuolisuuden esille nostaminen ja juhlimiskulttuurin korostaminen osana ”myyttistä” taistolaisperinnettä, jonka yksi narratiivi oli juuri ”parhaat bileet” Muistamisen näkökulmasta ”taistolaisilla oli parhaat bileet” oli muistitietoaineistossa varsin yleinen toteamus, joka ilmaisuna alkoi myöhemmin saamaan lähes myyttisen voiman.²⁸⁴

Taistolaisuuteen liittyi läheisesti myös voimakas ja määrätietoinen kulttuurisen toiminnan korostus. Tällöin liikkeen perusmyytteihin kuuluu eräänlainen ideaalitila, jossa kulttuuri eri muodoissaan on valjastettu liikkeen ideologian korostamiseen. Poliittisen ideologian myytti ihanteesta, jota kohti kuljetaan ja jonka puolesta taistellaan, kumpuaa liikkeen perusmyytistä eli marxilaisesta materialistisesta kulttuurikäsitteestä.

Työväen arkinen pärjääminen ja kulttuurinen kukoistus eli (korkea) kulttuurin tuominen rikastuttamaan elämää hiukan neukkutyylisiin leipätoisissa ja kirja toisessa kädessä sekä kv solidaarisuus arvoina ja

²⁸³ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Teijo, 39.

²⁸⁴ Ibid.

tavoitteina...Millainen oli hyvä taistolainen? Rehti, reilu, avoin, luotettava, tavoitteellinen-kuten hyvän pioneerin (tai aivan kuten partiolaisen tulisikin olla).²⁸⁵

Arvojen näkökulmasta Willen korostus on toisaalta ymmärrettävä kontekstistaan käsin, jossa taistolaisuus edusti oman tulkintansa mukaan vastakulttuuria ”taantumukselliselle” vanhalle maailmalle ja henkilön arvot puolestaan olivat ”uuden ajan arvoja”.

Vallankumousromantiikkaa voidaan pitää yhtenä nuortaistolaisliikkeen keskeisinä tunnusmerkkeinä. Siinä yhdistyi ajatus työläisten vallankumouksesta ja lopulta siirtymisestä sosialismista aitoon kommunismiin. Vasemmistoliikkeitä yhdisti toisaalta ajatus ”viimeisestä taistosta”, mutta varsinaisen toiminnan tasolle vallankumousta ei kuitenkaan ilmeisesti missään vaiheessa edes yritetty.

Olen valmis käymään oman pienen taisteluni, miten niin pienen? Ainakin itse ja monet tuntemistani liikkeen jäsenistä olivat valmiita SUUREEN taistoon, olivathan jo tavoitteemme varsin globaalit ja kaikenkattavat, Vai onko kyse naisten pienestä taistelusta vs miesten suuresta?²⁸⁶

Sukupuolittunut näkökulma on mielenkiintoinen havainto yhteisön sukupuoliroolien piilopatriarkalisuudesta, vaikka virallisesti liike halusikin esiintyä solidaarisena ja tasa-arvoa korostavana. Liisa Lalun mukaan liike kuitenkin usein jopa vaiken i sukupuolista syrjinnästä ja tasa-arvon korostamisesta.²⁸⁷

Poliittisen liikkeen toimintaedellytyksiin kuuluu joskus osaltaan myös ajatus oman ideologian ylivertaisuudesta ja erehtymättömyydestä. Ajatus myyttisestä johtajasta Leninistä, jonka politiikka ja ideologia otetaan vastaan kritiikittä, on yksi taistolaisuuden keskeisiä narratiiveja. ”Myyttinen Lenin” edustaa liikkeelle lähes jumalolennon veroista hahmoa, joka muuttaa maailmaa ja sen historiaa.

Maailmankuva oli jo tuolloin ehkä noin sata vuotta vanhentunut, mutta se ei haitannut, tarvitsin samaistumis- ja erottautumiskohteita ja tuossa se kävi

²⁸⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Wille, 239.

²⁸⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Taina, 295.

²⁸⁷ Ibid.; Lala 2014,35-37.

kätevästi, tarvitsi vain kiinnittää pieni Lenin-pinssi takin kaulukseen ja meri jakautui edessä, sukulaiset kauhistelivat, toverittaret ja toverit ihastelivat. Näin jälkikäteen katseltuna tuolloin ei paljon älyllisen hauksenkehittämistä harjoitettu, vaan otettiin vastaan, mitä vanhemmat toverit kertoivat.²⁸⁸

Sofian itsekritiikki nousee juuri myyttiä ylläpitävän rakenteen heikkoudesta, kun ajan mittaan valkeni, että exodus kuvaus- ”meri ei jakautunutkaan”, toiminut arjen koettelemuksissa.²⁸⁹

Anna Kontulan mukaan isäkapinan lisäksi taistolaisuudesta on valtamediassa puhuttaessa vallinnut perusmyytti, jonka mukaan liikkeessä yhdistyy pienten uskonlahkojen dogmatismi, väkivaltainen pakottaminen ja totalitarismin ihannointi. Valtamedian näkemys totalitarismin ihannoinnista ei sen sijaan ollut pelkkä myytti, koska monelle nuorelle taistolaiselle vallankumousromantiikan takaa kumpusi aito yhteiskunnan punaisen vallankumouksen kaipaus. Sen sijaan Kontulan oivallisesti valtamedian perusmyytiksi nostama väkivaltaan pakottaminen ei saa tukea tämän tutkielman lähdeaineiston pohjalta.²⁹⁰

4.3 Kokemuksellinen ja tunteellinen ulottuvuus

Positiiviset tunnekokemukset ovat ihmisen voimakkaimpia yhteisöön liittymiseen ja siinä pysymisen voimavaroja. Emotionaalinen yhteenkuuluvaisuuden kokemus on varsinkin maallisissa poliittisissa liikkeissä usein ”liima”, jonka voimalla yksilö jaksaa olla sitoutunut yhteisön toimintaan. Taistolaisliikkeessä tunnekokemuksen voima näkyy toisaalta myyttejä ylläpitävien narratiivien sisällöissä, toisaalta toimintaa ohjaavien kokemusten tärkeänä kivijalkana.

Tarkasteltaessa poliittisen ideologian emotionaalisia ja kokemuksellisia piirteitä, on toisaalta tärkeää huomata ajan kontekstin erityispiirteet, toisaalta liikkeen omat

²⁸⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Sofia, 251.

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ Kontula 2002, 9-10.

tunneafekteja synnyttävät tapahtumat ja ilmiöt. Positiivinen kokemus pystyi syntymään jo yhteenkuulumisen korostamisesta ja aatteen itsensä synnyttämästä vaikutuksesta.

Pöksylähettiläänäkin tunnettu Jaakko Laakso oli mahtava tyyppi. Kerran ajauduimme isolla joukolla kapakasta maolaisten tiloihin (alkoholittomille) jatkoille ja poliittiseen väittelyyn, jota hän dominoi historian tuntemuksellaan pudotellen ulkomuistista vuosilukuja ja päivämääriä niin, että vastaväittäjät mykistyivät. Taisi olla niin, että vuosiluvut ja päivämäärät Laakso veti hihasta, kun tajusi, ettei väittelykumppaneilla ollut tarvittavia tietoja historiasta.²⁹¹

Omana aikanaan positiiviseksi koetun henkilön toiminta ja mahdollisesti myöhemmin herännyt itsekriittisyys eivät poissulje toisiaan, koska koheesion näkökulmasta tunnekokemus palveli nimenomaan liikkeen ja ideologian yhteistä historian kuvausta.²⁹²

Nuortaistolaisyhteisö antoi mahdollisuuden jäsenilleen myös varsin vapaat kädet ilmaista omia tuntojaan ja ahdistustaan. Suomen Kuvalehden nuorison kirjoituskilpailun julkaisematon kirjoitus antaa varsin hyvän kuvauksen yhdestä yhteisön synnyttämästä tunnekokemuksesta, jota vallankumouksellinen aate vielä voimistaa.

Olemme saaneet tarpeeksemme teidän sukupolvestanne. Te kysytte ääni väristen mitä nuorisomme haluaa, ja samalla tyhvät kunniamerkit heiluvat liikituksen tahdissa rintapielissänne. Meidän vastauksemme on: se ei kuulu teille. Me tehdään omat hommat, tehkää te omanne, mitä me teille ryhtyisimme asioitamme selvittämään. Meidän liikkeseen, joka on marxilais-anarkistinen liike, kuuluminen on emotionaalinen juttu. Me luomme oman kulttuurimme, pukeutumisemme. Me tulemme aikaa myöten niin erilaisiksi, että emme edes voi puhua kanssanne. Voitte kutsua jokaista meidän liikkeeseen kuuluvaa jippitermillä ´fuck off´. Fuck merkitsee naimista ja off mm= pois,poikki. Ymmärsittekö, ettepä tietenkään. Te ette ymmärrä mitään²⁹³

²⁹¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Meeri, 20.

²⁹² Ibid.

²⁹³ Tuominen 1991, 284.

Monelle nuorelle opiskelijalle taistolaisuus oli lähes eskapistinen ilmiö, missä vedottiin nimenomaan kokemuksellisuuteen ja tunteeseen. Tunnekokemuksen synnyttäjänä toimi usein juuri kansainvälisen politiikan suuren tapahtumat ja suurten ideologioiden kamppailu nuorison ”sieluista”.

Opiskelu erilaisissa opintopiireissä oli edelleenkin arvioiden kunnianhimoista; dialektinen ajattelu ja marxilainen talousteoria tekivät suuren vaikutuksen ja määrittivät osin edelleen maailman ja ihmiskäsitystäni. Kulttuurielämä elokuvineen, konsertteineen ja teattereineen oli hengästyttävää. Taistolaisuus vetosi sekä älyyn, tunteeseen, että toiminnanhaluun.²⁹⁴

Karille Marxilaisen filosofian ja talousteorian työläisen oikeuksia korostava emotionaalisuus on yksi taistolaisen liikkeen ydinkohdista. Liikkeen kyky hurmata monella eri tasolla on sikäli ymmärrettävää, että taistolaisuus halusi edustaa marxismi-leninismin puhtainta muotoa, joka historian ”suurena kertomuksena” on selkeästi tunteeseen vetoavaa.²⁹⁵

Aitouden kokemus ja siitä kummunnut älyllinen ja emotionaalinen rehellisyys olivat taistolaisliikkeelle ambivalentti haaste. Ulospäin liike halusi edustaa (kuten jokainen poliittis- aatteellinen liike ja yhdistys) aitoa ihmisyyttä ja parhaita hyveitä. Tämän julkisivun ja itse koetun kokemuksen rajapinnassa tapahtuvat jännitteet ja ristiriidat voivat olla usein varsin voimakkaita, jopa yksilön identiteettiin vaikuttavia tekijöitä.

Ihailin ystävällisiä ja sosiaalisia, yhteisöllisyyttä rakentaneita taistolaisia. Arvostin ja arvostan sitä, että elää kuten opettaa. ...Taistolainen yhteisö oli kaksijakoinen. Aikuiset taistolaiset, puoluetoverit, olivat minusta kovin (pikku)porvarillisia omassa elämässään, lähtien sukupuolirooleista.²⁹⁶

²⁹⁴ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kari, 329.

²⁹⁵ Ibid; Teemu Taira siteeraa Bruce Lincolnia, jonka mukaan uskonnollinen keskustelu on erilaista kuin muu keskustelu, koska siinä auktoriteettiasema haetaan useimmiten ei-inhimilliseltä taholta. Siksi uskonnollisen kielen substanssi puhua on usein vajavainen, koska kohde on transendenttinen. Katso Taira 2016, 76. Nuorten taistolaisten opintopiireissä materialistinen historia ja todellisuuskäsitys ohjasi asioita, joka teoriana sai lähes transendenttisen ja ylimalaisen arvovallan totuusarvona.

²⁹⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Sofia, 317.

Sofian kokemus niin sanotun ”vanhan kaartin” (pikku)porvarillisuudesta on sikäli tärkeä huomio, että nuorelle vähitellen valjennut ristiriita toiminnan ja ideaalin ihanteen välillä johti selkeään muistikuvaan tapahtuneista. Eräänlainen tekopyhyyden kokemus on voimakas tunnereaktioita synnyttävä ilmiö.²⁹⁷

Taistolaisen liikkeen perusnarratiiviin yksilön ihanteista ja arvoista kuului läheisesti selkeä solidaarisuuden korostus, kollektiivisuus ja rehellisyys. Toisaalta arvoina ne ovat varsin yleisinhimillisiä ilman, että ne olisivat jotenkin leimallisesti juuri marxilais-leninismiin liitettyjä, saati taistolaisuuteen eksklusiivisesti kuuluvia.

Taistolaisaikani kohokohta oli SKP:N julkiseksi tulon 30-vuotis juhla Olympiastadionilla kesällä 1974. Siellä oli upea tunnelma. Kävin myös Chile-solidaarisuustilaisuuksissa.... Minusta hyvä taistolainen olisi ollut rehellinen, raitis, sopivasti ihanteellinen, ehdoton, periaatteellinen, korkean moraalin omaava. En tiedä, oliko kukaan meistä sellainen. En muista, että koskaan olisi puhuttu feminismistä. Kahvinkeitto kokouksissa ja siivous oli tyttöjen hommia. Seksistä ei puhuttu koskaan, oltiin korkeamoraalisia ja kirjaksotsaisia.²⁹⁸

Sukupuolittunut kokemus esimerkiksi arkisen toiminnan työnjaosta on osaltaan merkki taistolaisliikkeen paradoksaalisesta suhtautumisesta sukupuolisuuteen. Liisa Lalun mukaan mielikuvat taistolaisyhteisöstä ovat kovin maskuliinisia, mutta yksi liikkeen erityispiirre oli kuitenkin naisten aktiivinen ja runsaslukuinen mukanaolo liikkeen toiminnassa. Esimerkiksi naisten osuus Akateemisessa sosialistiseurassa (ASS) oli suurempi kuin missään suomalaisessa kommunistisessa organisaatiossa aiemmin²⁹⁹

²⁹⁷ Ibid.

²⁹⁸ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Mirja, 312.

²⁹⁹ Ibid.; Lalu 2014, 35.

4.4 Eettinen ja laillinen ulottuvuus

Käsittelen tässä yhteydessä Smartin jaottelun mukaista eettistä ja laillista ulottuvuutta liikkeen itse muodostamien eettisten ohjeiden ja normien synnyttäjänä. Koska taistolaisuus ilmiönä on lähtökohdallisesti varsin monimuotoinen, on eettisen ulottuvuuden pohdinta varsin suppean kohderyhmän reflektiota oman toiminnan moraalista ja laillisuus-aspektista.

Yhteiskunnan rakentaminen sosialististen ihanteiden mukaisesti saattoi joskus edellyttää kompromissien hyväksymistä ja aatteen ”uhraamista” opportunistisesti yhteiseksi hyväksi. Markkinatalouden lakea saatettiin paikoitellen hyväksyä osaksi omaa ideologiaa, jos sillä oli ylevämpi päämäärä.

Ja oikeestaan jokainen, joka oli vasemmistolainen 60 – 70-luvun vaihteessa, piti melkein selvänä, että tehdään yhdyskuntasuunnittelua, että se on niinku se... Mä jopa lupasin yhdelle kaverille, hyvälle ystävälleni...joo, että se sano, lupasit että rupeat yhdyskuntasuunnittelijaksi etkä rupea tekemään mitään helvetin ökytaloja (nauraa). Ja sithän sillä oli imua.³⁰⁰

Akateemisen teknillisen koulutuksen saaneen taistolaisen odotettiin olevan automaattisesti myös yhteiskunnallisesti ”tiedostavia”, mutta varsinaista kieltoa rikastua tai olla osa ”vihollisen järjestelmää” ei suoraan lähdeaineistossa ole lainkaan.³⁰¹

Opiskelijaliikkeesä oli yleistä, että järjestötoiminnalle uhrattiin kovin paljon aikaa. Osaltaan tämä liittyy McClelandin trikotomian *halu päästä valtaan* ja *haluun saavuttaa jotakin* motiiveihin, mutta kyseessä on sisäänrakennettu ajatus solidaarisuudesta ja yhteisten asioiden hoitamisesta eli politiikasta. Nuorten vapaaehtoisten työ aatteen eteen oli usein kaikin tavoin korvaamatonta, ja taistolaisen liikkeen eettisen koodin mukaan jokainen ”työläinen” osallistuu yhteiseen toimintaan aikaa säästämättä. Taistolaisen eettisen koodeksin ydin oli voimakas solidaarinen yhteisen tekemisen näkökulma, jossa yksilö ”uhrattiin” yhteisen edun nimessä ideologian palvelukseen.

³⁰⁰ Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Reijon haastattelu

³⁰¹ Ibid.

Siis sanotaanko et se työmäärä, mikä siis tehtiin sen järjestön puitteissa, oli valtava. Ja sehän perustu siihen, että ihmiset oli motivaat..oli kova motivaatio tehdä sitä, oli motivoituneita. Ja kyllä se sitten jossain vaiheessa alkoi tuntua se, että et tää on liikaa. Meni suurinpiirtein voi sanoa että meni pari opiskeluvuotta niin että se pääasiallinen homma tehtiin sen järjestön puitteissa.³⁰²

Politiinen polarisaatio ja viholliskuvien luominen katsottiin taistolaisliikkeessä eettisesti suotavaksi toiminnaksi. Tällöin vastapuolen näkeminen uhkana oli legitimoitavissa liikkeen eettisen mallin mukaiseksi toimintatavaksi. Eettinen ja laillinen ulottuvuus liittyy osaltaan liikkeen identiteettiä ja koheesiota ylläpitävään osa-alueeseen, jossa vihollisen toiminta nähdään osana hyveellistä ajattelua.

Arvo Aalto oli erittäin vihattu täällä Peräseinäjoella. Voin siis sanoa suoraan, että tyyppiä oikein vihattiin. Ei tieteenkään mitään väkivaltaista aggressiota suunniteltu, mutta kyllä hampaita kiristeltiin kun herrasta oli puhetta.³⁰³

Pentille taistolaisten kyky nähdä vihollinen myös ”oman leirin” sisällä eli sosialisteissa selittyy juuri sekä opillisella, että eettisellä ulottuvuudella. On moraalisesti oikein ”vihata” kommunistia, jos tämä ei ole oikeaoppinen.

Josef Stalinin rooli osana taistolaista ideologiaa on varsin monitahoinen ilmiö. Osana liikkeen eettistä koodia taistolaisuuteen kuului siis lähes kritiikitön Neuvostoliiton reaalipolitiikan ihailu, mutta liikkeessä ei varsinaisesti missään vaiheessa esiintynyt perinteistä idolatria eli henkilöpalvontaa. Vain Lenin sai osakseen lähes uskonnollisen hurmoksen veroista ihailua. Stalin roolin ristiriitaisuus näkyy juuri liikkeen alkuvaiheiden opinmuodostuksen monimutkaisuudessa ja siinä, että taistolaiset olivat varsin erimielisiä suhteessa Stalinin diktatuuriin, jonka kauheuksista oli jo jonkin verran tietoa aina Nikita Hrutshvin noususta valtaan ja de-stalinisaatio prosessista. Liikkeen moraalisen koodeksin kannalta on mielenkiintoista, että Stalin nähtiin osaltaan edelleenkin

³⁰² Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike, Reijon haastattelu.

³⁰³ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Pentti, 3.

suomalaisen työläisen ystävänä, joka antoi sotien jälkeen vasemmistolle täydet toimintavaltuudet.³⁰⁴

Yksi merkittävä rooli taistolaisessa moraalikoodeksissa on niin sanotun Mustan Kirjan rooli osana ideologista oikeauskoisuutta. Yhteisön eettisessä normistossa kyse on myös sananvapauden määritelmän tulkinnasta suhteessa oikeaan ideologiaan. Taistolaisliikkeessä Musta Kirja oli osaltaan kuriositeetti, osaltaan liikkeen oman eettisen toiminnan synnyttämä velvoite korjata väärää tietoa. Tällöin moraalinen ja opillinen ulottuvuus kietoutuvat jälleen kiinteästi yhteen, koska eettinen normisto ja toiminta nousee taistolaisillakin oikeasta opista ja hermeneutiikasta.³⁰⁵

Uskonnoissa ja poliittisissa liikkeissä arvojen muutokset kohti radikalismia ovat yleensä varsin samanlaisia. Tällöin vanhan järjestelmän arvot joko haastetaan liian liberaaleina tai väärintulkittuina, jolloin siirtymä uuteen tulkintaan on usein varsin nopea. Ongelmana onkin, onko status quon ylläpitämistä kannattavat ja uudet tulkinnat enää samaa uskontoa/ideologiaa kuin mitä he haluavat kannattaa? Tällöin herääkin usein kysymyskuka on oikeastaan konservatiivi eli arvoja ja traditioita säilyttävä?³⁰⁶

4.5 Materiaalinen ulottuvuus

Poliittisen järjestön mieltäminen uskonnollistyyppiseksi ilmiöksi voi kohdata Smartin luokittelussa haasteita viimeistään käsiteltäessä materiaalista ulottuvuutta. Jokainen uskonnollinen järjestelmä pitää sisällään periaatteessa fyysisen paikkaan ja rakennuksiin liittyvän elementin, jota poliittisilla ideologioilla ei aina samalla tavalla esiinny. Käsitte-
len seuraavassa sellaisia taistolaisuuden ulottuvuuksia, joihin voidaan kytkeä Smartin määrittelemää materiaalista näkökulmaa.

Monelle nuorelle vasemmistolaiselle marxismi-leninisin teorian opiskelu Moskovassa vastasi eräänlaista initiaatoriittiä, mikä suoritettiin kuin pyhiinvaelluksella Moskovaan.

³⁰⁴ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Reija, 6.

³⁰⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Inka, 20.

³⁰⁶ Stark 2015 192-193.

Tällöin Moskovasta tulee liikkeen ideologian ”pyhä kaupunki”, johon matkustaminen oli suuri kunnia.

Opiskelin Nuorisoliiton opintokerhossa ja Kansan Sivistystyön Liiton kirjukurssilla tavoitteena päästä Moskovaan opiskelemaan. Se toteutui syksyllä 1971, jatkuen kesään 1972 Korkeassa Komsomol koulussa.³⁰⁷

Vaikka Martti ei suoraan mainitsekaan siteerauksessa Moskovon opiskelun merkitystä, on hänen myöhempikin sitoutumisensa liikkeen ideologiaan osoitus opiskelukokemuksen jättämästä pysyvästä jäljestä hänen ollessa edelleen liikkeen piirijärjestössä mukana.³⁰⁸

Materiaalisen ulottuvuuden keskeisiä esimerkkejä ovat painetut lehdet ja media. Järjestön sanomaa levitettiin ja uskoa vahvistettiin esimerkiksi Tiedonantaja lehteä tutkimalla tai Toveri lehden myynnillä.

Merkittävintä lienee ollut Toveri- lehden melko aktiivinen (kerran jopa kuu-kauden Toveri-myyjä!) kaupustelu viinakaupan edessä Rovaniemellä. ’Osta Toveri- kohta jaetaan kiväärit!’- huutelut tulivat aika tutuiksi.³⁰⁹

Painetun median roolia ideologian opin, toiminnan ja ihanteiden levittämisessä voidaan pitää hyvin merkittävänä. Tällöin lehtien rooli lähes kritiikittömän sanoman viestijänä voidaan rinnastaa uskonnoissa toisinaan esiintyvään, lähes kritiikittömään propagandaan.³¹⁰

Kulttuuriperinteen, kuten laululiikkeen seurauksena taistolaisuuteen muotoutui omanlaisensa materiaallinen kulttuuri lauluvihkoineen, levyineen ja runokirjoineen. Omaksi ilmiökseen nousseen Agit Prop lauluyhtyeen synnyttämän ”fanikulttuurin” laulut alkoivat elämään esimerkiksi monisteina ja nuottipainoksina. Vaikka materiaalisesti ja

³⁰⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Martti, 39.

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Mikko, 239.

³¹⁰ Ibid.

määrällisesti katsottuna ilmiö jäi varsin vaatimattomaksi, oli se merkki liikkeen sisälle muodostuneesta materiaalisesta kulttuurista.³¹¹

Ulkoinen erottuminen muista on paitsi osa identifikaatioprosessia, myös osa materiaalista ulottuvuutta, jolla halutaan samaistua omaan ryhmään Taistolaisilla ei ollut selkeän virallista pukeutumiskoodia, mutta epävirallisesti liikkeessä haluttiin erottautua ”taantumisellisesta” väestöstä myös vaatetuksella.

Meille kehittyi oma pukeutumistyyli, joissa siniset farkut kuitenkin olivat se perusta. Venäläiset ruusuhuivit tytöillä, samettihousut ja pikkutakit pojilla. Pulumerkki kauluksessa, lokakuulaisen tähti baskerissa. Sininen paita juh-
lissa.³¹²

Taistolaisten ehkä tunnusomaisin ulkoinen tuntomerkki olikin varsin yleisesti käytetty sininen paita, jolla liike halusi erottua enemmistökommunisteista eli punapaidoista. Siksi taistolaisia nimitettiin usein sinipaidoiksi.³¹³

4.6 Sosiaalinen ulottuvuus

Tarkasteltaessa poliittiseen liikkeeseen elimellisesti liitettävää sosiaalista ulottuvuutta, on taistolaisuus varsin tyypillinen esimerkki ideologiasta, joka pyrkii sitouttamaan jäsenensä osaksi yhteisöä. Sosialisaation näkökulmasta katsottuna taistolaisuus on paikoitellen jopa hyvinkin voimakas sosiaalisia suhteita ja sitoutumista synnyttävä poliittinen aate.

Hiljattain edesmenneen sosiaalipsykologin Antti Eskolan mukaan suuret yhteiskunnalliset muutokset eivät vaikuta yksilön persoonallisuuteen ja vuorovaikutussuhteisiin mekaanisesti ja välittömästi, vaan monen ja monimutkaisten välitysten kautta. Yksi välittävä linkki on ideologia, joka yhtäältä kokoaa ja ilmaisee aikakauden muutostendenssejä sekä toisaalta yhteiskunnan instituutioihin sekä suoraan yksilöiden tajuntaan

³¹¹ Agit Prop lauluvihko Kansanarkisto.

³¹² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Toivo, 309.

³¹³ Ibid.

vaikuttamalla muovaa ihmisten toimintaa ja persoonallisuutta.³¹⁴ Kääntyminen sosialismiin ja siinä oman maailmankuvan rakentaminen oli arvoja muuttavana ideologiana monelle nuorelle taistolaiselle hyvin hämmentävä kokemus. Ajatus lokaalin sosialismin muuntumisesta globaaliksi oli monelle varsinkin maaseudulta tulleelle ja liikkeestä sosiaalista viitekehystä etsineelle usein jopa aiempi arvoja koetteleva kokemus.

Halu liittyä ja olla saman mielisten joukossa on keskeinen ihmisen perustarve. Poliittisena liikkeenä taistolaisuus ei tehnyt tässäkään poikkeusta. Liikkeen synnyttämä ”sosiaalinen velvollisuus” piti huolen siitä, että aina oli lähellä samaan suuntaan kulkevia nuoria, joiden päämäärä oli hyvin selkeä.

Olin partioliikkeessä ennen poliittista aikaani. Sen muuten jätin hyvin tietoisesti, kun ateismi liittyi taistolaisuuteen, kommunismiin. Taistolaisuus siis antoi laajan toveripiirin ja muutaman hyvän ystävän.³¹⁵

Minnalle taistolaisuus merkitsi uuden sosiaalisen piirin lisäksi myös maailmankatso-
muksen uudelleen kodifiointia. Todennäköisesti sosiaalinen paine ajoi pois ”porvarillisen” arvomaailman partioliikkeestä tieteellistä materialismia korostavaan järjestykseen.³¹⁶

Opintopiirit olivat varsin tehokas tapa sitouttaa ja juurruttaa järjestykseen varsinkin uusia tulokkaita. Opintopiirit olivat nimenomaan tilaisuuksia, joissa opiskeltiin liikkeen ideologiaa yleensä vanhemman ja kokeneemman toverin opastuksella. Opintopiirillä on suora vastine uskonnollisten yhteisöjen toiminnassa, joissa yhtenä sosialisoinnin ja aatteellisen juurtumisen apuvälineenä käytetään pienryhmätoimintaa.

Juuri vallankumoukseenko valmisti itseään sekin noin parinkymmenen innokkaan aktivistin joukko, joka mieheni kutsusta kokoontui meille opiskelemaan Marxin pääomaa? Opiskelu tapahtui tupakin voimalla ja tuntien kuluessa olohuone oli kuin savupirtti. Siinä sivussa kelpasi bortsch-keitto (sic!),

³¹⁴ Eskola 1996,147.

³¹⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Minna, 307.

³¹⁶ Ibid.

jota oli valmistanut porukalle vahvistukseksi. Vähän ihmetystä heissä herätti kai se, etten liittynyt opintopiiriin.³¹⁷

Kirsille opintopiiri oli enemmänkin sosiaalisen toiminnan epävirallinen muoto, koska jättäytyminen ”virallisen” toiminnan ulkopuolelle oli selkeä valinta. Sukupuoliroolin mukainen jako miesten ja naisten rooliin ei kyseisessä tapauksessa selitä opintopiirin ulkopuolelle jättäytymiselle.³¹⁸

Ajatus solidaarisesta työn jakamisesta yhteisen tavoitteen eteen kuuluu läheisesti jo marxilaiseen ideologiaan. Suomessa niin sanotulla taksvärkillä on pitkät perinteet yhteishyödyllisenä toimintatapana, jossa kerätään rahaa ja avustuksia eri kohteille. Taistolaisliikkeessä taksvärkillä ja monenlaisella solidaarisuustyöllä on pitkät perinteet. Sitoutumisen ja ryhmäytymisen kannalta niillä oli varsin ylevä päämäärä, joka ei aina tuottanut toivottua tulosta.

Olin mukana taksvärkkipäivässä kahdesti, Ensimmäisellä kerralla kaivoin ojaa jollakin kaupungin työmaalla. vakiporukka katsoi vähän kieroön kun rahat menivät Vietnamiin ja mutisivat jotakin, että ´olis niitä köyhiä omastakin takaa´...³¹⁹

Kaukaisten avustuskohteiden katsottiin olevan osa globaalia solidaarisuustyötä, jolla tähdättiin lopulta työläisten maailmanvallankumoukseen riistoa vastaan.³²⁰

Taistolaisten maailmankuvassa todellisuuden selkeä kahtia jakautuneisuus oli yksi osa narratiivia, jolla haluttiin korostaa liikkeen olemusta ja ideologiaa. Todellisuuden dikotomiassa vastapuoleen liitetyt viholliskuvat luovat ymmärrettävästi narratiiveja, joissa korostuu jopa falsifikaation uhalla mielletty oma perusmyytti oikeasta aatteesta.

Alkuaikoinahan myös taistolaiset istuivat ahkerasti kapakoissa ja kävivät siellä ankaria väittelyjään luokkavihollisen kanssa. Saimme voimaa ja

³¹⁷ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kirsi.

³¹⁸ Ibid.

³¹⁹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Niilo, 252.

³²⁰ Ibid.

yhteishenkeä yhteisistä vihollisista, joita sai arvostella ja pilkata mielin määrin. En kuitenkaan tunnista, että olisin varsinaisesti vihannut heitä. JOS:n päävastustajana näyttäytyi tietenkin kokoomusopiskelijat, JOO, mutta hyvänä kakkosena tulivat ”revarit”(revisionistit) eli kansandemokraattisen liikkeen enemmistösiiven opiskelijat.³²¹

Willen oman aatteen puolustus oli selkeä vastakkainasettelua korostava piirre taistolaisuudessa, jossa myyttinen ”hyvän ja pahan” taistelu on reaalimaailman todellisuutta. Sosiaalinen ulottuvuus korostui nuorella taistolaisella nimenomaan runsaana kokouksissa istumisena ja kapakoissa lähetystyötä tekemällä.

Yhteisönä nuortaistolaisliike oli jatkuvassa ”taisteluvalmiudessa”. Ajatus *meistä ja muista* oli osaltaan yhteisön voimavara ja selkeä osa liikkeen perusnarratiivia. Liikkeessä olevalle se oli sosiaalinen verkosto, joka toisaalta myös piti huolta omistaan ja korosti, ainakin näennäisesti, yksimielisyyttään suhteessa sosialismiin.

Yhteisössä ei saanut olla revisionisteja. Se oli tärkein raja. Alusta asti tiukka, harhaoppisia ei suvaittu. Yhteisö muuten, paitsi dogmaattisuuteen taipuvaisuudestaan, oli tiivis, iloinen, paljon ryyppäävä, teoriaa ja kommunismin historiaa opiskeleva ja paljon kokouksia ja tilaisuuksia pitävä, aina yksimielinen sisäänpäin lämpiävä piiri.³²²

Liisan kokemusmaailmassa yhteisön voima oli juuri yhteinen, opillisesti tiukka usko ja selkeä raja ”maailmaan ja meihin”.³²³

Yksityinen ihminen voi omaksua koko inhimillisestä kulttuurista vain vähäisen osan. Tuon omaksuminen kautta hän kuitenkin kehittyy ihmiseksi. Samasta ajatusmallista löytyy ratkaisu myös joukon tajunnan tai tietoisuuden ongelmaan. Tällöin ajatellaan, että joukolle on sen olemassaolon aikana kehittynyt yhteisen kokemuksen ja vuorovaikutuksen muovaama, katsomustavoista, toimintasäännöistä ja muista aineksista

³²¹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Wille, 36.

³²² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Liisa, 264.

³²³ Ibid.

koostuva kulttuuri. Liisalle liikkeen sosiaalisaation mukanaan tuoma ajatus oli eksklusivismi, koska ajatus oman ”kuplan” ulkopuolisesta totuudesta oli monelle nuorelle sosialistille vieras. Antti Eskolan kuvaama yhteisen kokemuksen muovaama kulttuuri on omiaan lisäämään sosiaalista koheesiota.³²⁴

Eräs keskeinen järjestön sosiaalisen toiminnan muoto on juhlaperinne ja juhliminen. Osaltaan tähän on syynä myös nuorten aikuisten irtiottoa lapsuudesta ja myös selkeä vastapaino ”vakavalle” asialle. Myös jokaiselle uskonnolla on oma juhla ja iloitusmistraditionsa. Poliittiselle ja ennen kaikkea akateemiselle nuoriliikkeelle juhla-kulttuuri on hyvin kiinteä osa toimintaa, jolla halutaan osaltaan luoda positiivista yhteishenkeä. Toinen hyvin tärkeä puoli juhla ja juhlimisperinteellä on toimia eräänlaisena positiivisena näyteikkuna ulospäin ja samalla kohentaa omaa markkina-arvoa varsinkin etsijöitä ja epäilijöitä kohtaan.³²⁵

Yhteisölle saman ideologian nimissä syntyvä sosiaalisuus voi olla selkeä koheesiota lisäävä tekijä. Tanelille vallankumousromantiikan sävyttämä laulukulttuuri on voimakas sosiaalinen kokemus. Uskonnollisessa yhteisössä sosialisatio ja siitä ilmentävä musiikki on vuosisatoja ollut aatteen ja identiteetin tukemisen kannalta merkittäviä voimia. Professori Douglas J. Daviesin mukaan musiikki vie yhteisöä ”yhdessä eteenpäin”, jolloin voidaan puhua myös eräänlaisesta pyhiinvaelluskokemuksesta. Tanelille vallankumouksesta yhdessä laulaminen oli vakaumuksesta nousevaa transendenttista kaipuuta sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, joka odotti omalta osaltaan täyttymistään tulevaisuudessa.³²⁶

Vallankumouksiin tutustuminen, niiden historian yhteinen opiskelu ja niiden laulujen laulaminen, romantiikkaa voimallisimmillaan. Mitä on nyt, vertautui noihin sankaritarinoin arkipäiväisenä. Kaipasimme vallankumousta, elämässä oli Suuri Tavoite. En koskaan halunnut kuvitella, mitä se käytännössä meillä Suomessa. Minulle riitti, että taisteltiin epäkohtien

³²⁴ Eskola 1996, 224.

³²⁵ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Alma, 312.

³²⁶ Davies, 2011; SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Taneli, 322.

korjaamiseksi yhteiskunnassa. Olimme oikeastaan aika reformistinen liike, vaikka vallankumouksesta puhuttiin ja laulettiin vakaumuksella.³²⁷

Tanelin oman kokemus nuoren taistolaisyhteisön sosiaalisesta voimasta ja yhteenkuuluvuudesta kertoo ajatus, että vallankumousta haikailtiin kovasti, mutta sen olemus, sisältö ja ajankohta olivat sekundaarisia. Sosiaalisuus ja globaalin solidaarisuuden idea nousivat koheesiotehtävinä Tanelille hyvin merkittäviksi tekijöiksi olla mukana liikkeessä. Olla mukana jossain suuressa loi voimakkaan koheesion yhteisön sisälle.

4.7 Opillinen ja filosofinen ulottuvuus

Joskus on väitetty, että Marxin mielestä uskonto on ”oopiumia kansalle”, mutta ei hän niin sanonut. Marx halusi ymmärtää uskontoa parhain päin ja sanoi: ”Uskonto on ahdistetun luontokappaleen huokaus, sydämettömän maailman sydän, aivan kuten se on hengettömien olosuhteiden henki. Se on kansan oopiumia”. TT Niko Huttusen mukaan Marxin mielestä uskonto on ikään kuin päihde, jota ihmiset käyttävät saadakseen helpotusta oman maailmansa ja tilanteensa kurjuuteen. Taivaalle reflektoidaan sellainen todellisuus, jonka Marxin mukaan pitäisi olla läsnä ja totta vain tässä maailmassa. Taivaallinen Jerusalem on juuri sitä oopiumia, josta Marxin mukaan on päästävä eroon. Marxin aisapari Friedrich Engels luki esimerkiksi Raamatun Ilmestyskirjaa kovin innokkaasti.³²⁸

Marxin ajattelun kytkentä poliittisiin oppijärjestelmiin on tehnyt siitä vaikean arvioida sen tieteellistä ja intellektuaalista merkitystä. Opin viralliset valvojat ovat vartioineet dogman puhtautta ja Marxin kirjoitusten uudelleentulkinta on helposti saanut poliittisen leiman. Hänen tuotannostaan alle puolet julkaistiin hänen elinaikanaan ja siitäkin vain osa omaksuttiin poliittiseen käyttöön. Marxin ajattelun keskeisen yhteiskuntatieteellinen osa julkaistu muiden kuin hänen itsensä toimesta, ja se tuli tutkijoiden saataville vasta 1960-luvulta lähtien, jolloin syntyi kansainvälinen liike, niin sanottu yliopistomarxismi, sen uudelleen tulkittamiseksi. Suomalainen nuortaistolaisuus pyrkii imitoimaan tätä

³²⁷ Ibid.

³²⁸ Huttunen 2019, 18.

”kanonisesti oikeaoppista marxismia” myös niin sanotun kontekstuaalisen kokemuksen läpi. Pekka Sulkusen mukaan suuri osa tätä uudelleentulkintaa joutui ristiriitaan viralliseksi opiksi kanonisoidun marxismi-leninisin kanssa.³²⁹

Nuortaistolaisuus on ilmiönä selkeän dogmaattinen. Sen oppi ja filosofia marxilaiseen sosialismiin, mitä tulkitaan ensisijaisesti Leninin oppien ja Neuvostoliiton reaalipolitiikan silmälasien läpi. Suuri suopeus oppineisuutta, sivistystä ja kulttuuria kohtaan oli tyypillistä taistolaisliikkeelle. Sen kannattajat kokivat jopa lievää ylemmydentunnetta kulttuuriharrastuksistaan ja sivistyksestään. Osaltaan tähän vaikutti juuri ajatus luokka-taistelusta, jossa dogmaattisella argumentoinnilla on suuri merkitys.

Työväen arkinen pärjääminen ja kulttuurinen kukoistus eli (korkea) kulttuurin tuominen rikastuttamaan elämää hiukan neukkutyylisiin leipä toisessa ja kirja toisessa kädessä sekä kv solidaarisuus (olivat) arvoina ja tavoitteina.

330

Markulle taistolaisuus näyttäytyy nimenomaan arjen sivistyksenä, jossa työväenluokan olemukseen kuuluu kombinaatio opillisesta tiedosta ja solidaarisuudesta.³³¹

Kulttuurityöntekijäin liitto edusti lähtökohdallisesti selkeää marxilais-leniniläistä oppia. Sen piirissä vaikutti useita myöhemminkin julkisuudessa esiintyneitä taiteilijoita ja tutkijoita. Liiton oppirakennelman pohja ilmaistiin selkeästi Kulttuurivihkojen pääkirjoituksessa.

SKDL:n pääsihteeri Jorma Hentilä on esittänyt KTL:n rajoittavan edistykse- sellisten taiteilijoiden tuleamista työväen taistelurintamaan, koska KTL on ”sitoutunut tiettyihin täsmällisesti rajattuihin yhteiskuntateoreettisiin katso- muksiin.” Tämän johdosta on syytä todeta, että Kulttuurityöntekijäin Liiton toimintaohje marxismi-leninismi ei kavenna liiton pohjaa, vaan päinvastoin antaa sille perustan arvioida ja arvostaa kaikkea kulttuuria ja

³²⁹ Sulkunen, 1999. 239-240.

³³⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Markku, 239.

³³¹ Ibid.

kulttuuriperinnettä, joka suuntautuu imperialismia ja suurpääomaa työtäte-
kevän kansan etujen puolesta.³³²

Pääsihteeri Jorma Hentilän mainitsema epäily tarkasti rajatuista katsomuksista korosti taistolaisuuden ja nuortaistolaisuuden sitoutumista omaan oppiinsa. Tällöin oma positio oikeasta vasemmistolaisuudesta perusteltiin nimenomaan pitäytymisellä alkuperäiseksi ja oikeaksi koetussa marxismi-leninisin tulkinna.

Poliittisen liikkeen opissa ja filosofiassa korostuu niin konstruktivisuus ja kontekstuaalisuus. Marxin opit olivat olleet olemassa yli vuosisadan ja jokainen sukupolvi koki eräänlaisen uuden ”Marx kokemuksen” eli sanoitti oman aikansa ja kontekstinsa mukaan Marxin filosofiaa. Yksilötasolla oli toisaalta myös eroja oppineisuuden ja sivistyksen korostamisessa. Taistolaisliikkeen dogmaattinen yleisilmapiiri oli kuitenkin selkeä ja maailmankuvaltaan fundamentalistinen.

Noina aikoina luin paljon. Luin venäläisiä klassikkoromaaneja, kaiken käsiini saaman neuvostokirjallisuuden, Linnaa, Waltaria, Haanpäättä, Päätaloa, Che Gueveran ´Vallankumoussota Kuubassa´ kirjan, Marxin, Engelsin. Leninin kirjoituksia, Otto Wille Kuusisen tuotantoa, Tiedonantajaa, Toveria, Soihdunkantajaa Kauppalehteä USNL:n opintoaineistoja, Punalippua ja Neuvosto-Karjalaa.³³³

Vaikka Aaron lukeneisuus oli laajaa, oli sillä myös varsin selkeä tendenssi; liikkeen jäsenen oletettiin lukevan ja saavansa opin ja elämän perusaineiksia nimenomaan ”oikeanlaisesta” kirjallisuudesta ja mediasta. Tällä taataan jäsenen ortodoksisuus kilpailevien tulkintojen maailmassa.³³⁴

Tiukan vasemmiston oma suhtautuminen uskontoon ja uskonnollisiin ilmiöihin oli lähökohdallisesti hyvin negatiivinen. 1970 luvun alussa Suomeen alkoi levitä niin sanotun vapaan kirkollisuuden taholta lähetyssaarnaajia ja materiaalia, jossa selkeästi haluttiin näyttää sosialismin synkkää puolta ja ihmisoikeusrikkomuksia. Toveri-lehti lähti vastaiskuun ja julisti, että

³³² Kulttuurivihkot 1/1974, 2.

³³³ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Aaro.

³³⁴ Ibi, 259..

Jeesus- vallankumousta vastaan on taisteltava. Jeesus liike pyrkii käyttämään hyväkseen nuorten huolestumista kapitalismin epäkohdista, suuntaamaan sen epäoleellisiin asioihin ja samalla kasvattamaan nuorista antikommunisteja. Jeesus-liike on taantumuksen vastaisku alkaneelle nuorison vasemmistolaistumiselle. Se on samalla osa äärioikeiston Neuvostoliiton vastaista hyökkäystä. Jeesus-hyökkäys on lyötävä takaisin ja sitä vastaan on taisteltava... Meidän on hankittava tietoa uskovaisten asemasta sosialistisissa maissa. On osoitettava perättömyksi jeesuslaisten kauhujutut näistä asioista. Marxismi-leninismien opiskelu auttaa meitä ymmärtämään yleensä uskonnon merkitystä ja kehitystä ja siihen suhtautumista.³³⁵

Toveri-lehden agenda oli selkeän opillinen. Siinä ei edes pyritty niin sanottuun uskontodialogiin, jossa eri uskontojen ja ideologioiden edustajat pyrkivät kunnioittamaan vuoropuheluun toistensa kanssa. Toisaalta vastapuoli ei myöskään ”virallisen” uskonnon edustajana tähän lähtenyt. Sosialismin nuortaistolaisessa muodossa uskonto oli harhaa, mutta samalla se tuo esille oman selkeän dogmaattisen puolensa ja uskon kohteensa.

Taistolaisuuden voimakas rooli oikean marxilaisuuden korostajana oli liikkeen toiminnan ja identiteetin kannalta keskeistä. Oikeaa oppia ei saanut uhata mikään, ei edes oman puolueen sisällä olevat ”hereetikot”. Liikettä lähellä oleva oma media varmisti nimenomaan oikean opin ja filosofian.

Sosiaalinen kontrolli vaikutti Tiedonantajan kautta ja toinen toistamme ojensimme. Taistolaisilla oli täydellinen SKP:n rinnakkaisorganisaatio: valtakunnallisesta osastoihin, työpaikkoihin ja kouluihin saakka. Varjojohdolla saimme tietää mihin piti reagoida ja miten. Sittenkin myös kulttuurin rintamalla ’Tiekkarista’ ja Kulttuurivihoista saimme tietää mitä kirjoja piti lukea ja myös miten.³³⁶

³³⁵ Toveri-lehti 4/1972, 12.

³³⁶ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Mari, 266.

Liikkeen median voima oli hyvin suuri jäsenten pitämisessä kaidalla tiellä. Sivuille ei saanut vilkuilla, koska silloin vaarannettiin ja mahdollisesti jopa kyseenalaistettiin liikkeen virallinen oppi. Mari tuo myös selvästi esille ajatuksen sosiaalisesta ja itseohjautuvasta tavasta ”ojentaa muita” eli oman ryhmän jäseniä mahdollisista harhaoppisista näkemyksistä. Kyseine ilmiö on varsin normaalia myös voimakkaasti profiloituneessa herätyskristillisessä uskonnollisuudessa.³³⁷

Liisa Lalun tutkimuksen muistitietoaineistossa tiukka dogmaattisuus ei noussut selkeästi esiin, vaikka opintopiireissä ja kokouksissa istuttiinkin kovin ahkerasti, jopa niin, että se jälkeensä ihmetytti ja naurattikin. Liikkeeseen osallistuminen nähdään vakavana politiikan tekona, mutta samalla siihen sisältyy hyväntahtoista naureskelua innokkaalle ja totiselle nuorelle taistolaiselle.³³⁸ Toisaalta Lalun mainitsema tiukka dogmaattisuus verhoutui osaltaan juuri motivaatioon opiskella marxismi-leninismien teoriaa ja soveltaa sitä, jos ei aina käytäntöön, niin ainakin puheen tasolla. Dogmaattisuus eli opin korostaminen on jokaisen lahkoon ja ideologisen yhteisön perusteita kannatteleva kivijalka, joka muokkaa esimerkiksi maailmankuvaa ja maailmankatsomusta.

Nuortaistolaisessa diskurssissa sosialismilla tuli tulevaisuudessa olemaan ”suomalaiset kasvat”. Lähdeaineistossa ei missään puhuta halusta liittää maata osaksi Neuvostoliittoa, vaan vallankumouskehitys on globaalia, vailla valtiollisia rajoja.

Suomeen rakentaisimme omanlaisen sosialismin, jota ei ollut tarpeen vielä konkretisoida. Vallankumous tulisi ajankohtaiseksi vasta, kun ihmiset eivät enää suostuisi eivätkä vallanpitäjät kykenisi jatkamaan entiseen malliin, tarvittiin vallankumouksellinen tilanne sen aikaansaamiseksi piti edistää yhteiskunnallisen tiedostamisen heräämistä ja lisäämistä, siinä ja kulttuuri-työssä oli opiskelijoilla ja sivistyneistöllä tehtävää.³³⁹

Kaarinalle liikkeen ideologia muodostaa selkeän nuor-hegeliläisen dialektisen jatkumon, jossa sosialismin voiton myötä alkaa maanpäällinen paratiisi. Opin ja filosofian

³³⁷ Ibid; katso Vainio, 2013, passim.

³³⁸ Lalu 2015, http://www.ennenjanyt.net/2015/01/ainakin-vuori-on-kaantamatta-nuortaistolaisuuden-muistaminen-ja-menneisyyden-radikalismi-2/#identifier_24_1318. haettu 9.2.2019.

³³⁹ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kaarina, 294.

ytimen pitäminen kirkkaana esillä liikkeen viestissä on myös tapa sitouttaa jäsenet yhteiseen maailmankatsomukseen, jossa aikakausien suuret myllerrykset saavat eskatologisen huipennuksen maailmanvallankumouksessa. Jokainen taistolainen oli kutsuttu tähän yhteiseen rintamaan jouduttamaan ”pelastusta”.³⁴⁰

Raamatun Ilmestyskirjan 13.luvussa on kohta, jossa roomalainen esivalta rinnastetaan saatanallisen lohikäärmeen valtuutuksella riehuvaan petoon. Erityisesti Friedrich Engels piti tästä kapinallisuudesta. Maailmassa eivät heidän mielestään kamppaile Jumala ja Saatana, vaan työväenluokka ja omistava luokka. Ratkaisua ei tuo Kristuksen paluu, vaan sorrettujen pitäisin itse ryhtyä omaksi vapahtajakseen ja tehdä vallankumous. Tämä visio iskostettiin ”Kansainvälisen” sanoin: ”tää on viimeinen taisto, rintamaamme yhtykää”. Nuoren polven taistolaiselle, kuten Kaarinalle, maailman muutos on vääjäämätön osa todellisuutta. Maailmanvallankumous tulisi olemaan sen Harmageddonin taistelu, jonka jälkeen taivaallista Jerusalemiä ei enää tarvitse haikailla. Kommunismi toisi sen jossain muodossa myös Suomeenkin.³⁴¹

Poliittisen aatteen rinnastaminen uskonnolliseen kokemukseen on monessa suhteessa haasteellista, mutta myös mahdollista. Niin sanotun sydämen vakaumuksen ”auki sanoittaminen” voi tulla tällöin kovin lähelle uskonnollisen kielipelin maailmaa. Nuortaistolaisliikkeessä eläneelle ja siitä arvoja omaksuneelle Sinikalle liike oli aidosti totuusyhteisö, jolla oli selkeä missionaarinen funktio. Maailmanvallankumous olisi uuden aikakauden ja ihmisyyden aamunkoitto.

Silloin me uskoimme. Me uskoimme, että on mahdollista rakentaa rauhan maailma. Me aidosti uskoimme, että sorto ja riisto ovat lopetettavissa, että oikeudenmukaisuus maailmassa voi toteutua. Sitä vilpitöntä luottamusta joukkojen voimaan ja yhdessä tekemiseen minä kaipaankin³⁴².

Nuortaistolaisliike on siis monikasvoisena ja jopa moniäänisenäkin varsin selvästi niin sanottu missionaarinen liike, jolla on agenda, yhteisö, arvot ja päämäärä. Kunnollinen nuori taistolainen halusi olla etulinjassa muuttamassa oppi-isänsä Marxin vaatimusten mukaan maailmaa. Ajatus uhrautumisesta ja uhrista sosialismin eteen, kilvoittelu,

³⁴⁰ SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kaarina, 292.

³⁴¹ Huttunen 2019, 18; SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Kaarina, 293-295.

³⁴² SKS KRA Kenen joukoissa seisoin, Sinikka, 338.

oikean dogman mustasukkainen varjelu ja ”suuren totuuden” eli Neuvostoliiton politiikan lähes kritiikitön seuraaminen olivat nuortaistolaisliikkeessä ”pyhiä asioita”. Ajatus vanhurskaudesta eli Jumalalle kelpaamisesta, (marxilais-leniniläinen sosialismi Neuvostoliittolaisittain tulkittuna) oli monelle nuorelle usein joko elämän suurin ideaali, osalle puolestaan jatkuva kamppailu omaa riittämättömyyttä ja epävarmuutta vastaan. Riitänkö tällaisena, vai pitääkö yrittää vielä enemmän? Suorituspainee suuren asian äärellä olivat usein kovinkin suuria. Hannu Taanila onkin todennut haikeana, mutta varsin oivalta-
vasti, että katu vain sitä, ettei voi kutsua itseään ”entiseksi taistolaiseksi”.³⁴³

5. Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Maineikkaan brittiläisen historioitsijan R.G Collingwoodin mukaan historian tutkimuksessa on vaarana usein niin sanottu ”leikkaa ja liimaa” ajattelu, jonka mukaan historiasta lähinnä haalitaan fragmentteja, joita kuvataan deskriptiivisesti. Tällöin on vaarana etsiä hätäpäissään tietoa, jotta olisi sanottavaa jostakin asiasta. Ongelmaksi voi tulla, että lähteitä on joko liian vähän, jolloin ei ole oikein mitään sanottavaa, tai sitten lähteitä on liikaa, jolloin työstä ei tahdo tulla loppua ja kaikkea ei ehdi käsittelemään.³⁴⁴

Taistolaisuuden ja sen yhden muodon nuortaistolaisuuden ongelma tutkijalle liittyy osaltaan molempiin Collingwoodin ajatuksiin. Lähtökohdallisesti vasemmistoradikalismista Suomessa on kirjoitettu varsin paljon ja sitä on akateemisestikin lähestytty monelta eri suunnalta. Taistolaisuus on eräänlainen muistitiedon ja tunteitakin herättävän niin sanotun ”totuuskomissiohistorian” lempilapsi. Onhan sen piirissä eläneet ja vaikuttaneet monet myöhemmin jopa mainetta, kunniaa ja rikkautta saaneet julkisuudenkin henkilöt. Taistolaisuus ja Vanhan valtaajien maailma on monelle tuttua nimenomaan kylmän sodan suomalaisena poliittisena temmellyskenttänä.

³⁴³ Minkkinen 2010, 83.

³⁴⁴ Collingwood, 1994 257: ”History constructed by excerpting and combining the testimonies of different authorities I call scissors and paste history”.

Toisaalta Collingwoodin teesin toinenkin osa pitää paikkaansa taistolaisuuden tutkimuksessa. Varsinkin nuortaistolaisliikkeen sisällä oli ja vaikutti varsin heterogeeninen otanta suomalaisia nuoria, joiden maailmankuvaa voisi syventää monista eri tulokulmista. Kipeät historian muistot eivät välttämättä ole kuitenkaan kaikille luonteva tapa hahmottaa mahdollisia ”elämän harharetkiä”, mutta moni osaa suhteuttaa realistisesti aikakautensa kiihkeyden myös omaan kontekstiinsa. Lähteitä ei välttämättä ole tarpeeksi tai niitä ei ole hyödynnetty syvällisempien ja analyttisempien tulkintojen tekemiseen.

Tutkielman hypoteesina oli osoittaa nuortaistolaisliikkeen uskontoon tai uskonnolliseen narratiiviin rinnastettava ominaisuus ja olemus. Tämän tutkimuksen lähteistä nouseva tulos liikkeeseen liittyneiden sosioekonomisesta tai ideologisesta taustasta vahvistaa olettamusta, että nuortaistolaisliikkeeseen mukaan tulleet tulivat varsin erilaisista taustoista. Karkeasti taustan voi jakaa kahteen osaan, eli heihin, joilla vanhempien tai suvun poliittis- ekonominen tausta on oikeistolainen tai agraariyhteisöstä nouseva tai sitten tavalla tai toisella ”sukurasitteena” on vasemmistolaisuus. Tällöin vasemmistolaisuus yleismääritteenä voi juontaa juurensa aina vuoden 1918 tapahtumiin ja kansakunnan kahtiajakoon saakka. Tässä tutkielmassa ei toisaalta tutkittu tai käsitelty niin sanotun arvokonservatiivisuuden vaikutusta ja olemusta liikkeeseen mukaan tulleiden kohdalla. Arvokonservatiivisuutta voi esiintyä niin oikeisto- kuin myös vasemmisto taustoista tulleiden kohdalla. Pelkkä vasemmistolaisuus kun ei ole de facto aina arvoiltaan ”edistyksellistä” ja oikeistolaisuus stagnaatiota, vaikka taistolaisnarratiivissa usein näin propagoidaankin. ”Edistyksellinen taistolainen” saattoi esimerkiksi sukupuoliroolien ja tasa-arvon näkökulmasta olla myös varsin perinteisten arvojen kannattaja.

Liikkeeseen liittyneiden oikeistolaisesta taustasta tulleiden kääntyminen muistutti usein uskonnollisen herätyksen ja kääntymyksen tyyliä. Tällöin vanha maailma nähtiin taantumuksellisenä ja maailmanhistoriallisena aikakautena, josta tuli siirtyä vallankumouksen myötä uuteen. Mentaliteettihistorian näkökulmasta voidaan puhua eräänlaisesta isänmurhasta, jossa radikaali aatteellinen irtiotto vanhaan koetaan ainoaksi oikeaksi tavaksi elää uutta aatetta. Toisaalta voidaan myös osoittaa, että jossain määrin oikeistolaisesta taustasta tulleiden maailmankuvan muutos oli myös prosessinomainen poiskasvaminen vanhasta ja uuden aatteen lumovoima oli tällöin kovin suuri.

Vasemmistolaisesta taustasta tulleiden kääntyminen taistolaisuuteen noudatti varsin samankaltaista linjaa kuin oikeistolaisuudesta tai ei-vasemmistosta tulleiden. Toisaalta

niin sanottujen äkillisten tai radikaalien kääntymisten osuus oli pienempi. Osaltaan tämä selittyy lapsuuden ja nuoruuden aatemaailman koherenssilla, mutta myös kääntymisen ”etäisyyden” lyhytenä. Tutkimusaineiston pohjalta voidaan myös todeta, että niin sanotusta perinteisestä työläistäustasta ponnistaneiden nuortaistolaisten osuus jäi hieman pienemmäksi kuin oikeistolaisesta taustasta tulevien. Tosin otanta oli varsin pieni tarkempien johtopäätösten tekemiseen. Taisteleva sosialismi ei sellaisenaan näyttäisi periytyvän ainakaan nuortaistolaiseen opiskelijaliikkeeseen. Myöskään kukaan ei esimerkiksi muistiotietoaineksessa ilmoittanut selkeästi kääntyneensä tai siirtyneensä SKP:n enemmistöstä eli revisionisteista vähemmistöön taistolaisiin.

Motiivit liittyä ja kääntyä nuortaistolaisuuteen voidaan jakaa karkeasti myös kolmeen ryhmään. David McClellandin trikotomia näyttäisi toimivan motiivien kuvauksena varsin hyvin. Ongelmana oli tosin osaltaan hermeneuttinen hajanaisuus. Tämä näkyi esimerkiksi paikoitellen motiivien päällekkäisyytenä ja monitulkinnallisuutena. Pääsääntöisesti tärkeänä motiivina koettiin halu liittyä saman mielisten joukkoon ja halu vaikuttaa. Tällöin korostui sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, työläisten oikeuksien ja vallankumouksen haikailu. Halu muuttaa maailmaa ja vallitsevia valta – ym- rakenteita koettiin myös tärkeäksi motiiviksi. Muutamassa tapauksessa oli havaittavissa selkeästi halu päästä valtaan ja käyttää valtaa. McClellandin motiiviteorian osa ”halu välttää jotakin” ei esiintynyt kertaakaan tutkimusaineistossa.

Ajatus nuorisoliikkeen maailmanlaajuisesta liikehdinnästä ja noususta patriarkaalis- agraarisia arvoja vastaan saattoi selittää kapinaherkkyyttä metatasolla, mutta sitä ei sellaisenaan voi samaistaa syyksi liittyä nuortaistolaiseen liikkeeseen. Tämän takia esimerkiksi Jukka Relanderin ajatus ”isänmurhasta” tai selkeästä kapinasta vanhempien arvoja kohtaan on vain osittain paikkaansa pitävä. Nuorella saattoi olla vain yksinkertaisesti halu liittyä uuteen, yhteisöllisyyttä ja vallankumousromantiikkaa korostavaan yhteisöön vailla selkeää ja tiedostettua tarvetta erottautua vanhasta ajatusskeemasta. Nopea kääntyminen- ”uskoon tulo” oli psykologinen oivallus oman uuden maailmankuvan praktiisuudesta, jossa osaltaan vanha maailma jäi taakse ja uusi maailmankatsomus antoi selkeän pohjan eettisen ja ideologisen maailmankuvan rakentamiselle. Tällöin halu toimia uudessa liikkeessä tai jopa käyttää valtaa oli enemmänkin eteenpäin suuntautuva- kohti vallankumousta. Oma taustaa ja vanhempien arvoja vastaan kapinointi kuului enemmänkin ”heräämisen” jälkeiseen uuteen intoon kuin kääntymistä selittäväksi

primäärifunktioksi sellaisenaan. Uudessa uskossa ja saman mielisten joukossa oli helpompi kapinoida kuin ”etsikkoajassa”.

Nuortaistolaisliikkeen sosialistinen identiteetti voidaan myös jakaa kolmeen erilaiseen osaan. Tutkin identiteettiä sosiologin ja yhteiskuntafilosofin Stuart Hallin identiteettiteorian avulla. Pääsääntöisesti Hallin identiteettiteorian niin sanottu valistuksen subjekti merkitsi lähtökohdallisesti selkeää ja kognitiivisesti tiedostettua identiteettiä, jossa yksilön minäkuva on rakentunut pääsääntöisesti yhden selkeän aatteen tai ideologian varaan.

Toinen identiteettimalli oli sosiologinen subjekti, jossa yksilön minäkuva ja identifikaatio ei ole yhtä ”monoliittinen”, vaan pitää sisällään myös eräänlaisen kilpailutilanteen ja mahdollisen epäilyn. Tutkimusaineistossa selkeästi suurin osa oli identiteetiltään valistuksen ja sosiologisen subjektin identiteetin mukaisia.

Kolmas ja samalla kiistanalaisin Hallin teorian muoto on niin sanottu valistuksen subjekti, jossa yksilön identifikaatio on enemmänkin muutostilassa ja siihen vaikuttaa saman aikaisesti useampia erilaisia maailmankuvallisia ideologisia impulsseja. Identiteetti on Hallin mukaan eräänlainen ”liikkuva juhla”. Postmoderni subjekti viittaa implisiittisesti postmodernismin näkemyksiin ja siksi sen kuvaaminen ja analysointi on osaltaan kaikkein haastavinta. Myös haastattelumateriaalin rajoitukset analysoida identiteettiä olivat olemassa. Identiteetin olemuksen hermeneuttinen pluralismi oli siis varsin ilmeistä tutkimuskohteen kannalta. Postmoderni subjekti edustikin materiaalina myös pienintä osaa. On myös huomattava, että vaikka Hall kuvaakin identiteettimallinsa myös eräänlaisena historiallisena kehityskaarena, voidaan sitä käyttää tutkittaessa yksittäisen aikakauden erilaisia identiteetti ja identifikaatio rakenteita.

Sosialistinen identiteetti rakentui pääsääntöisesti ajatukselle historian kehityskulun vääjäämättömyydestä. Marxilaisen dialektiikan ajatus vallankumouksesta matkalla yhteiskunnan tosiallista muutosta oli yksi keskeinen eri identiteettimalleja yhdistävä ajatus. Sen sijaan vallankumouksen luonne jäi osalle vastaajista epäselväksi. Vaikka suhde Neuvostoliittoon näkyikin pääsääntöisesti lähes kritiikittömänä ihailuna, ei neuvostoyhteiskuntaa pidetty kuitenkaan historiallisen kehityksen huipentumana. Marxismi-Leninismin ideologiassa Lenin haluttiin nähdä lähes myyttisenä oman aikansa tapahtumien primus motorina ja myöhempien aikojen pyhimyksenä, joka nostettiin arvostelun yläpuolelle. Toisaalta esimerkiksi vallankumouksen seurauksena liittyminen

Neuvostoliittoon ei tullut kertaakaan esille liikkeen tavoitteena. Taistolaisen ideologian mukainen Neuvostoliiton politiikan uskollinen myötäily näyttäytyi nuortaitolaisuudessa lähinnä retorisena ja poliittisena tehokeinona. Tällöin vallankumous miellettiin suomalaisen yhteiskunnan muutoksena kohti työläisten paratiisia. Mielenkiintoista tässä mallissa on se, että Marxin oma vallankumouksen retoriikka ja filosofia korosti nimenomaan lokaalista globaaliin siirtyvää sorretun kansan nousua. Suomalaisessa nuortaistolaisessa identiteetissä oli varsin vähän esillä työläisten sorron korostaminen. Suomalainen nuori ja vakaumuksellinen taistolainen rakensi identiteettinsä hyvin pitkälti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, pasifismin ja oikeistovastaisuuden varaan työläisdiskurssi lähes täysin häivyttäen. Työläisten asemaa³⁴⁵ varmasti pidettiin tehokkaastikin esillä, mutta haastatteluaineistossa sen rooli oli pieni. Akateemisen nuorison sosialistiset intressit olivat usein muualla.

Nuorelle taistolaiselle liikkeen ideologia oli identiteetin näkökulmasta kuitenkin yleensä kirkas ja voimakas. Uskontoihin läheisesti liitetty uskon ja epäilyn kamppailu näkyy enemmänkin liikkeen toimintatapojen, kuten opintopiiritoiminnan kyseenalaistamisena tai hämmentyneenä suhtautumisena neuvostoliittolaiseen arkeen ja elämäntyyliin. Itse marxilais-leniniläinen filosofia koettiin kuitenkin pääsääntöisesti oikeana tienä kohti yhteiskunnallista muutosta ja oikeudenmukaisuutta. Koska lähdeaineistosta nousi myös ajatus, että nuortaistolaisliike ei ollut aina niinkään kiinnostunut perinteisen työväen asemasta muuten kuin virallisissa julkilausumissa ja puheenparsissa, niin todennäköisesti taustalla oli ajatus, että niin sanotut veteraanit olivat jo ikänsä ja asemansa puolesta enemmän ja praktisemmin kiinni työväestön vallankumousretoriikasta. Vain yksittäistapauksissa nousi esille huoli työläisten arjesta, tulevaisuudesta ja elintasosta.

³⁴⁵Kansan Arkisto, Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike Reijon haastattelu.

”Oliko sitten jotain tämmöstä työläisten ihannointi, kun tämän alan opiskelijat tähtää kuitenkin siihen että rakennetaan rakennuksia ja siinä törmätään rakennustyöläisiin ja niin poispäin. Oliko mitään semmoista yhteistoimintaa sillä tasolla? *Reino*: Kyllä mä sanoisin, et käytännössä ei. Mut joku porukka, se tais olla, ehkä se oli, se oli kai vanhempia kuin me, 70 tehty. Eiku se oli vielä kollektiivinen asuminen ykköskursilla tai kakkoskursilla harjoitustyönä. Yks ryhmä tutki työmaa..., siirtotyömaa-asumista. Ne tutustu Otaniemessä oli semmonen parakkikylä, jossa henkilöitä oli... Mä kerran Otaradion toimittajana haastattelin yhtä tapiolalaista työläistä hänen kotonaan. Mutta ei se.. ollut yleistä, että olis ollu vieraita. Ja jos oli ne oli hyvin semmosia jotenkin hankalia til... Tai siis niinku mitäänsanomattomia.”

Nuortaistolaisessa liikkeen retoriikassa korostui selvästi kansainvälisen politiikan ulottuvuudet, polarisaatio idän ja lännen välillä ja abstraktit arvot, kuten solidaarisuus, oikeudenmukaisuus ja rauha. Toisaalta erikoiseksi tilanteen teki se, että muistitietolähdeaineistossa varsinainen rauhankysymys oli vähäistä ja se liittyi lähinnä vain kansainvälisen politiikan kriiseihin. Suomalainen rauhanliike oli joko niin itsestäänselvyys, että siihen viitattiin vain ”sivulauseissa”, tai sitten liikkeen julistus ja identifikaatio piti sisällään arvokonfliktin, jossa rauha määriteltiin vain omaksi koetun sosialistisen ideologian primääri-ihanteeksi. Tällöin rauhan olemus sodan puutteena mielletään enemmänkin vallankumouksen jälkeiseksi historialliseksi ilmiöksi. Historian lopunaikojen syklissä elävä länsi ei ole kokenut vielä sosialistista rauhaa. Militarismi kun koettiin nimenomaan läntisenä, kapitalistisena arvona.

Suomalaisessa keskustelussa toisinaan esiin tuleva väite taistolaisten vallankumoussuunnitelmista de facto ei ole näyttöä lähdemateriaalin perusteella. Agit Prop lauluyhtyeen sanoitusten vallankumous ja taistelu ovat osaltaan voimakkaita retorisia tehokeinoja. Niiden realisoituminen näytti olevan kuitenkin jossain tulevaisuudessa. Vallankumouksen ja taistelun luonne, mikä oli selkeästi osa nuortaistolaista retoriikkaa, oli enemmänkin haavekuva. Toisaalta voimakkaan ilmaisun ja tunteen takana oli suurella todennäköisyydellä myös aitoa haaveilua ja pohdintaa käytännön toimista. Taistelu ja jopa uhrautumien oman aatteen vuoksi voidaan liittää uskonnollisen identiteetin ominaisuudeksi, mutta suomalaisessa kontekstissa olevaa varsinaista marttyyrien ihailua tai uhrautumista ei taistolaisen retoriikan julistuksessa ole havaittavissa. Glamorisoitu ihailu liittyi ainoastaan ulkomaiden vallankumousten uhrien muistamiseen. Suomalaisen hyvinvointivaltion olemus ja elintaso olivat voimakas suodatin ja hillitsijä vallankumouksen ja taistelun aloittamiselle. Myös suomalaiset kulutustottumukset ja hyödykkeiden varsin helppo saatavuus hillitsivät osaltaan ”nälkäkapinaa”. Tehtaiden työväenyhdistysten Chile solidaarisuus kampanjat³⁴⁶ ja myötätunnon osoitukset olivat enemmänkin oman identiteetin ja koheesion ylläpitoa, ei Marxin tavoin työläisen tuskaista vaikerusta olosuhteiden kurjuudesta.

Tämän tutkielman hypoteesina ollut teoria nuortaistolaisliikkeen uskonnolliseen totuusyhteisöön verrattavasta luonteesta voidaan todistaa osittain paikkaansa pitäväksi.

³⁴⁶ Kulttuurivihkot 5/1975, 50-51.

Liikkeen olemus heijastelee monin paikoin uskonnollisen yhteisön olemusta ja toimintaa. Sillä on selkeitä uskonnon ulottuvuuksia sekä uskonnon kaltaisia narratiiveja ja traditioita. Nuortaistolaisliikkeen taustaideologia, marxilais-leniniläinen yhteiskuntafilosofia, yritti osaltaan vastata samoihin kysymyksiin kuin perinteiset uskonnot pyrkivät. Uskontojen olemus elämäntarkoitusta, sosialisatiota ja toimintaa ylläpitävinä ilmiöinä on hyvin lähellä myös liikkeen perus ideologiaa. Ajatus ja malli hyvästä elämästä, oikeasta ja väärästä löytyi toverien keskuudesta ja aatteen kirjallisuutta opiskelemalla. Kirkkoisä Aurelius Augustinuksen (354-430) omaan uskonnolliseen kääntymykseen liittyvä kuuluisa lause ”Tolle, lege!”- ota ja lue! oli nuortaistolaisliikkeelle kuin toinen motto. Liikkeen voima oli osaltaan juuri vahvassa panostuksessa oman ideologian mukaiseen tietoon ja oppineisuuteen. Uskonnollisen yhteisön keskeinen olemuksellinen ilmiö on juuri voimakas sitoutuminen kirjoitettuun tai muuten omaksuttuun tietoon.

Nuortaistolaisliike pystyi vastaamaan myös nuoren aikuisen elämän suuriin kysymyksiin, kuten mitä on oikeudenmukaisuus ja rauha, jotka myös olivat hyvin ajankohtaisia kysymyksiä kylmän sodan maailmassa. Tällöin tunteen ja sosiaalisuuden korostaminen, viholliskuvien löytäminen oman ryhmän ulkopuolelta ja sitoutuminen yhteisöön olivat yksilöä voimaannuttavia tekijöitä. Niiden takana oli aito vakaumus maailman muuttamisesta ja marxilaisen filosofian voitokkaasta luonteesta. Tällöin liike oli nuorelle, usein kotoa hivenen aiemmin pois muuttaneelle, turvallinen ja onnellisuutta ylläpitävä yhteisö. Liikkeen voima oli juuri voimakas eksklusiivisuus, mikä on varsin tyypillistä monelle hyvin tiukalle uskonnolliselle herätysliikkeelle tai lahkolle. Vakaumuksen olemuksen tarkastelu on toisaalta haastavaa, mutta lähdeaineiston mukaan vakaumus oli hyvin usein syvä, aito ja totuudellinen. Tällöin on tosin huomioitava liikkeen julistuksen semanttiset haasteet, jotka voidaan sijoittaa niin sanotun vallankumousromantiikan alle. Ajatus vallankumouksesta ja taistelusta oli osa oppirakennelmaa, joka oli liikkeen perusfundamentti. Yleisesti ottaen nuortaistolaisliikkeessä tunteen rooli niin omana aikanaan olevana voimana, kuin myös myöhemmässä aihetta lähestyvässä muistitietotutkimuksessa on merkittävä. Tunteen kohde ja käsittely tosin saa eri ulottuvuuksia aikalaismateriaalissa ja muistitietoaineistossa. Taistolaisajan emotioiden sanoittaminen aikamme kontekstissa ei ole helppo kokemus muistelijalle, jonka näkemyksiä saattaa leimata arkuus ja jopa häpeä omista menneisyyden kokemuksista, vaikka tunteet itsessään olivatkin tosia ja aitoja. Tämä takia ristiriita menneisyyden ja myöhemmän kerronnan välillä on usein selvä. Vaikka tässä tutkielmassa en juuri käsitellytkään

nuortaistolaisliikkeestä irtautumista, oli emotionaalisesti voimakkaiden muistojen käsittely myöhemmin monelle kirjoittajalle eräänlainen katarsis-kokemus, jossa haluttiin sanoittaa menneisyyden vaikeitakin kysymyksiä ja elää oman aikanaan oikeaksi koetun maailmankatsomuksen kanssa.

Suomalaisessa versiossa nuoresta taistelevasta vasemmistosta voidaan nostaa esille sen oman kielenkäytön haasteet, mutta myös mahdollisuudet. Kuuluisan saksalaisen filosofin Ludwig Wittgensteinin myöhäiskaudellaan muotoilema ajatus kielipelistä kuvaa hyvin nuortaistolaisliikkeen sanojen valtaa. Wittgensteinille kielipeli tarkoittaa yhteisön omassa kontekstissa käyttämää kielellistä ”sisäpiiriä”, jossa sanojen merkityksen syvemmät ulottuvuudet avautuvat vain yhteisön omille jäsenille niitä käytettäessä.³⁴⁷

Nuortaistolaisliikkeessä yhteisön käyttämä kieli on kuin uskonnollisen yhteisön omien jäsentensä käyttämää kieltä, jonka intentiot avautuvat oikein niitä käytettäessä. Kristillisen teologian puhe Jumalan kolminaisuudesta on samanlainen metafora kuin taistolaisen retoriikan ilmaisut vallankumouksesta, taistelusta ja solidaarisuudesta. Liikkeen ulkopuolella oleva ei voi samaistua sanojen konnotaatioon samalla tavalla kuin liikkeen sisällä ja vaikutuspiirissä elävät. Sanojen ja ilmaisujen kielipeli vaatisi osaltaan lisää tutkimusta, jossa painopiste on nimenomaan liikkeen ja ulkopuolisten henkilöiden semantiikan tutkimisessa. Oliko rauha, taistelu ja vallankumous samanlaisia ilmaisuja taistolaisille, enemmistökommunisteille, saati sosiaalidemokraateille? Muodostiko nuortaistolaisliike oman suljetun kielipelin, joka ei avautunut kuin liikkeen omille jäsenille?

Muistitietoaineiston haasteet tässä tutkielmassa ovat tosin ilmeiset kyseisen näkemyksen todentamiseksi. Tämä aihe kaipaisi enemmän tutkimusta. Poliittisina ilmiöinä ja julkilausumina niiden tutkiminen on varsin helppoa, mutta yhteisön lukupiireissä, tilaisuuksissa ja keskusteluissa niiden emotionaalinen ja toimintaa ohjaava luonne voivat olla erilaisia. Nuortaistolaisliike ei siis ole suomalaisen yhteiskunnan mikrokosmos tai kulttuurilaboratorio. Glifford Geerziä mukaillen tällöin ei tutkita Suomea vaan tiettyä yksittäistä ilmiötä Suomessa.³⁴⁸

Uskonnollisen yhteisön toimintaa liittyy usein myös organisaatio ja sitä edustavat oppineet tai papisto. Nuortaistolaisliikkeessä uskon kohteena olleen ideologian

³⁴⁷ Phillips 1993, 23.

³⁴⁸ Salmi-Niklander 2006, 209. Kirjasta Muistitietotutkimus.

dogmaattisesti puhdasoppisina välittäjinä toimivat usein liikkeen vanhemmat ja pidempään mukana olleet jäsenet. Suomalaisessa kontekstissa ei ole havaittavissa merkkejä paikallisesta idolatriasta eli henkilöpalvonnasta. Ainoat, joiden kuvia saatettiin kantaa vappumarsseilla, olivat Marxin ja Leninin, ehkä myös Stalin kuvat. Neuvostoliittolaista tapaa korottaa paikallinen puoluejohto näkyvästi esille ei ollut suomalainen tapa. Osa syynä on todennäköisesti paikallinen demokraattinen järjestelmä, jossa puoluekiistojen takia puhtaimman sosialismin edustajia oli vaikea nimetä. Liikkeen patronyymiksi noussut Taisto Sinisalo ei saanut paikkaa marssien kuvagalleriassa edes omien joukossa. Sinisaloa ei siis nostettu paikalliseksi ”ylipapiksi”, vaikka häntä monin paikoin suuresti arvostettiin. Paikallinen sosialismi noudatti tässäkin suomalaista häveliäisyyttä, jossa menttiin asia edellä henkilöitä ”kumartamatta”.

Oliko nuortaistolaisliike uskontoon verrattava totuusyhteisö? Vastaus ei ole yksiselitteinen. Nuortaistolaisliike pyrki vastaamaan omalla tavallaan samanlaisiin kysymyksiin hyvästä ja pahasta, oikeudenmukaisuudesta, elämäntarkoituksesta ja arvoista kuin perinteisissä uskonnoissa on vastauksia etsitty. Jos uskonnon ytimeen katsotaan kuuluvan pyhyiden kokemus ja ymmärrys omasta pienuudesta, on vastaus jo paljon haasteellisempi. Lähdeaineiston perusteella nuortaistolaisessa toiminnassa ja liikkeen ideologiassa oli implisiittisesti olemassa pyhyiden ja pienuuden ajatus. Tämä näkyi omalaatuisena kriittikittömyytenä marxilais- leniniläistä filosofiaa kohtaan ja ymmärryksenä, että ryhmä ja liike ovat enemmän kuin yksilö ja tämän tarpeet. Tosin kirjoitettujen lähteiden ja muistitietoaineiston välillä on lievä ristiriita siinä, mikä on liikkeen ja yksilön suhde. Yksittäinen henkilö muistaa ja muistelee oman aikamme individualistisesta kontekstista käsin sosiaalista kollektiivisuutta korostavaa yhteisöä kriittisemmin kuin aikalaiskirjoituksissa asia ilmaistiin. Sosialistisessa järjestelmässä kun ei voinut olla virheitä. Oli vain asioita, joita piti kehittää ja itse kehittyä. Lisätutkimusta vaatisi myös nuoren taistolaisen elämänsäkaaren kehityksessä moraalien ja etiikan näkökulmien tutkimus, eli jäikö niin sanottu vallankumousromantiikan taakse jotain sellaista pysyvää, joka vaikuttaa vielä myöhemminkin ja siten haluaisi siirtää tuleville sukupolville. Oliko taisteleva sosialismi Suomessa arvojen ja moraalien suhteen sittenkin vain aikansa lapsi?

Uskonnon kategorisoinnin näkökulmasta nuortaistolaisliikkeestä voidaan käyttää uskonnollisen totuusyhteisön vertauskuvaa. Siitä voidaan löytää kaikki uskonnolliselle toiminnalle ja olemukselle keskeiset piirteet ja ulottuvuudet. Koska nykyään

uskonnollisuuden määritelmää on yritetty jopa laajentaa, on nuortaistolainen liike helposti vietävissä uskonnollisen ilmiön sisälle. Kuitenkin liikkeen oman antiuskonnollisen ja materialistisen maailmankuvan takia analogia uskontoon jää vajaaksi. Suomalaisessa luterilaisen kulttuuripiirin alueella syntynyt ja vaikuttanut liike ponnisti eri realiteetista kuin esimerkiksi Venäjällä tai Aasiassa. Luterilainen kahden regimentin eli hallintavallan oppi oli ”sisäänrakennettu” suomalaiseen kulttuuriin niin voimakkaasti, että kapina ”kruunua vastaan” oli myös kulttuurisesti enemmänkin suuria sanoja ja iskulauseita kuin oikeaa uhrautumista aatteen vuoksi. En siis halua nimetä nuortaistolaista liikettä suoraan klassisen uskonnon määritelmän sisään. Se ei myöskään ole pseudouskonto, eli ”valeuskonto” eikä perinteinen tai moderni perustettu uskonto. Nuortaistolaisliikettä voisi kutsua mieluummin nimellä **kvasiuskonnollinen** ilmiö tai liike eli näennäisuskonnollinen yhteisö.

6. Lähteet ja kirjallisuus

6.1 Sanoma- ja aikakauslehdet

Huttunen, Niko *Sana-Lehti* 1/2019. Kansan Raamattuseura.

Kulttuurivihkot, Taisteleva kulttuurilehti 1974-1976. Helsingin yliopiston kirjasto

Sinnemäki, Anssi teoksesta *Kanava-lehti* 3/2010. Yhtyneet Kuvalehdet, Helsinki 2010.

Toveri-lehti 1971.

6.2 Painamattomat lähteet

Kontula, Anna: *Kuollut muttei kuopattu: taistolaisuus ja miten sitä muistetaan*.

Pro gradu, Tampereen yliopisto sosiologia, Tampere 2002.

Lalu, Liisa: ”*Eespäin, eespäin tiellä taistojen, rinta rinnan astukaamme sis-kot, veikot!*” Pro Gradu. Turun yliopisto 2014.

Poikolainen, Janne: ”*Almost all you need is love*”: hipit ja hippikulttuuri Suomessa.

Pro Gradu. Tampereen yliopisto 2008.

Pyykkönen, Miikka: *Identiteetti liikkeessä. Vastakulttuurinen identiteetti ja representaation politiikka*. Sosiologian pro gradu. Jyväskylän yliopisto 2000.

6.3 Arkistolähteet

Muistitietoaineisto Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS)

Kansanrunousarkisto (KRA), Kenen joukoissa seisoin- keräys 2015-2016. Omakoh-
taisia 1970-

luvun taistolaismuistoja. Arkistojen keruu yhteistyössä Kansan Arkiston kanssa.

Liisa Lalun

tutkimus.

Agit prop ry:n vuosikokous- ja toimintasuunnitelmat. Kansanarkisto.

Arkkitehtien Reijon ja Markon haastattelut (nimet muutettu) 10.5.2016 Kansan Ar-
kisto.

Aihe: Otaniemen kansandemokraatit, opiskelijaliike. Haastattelija ja litterointi Pirjo
Kaihovaara.

Musta kirja eli todistusaineisto imperialismin ja äärioikeiston vaikutuksesta

Suomen korkeakouluopetuksessa. Kansan Arkiston kokoelma.

6.4 Verkkolähteet

Alapuro, Risto: *Tieteessä tapahtuu*, Vol 15 Nro 4 1997, <https://journal.fi/tt/article/view/58730/20293>, haettu 12.2.2019.

Erola, Jan 2004 :<https://ylioppilaslehti.fi/2004/04/274/>, haettu 5.4.2019.

Fisher Elisabeth: *Motivation and Leadership in Social Work Management: A Review of Theories and Related Studies*. Administration in Social Work 2009. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03643100902769160?scroll=top&needAccess=true>

haettu 7.11.2018

Lalu, Liisa 8.1.2015: <http://www.ennenjanyt.net/2015/01/ainakin-vuori-on-kaantamatta-nuortaistolaisuuden-muistaminen-ja-menneisyyden-radikalismi-2> , haettu 12.2.2019.

Mikkola, Kati 30.1.2017: <https://www.teologia.fi/artikkelit/1411-luterilainen-yhtenaeis-kulttuuri-keksitty-suomalainen-menneisyys>, haettu 17.11.2018

Porter, Robert. *FROM HOMO RUSSICUS TO HOMO SOVIETICUS – AND BACK AGAIN?* *Forum for Modern Language Studies*, Volume XXXIV, Issue 3, 1 July 1998, Pages 214–225, <https://doi.org/10.1093/fmls/XXXIV.3.214>. 1998. Haettu 7.11.2018.

Relander, Timo 1.1.1997 :*Tieteessä tapahtuu*. vol 15 nro <https://journal.fi/tt/article/view/58733> , haettu 13.2.2019

Rentola, Kimmo: *Kevään 1968 isänmaan toivot*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2003. Työväen verkostot, s. 96-132. <http://hdl.handle.net/10224/4034>, haettu 21.2.2019.

Taira, Teemu :22.5.2018. <https://www.teologia.fi/artikkelit/1546-jalkapallo-uskontona>, haettu 11.2.2019.

<https://areena.yle.fi/1-2758757>, haettu 19.2.2019.

6.5 Kirjallisuus

Abrams, Lynn: *Oral history theory*. Roudledge publishing, Abingdon 2010.

Adiprasetya, Joas: kirjasta *Mending the World?: Possibilities and Obstacles for Religion, Church, and Theology*. authors:Blader, Niclas Kjellin, Kristina Helgesson. Pickwick Publications, Eugene 2017.

Alapuro, Risto: *Akateeminen Karjalaseura*. WSOY, Helsinki 1973.

Bourdieu, Pierre: *the Language and symbolic power*. J T Press ltd, Cornwall 1991.

Boer, Roland: *In the Vale of Tears. On Marxism and Theology*. Brill Publisher, Boston 2014.

Boyd, Katharine: (edit) kirjasta *The fundamentalist mindset: Psychological perspectives on religion, violence and history*. Oxford University Press 2010.

Courtois, Stephane: *Kommunimin musta kirja (Le Livre noir du communisme – Crimes, terreur, répression)*. WSOY, Juva 2001.

Davies, Douglas J: *Emotion, Identity, and Religion: Hope, Reciprocity, and Otherness*. Oxford university press 2011.

Davis, Helen: *Understanding Stuart Hall* 1st Edition. Sage publications 2004.

Eskola, Antti: *Vuorovaikutus, muutos, merkitys*. Tammi, Tampere 1996.

Eskola, Timo: *Kielen vallankumous. Kielellinen käänne ja teologian postmodernismit*. STKS, Helsinki 2008. Diss.

Fairclough, Norman & Isabela: *Political discourse analysis*. Roudledge publ. London 2012.

Feather, N.T. :kirjasta *Motivation and Religion Advances in Motivation and Achievement*, edit Stuart A. Karabenick A.& Martin L.Maehr. JAI Press Inc. Amsterdam 2005.

Finggeroos, Outi& Haanpää, Riina: kirjasta *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä* Toim. Outi Finggeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.

Fornäs, Johan: *Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia*. Tammer-paino, Tampere 1998.

Glock, Charles: (edit) kirjasta *Religion and society in tension*. Glock, Charles Y.; Stark, Rodney. Rand McNally & Company 1969.

Gooch ,Todd A. ,*The Numinous and Modernity : An Interpretation of Rudolf Otto`s Philosophy of Religion* . Walter de Gruyter GmbH publisher, Berlin 2000.

Grönfors, Martti: *Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät*. SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkkä, Hämeenlinna 2011.

Hall, Stuart: *Identiteetti*. Vastapaino, Helsinki 1999.

Hall, Stuart: *Who needs identity?* Teoksesta *Questions of cultural identity*, edit Paul Du Gay&Stuart Hall. Sage publ., New Delhi 1996.

Hassi, Satu: *Mannerheim-solki ja punalippu*. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki 2018.

Hinde, Robert: *Why Gods persist? a Scientific approach to religion*. Routledge publisher, London 1999.

Hyvärinen, Matti: *Alussa oli liike. Tutkimus yhteiskunnallisten liikkeiden mahdollisuuksista*. Gummerus, Jyväskylä 1985.

Hyvärinen, Matti & Paastela, Jukka: *the Finnish Communist party: The Failure of attempts to modernize*. University of Tampere 1985.

Jakobson, Max: *Tilinpäätös*. Otava, Keuruu 2003.

Jokinen, Urho: *Taistelu SKP:n päälinjasta*. Raisio 1984.

Kolbe, Laura: *Yläluokka. Olemisen sietämätön vaikeus*. Kirjapaja, Helsinki 2014.

Kolbe, Laura: *FROM MEMORY TO HISTORY: YEAR 1968 IN FINLAND*. Scandinavian Journal of History. Dec2008, Vol. 33 Issue 4.

Kontula, Anna: *TAISTOLAIKUUS PUBERTEETTIKAPINASTA TAKINKÄÄNTÖÖN*. Historiallinen Aikakauskirja. 2004, Vol. 102 Issue 2.

Koskinen, Heikki: Kirjasta: *Uskonto ja identiteettipolitiikka*, toim Elina Hellquist, Minna Hietamäki ja Panu Pihkala. STKS julkaisu, Helsinki 2015.

Latvala, Pauliina: *Kerrottu politiikka. Muistitietotutkimus arjen poliittisesta kulttuurista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2013.

Lawson, Thomas E & McCauley, Robert N.: *Rethinking religion. Connecting cognition and culture*. University of Cambridge 1996.

Leppänen, Veli-Pekka: *Kivääri vai äänestyslippu: Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964-1970*. Helsingin yliopisto 1999. Diss.

McClelland, David C: *The achieving society*. Free Press, USA 1967.

McClelland, David C: *Human motivation*. Scott, Foresman and company, USA 1985.

McClelland, David C :*Motivation and Personality. Handbook of Thematic Content Analysis*. Edit Smith, Charles P. ,Cambridge University Press 1992.

Mckinlay, Andrew &Mcvittie, Chris: *Identites in context, individuals and discourse in action*. Wiley& Sons Ltd, West Sussex 2011.

Minkkinen, Aimo: *Työväentutkimus vuosikirja 2010*.Työväenperinne-Arbetartradition ry. Helsinki 2010.

Minnameier, Gerhards: kirjasta *Kohlbergs stage 4 ½ revisited—or: from halves to wholes in the theory of moral stages*. Edit Nowak, Ewa, et al. Kohlberg Revisited. Sense Publishers, Rotterdam 2015.

Moore, Rob: *Towards the Sociology of Truth*. Bloomsbury Publishing, PLC 2009.

Mäki-Kulmala, Heikki: *Taistolaisuuden harmaa kirja*. Pilot-kustannus Helsinki 2004.

Nissi, Riikka: *Totuuden jäljillä: Tekstin tulkinta nuorten aikuisten raamattupiirikeskusteluissa*. Jyväskylän yliopisto 2010. Diss

Norris, Rebecca: kirjasta *the anthropology of religious conversation*, edit Andrew Bucker & Stephen D. Glazier. Rowan& Littlefield publishers inc. Maryland, USA, 2003.

Palva, Heikki: *Islamilainen kulttuuri*, (toim.) Heikki Palva ja Irmeli Perho. Otava, Helsinki 1998.

Pietiläinen, Tuomo: *Wahlroos, Epävirallinen elämänkerta*. Into kustannus, Helsinki 2013.

Piispa, Mikko: *Yhdeksän sanaa Y-sukupolvesta*. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki 2018.

Rambo, Lewis R :*Understanding Religious Conversion*. New Haven, Yale University Press 1993.

Rootes Christopher A: *Student radicalism: Politics of moral protest and legitimation problems of the modern capitalist state. Theory and Society*, May 1980, Volume 9, Issue 3, pp 473-474.

Raamattu.

Relander, Jukka: *Taistolaisuuden psykohistoria* kirjasta *Tunteiden sosiologia*, toim. Sari Näre. Karisto, Hämeenlinna 1999.

Relander, Jukka: *Scandinavian Journal of History*. Dec2008, Vol. 33 Issue 4.

Rentola, Kimmo: teoksesta *Politiikka 4/1990*. Valtiotieteellinen yhdistys, Helsinki 1990.

Rentola, Kimmo: *Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970*. Otava, Keuruu 2005.

Ruusunen, Aimo: *Todeksi uskottua: kansandemokraattinen Neuvostoliitto-journalismi rajapinnan tulkkina vuosina 1964-1973*. Jyväskylän yliopisto 2008. Diss.

Saarela, Tauno: kirjasta *Kulkijapoika on nähnyt sen. Kirjoituksia nykyhistoriasta*. Toim Kimmo Rentola & Tauno Saarela. Hansaprint, Helsinki 2014.

Saari, Heikki: *Kotiryssät, Suomalaista suhdetoimintaa neuvostoaikaan*. Minerva kustannus, Helsinki 2014.

Salomaa, Erkki: *Yhteiskuntamme ongelmat ja marxilainen tutkimus*. Sanan tie, Tampere 1968.

Seppinen, Jukka: *Suomettumisen syövereissä*. Wsoy, Porvoo 2011.

Slezkine, Yuri: *The house of government: a saga of the Russian revolution*. Princeton University Press 2017.

Smart, Ninian: *Dimensions of the sacred : an Anatomy of the world's beliefs*. Harper Collins publisher London 1996.

Sohlberg, Jussi: kirjasta *Uskonto ja identiteettipolitiikka*, toim Elina Hellquist, Minna Hietamäki ja Panu Pihkala. STKS julkaisu, Helsinki 2015.

Stark, Rodney: *Sociology of Religion: A Rodney Stark Reader* by Rodney Stark, Dedong Wei, Zhifeng Zhong and Paul Froese. Baylor University Press, Waco Texas 2015.

Sulkunen, Pekka: *Johdatus sosiologiaan, käsitteitä ja näkökulmia*. WSOY, Juva 1999.

Taira, Teemu: *Notkea uskonto*. Eetos-julkaisuja 2006.

Taira, Teemu: kirjasta *After World Religions: Reconstructing Religious Studies*.

Author: Robertson, David G., Cotter, Christopher R. publ. Routledge, Taylor and Francis Group. London 2016.

Takala, Tuomo: *Tutkimuksia karismasta eri kontekstissaan*. Lapin yliopisto 2013. Diss.

Tarkka, Jukka: *Karhun kainalossa. Suomen kylmä sota 1947-1990*. Otava, Keuruu 2012.

Terman, David: kirjasta *The fundamentalist mindset: Psychological perspectives on religion, violence and history*. Oxford university press, 2010.

Thorisdottir, Hulda & Jost, John T. and Kay, Aaron C: *Social and Psychological Bases of Ideology and System Justification*, Oxford University Press, 2009.

Tuominen, Arvo: *Tarvitaanko Suomessa vallankumousta?* Tammi, Helsinki 1974.

Tuominen, Marja: *Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*. WSOY, Keuruu 1991.

Vainio, Annukka: *One Morality- Or Multiple Moralities?* Helsingin yliopisto 2013. Diss.

Vesikansa, Jarkko: *Salainen sisällisota*. Otava, Helsinki 2004.

Vihavainen, Timo: *Kansakunta rähmällään. Suomettumisen lyhyt historia*. Otava, Helsinki 1991.

Virtanen, Matti: *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen kirjallisuuden Seura, Hämeenlinna 2002.

Virtanen, Matti: kirjasta *Yhteiskunnallinen muutos*. Toim. Harri Melin, Jouni Nikula. Gummerus, Jyväskylä 2003.

Ylikangas, Heikki: *Suomen historian solmukohdat*. WSOY, Juva 2007.

Liite 1

Kenen joukoissa seisoin?

www.finlit.fi/keruut

Muistitiedon keruu 1970-luvun taistolaisliikkeestä 15.8.2015–15.2.2016

Olitko mukana taistolaisliikkeessä? Miksi olit mukana ja millä tavoilla toimit? Mihin taistolaisuus kohdallasi loppui, vai loppuiko se? Onko sinulla tallessa tähän aikaan tai asiaan liittyviä valokuvia, muistivihkoja, päiväkirjoja, kirjeitä, opintoaineistoja, puheita tai muuta arkistoaineistoa?

Nuoriso kaipasi sotien jälkeiseen kulttuuri-ilmapiiiriin tuulettamista. Tämä sukupolvikonfliktiksi kuvailtu arvojen ravistelu alkoi jo 1960-luvulla. Kylmän sodan kahtiajakautunut ilmapiiri, ydinsodan uhka, sosiaaliset epäkohdat ja median esiin nostamat kolmannen maailman ongelmat vaativat ottamaan kantaa ja valitsemaan puolensa. Moni valitsi kiihkeän ja äänekkään vasemmistoradikaalin nuoriso- ja opiskelijaliikkeen.

Kenen joukoissa seisoin? -keruussa toivomme erityisesti liikkeessä mukana olleiden tulkintoja, muistoja ja materiaalia 1970-luvulta. Toivomme, että kerrot myös taistolaisaikojesi asuinpaikkasi ja kuvailet perhetaustaasi ja koulutustasi. Keruun liittyy FM Liisa Lalu väitöskirjatyöhön *Olen valmis käymään oman pienen taisteluni*. – *Naiset 1970-luvun nuortaistolaisessa liikkeessä*.

Lähtökohtana kirjoituksellesi voit käyttää esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Miten, milloin ja missä lähdit mukaan taistolaisliikkeeseen? Mikä politisoitumiseesi vaikutti? Miten päädyit juuri vasemmistoradikalismiin? Olitko mukana esimerkiksi Teiniliitossa? Miten lähtemisesi taistolaisliikkeeseen vaikutti muihin ihmisiin, esimerkiksi perhe- tai ystävyys-suhteisiin?
- Mitä taistolaisuus sinulle merkitsi? Olitko mukana liikkeen laulu- tai kulttuuritoiminnassa vai olitko enemmän järjestöaktiivi? Kerro tapahtumista, joihin osallistuit. Teitkö agitaatiotyötä ja jos teit, millaisena sen koit? Millaisia arvoja puolustit ja mistä unelmoit? Kerro, mitä luit, mitä musiikkia kuuntelit ja millaisia elokuvia katsoit?
- Millainen oli sinusta hyvä taistolainen? Millaisia esikuvia sinulla oli? Millainen oli taistolainen yhteisö? Miten sosiaalinen kontrolli vaikutti? Millaisina muistat taistolaistoverisi? Kuvaile, miten taistolaiset erottuivat muista.
- Mikä merkitys sukupuolella oli taistolaisliikkeessä? Millaisia sukupuolirooleja taistolaisliikkeen sisällä oli? Mikä oli taistolaisuuden suhde feminismiin? Miten seksuaalivähemmistöt nähtiin liikkeen sisällä, tai puhuttiinko heistä lainkaan? Oliko seksuaalisuus yleensä esillä taistolaisuudessa? Oliko seurustelu sallittua?
- Mihin oma taistolaisuutesi loppui? Miten jätit liikkeen? Kerro, mitä elämäsi tuli taistolaisuuden tilalle? Miten suhtaudut nykyään politiikkaan ja yhteiskunnalliseen toimintaan?
- Millaisissa tilanteissa ja kenen kanssa muistelet taistolaisaikojasi? Jäikö taistolaisuudesta jotain arvoja tai suhtautumistapoja elämään? Kuvaile, miten taistolaisliikkeeseen kuuluminen on vaikuttanut myöhempään elämääsi?

Keruun järjestävät tutkija Liisa Lalu, Kansan Arkisto ja SKS.

Tiedotamme keruun tuloksista maaliskuussa 2016. Arvomme kaikkien osallistuneiden kesken kirjapalkintoja.

Opiskelijoiden mielenosoitus iskulauseineen 28.11.1972. Kuva: Tiedonantaja, Kansan Arkisto.

Vastausohjeet

Muistitiedon arkistointi SKS:n arkistoon

Voit osallistua omalla nimellä tai nimimerkillä. Kerro vastauksessa syntymävuotesi, sukupuolesi, asuinpaikkasi taistolaisaikana sekä kuvaile perhetaustaasi ja koulutustasi. Kirjoituksia tullaan käyttämään tutkimusaineistona ja ne arkistoidaan SKS:n arkistoon.

Vastaa 15.2.2016 mennessä osoitteessa www.finlit.fi/kenen_joukoissa_seisoin. Voit myös lähettää kirjoituksesi sähköpostin liitetiedostona osoitteeseen keruu@finlit.fi tai kirjepostina osoitteeseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kirjallisuusarkisto, PL 259, 00171 Helsinki. Merkitse aihekenttään tai kuoreen "Taistolaisuus".

Arkistointi Kansan Arkistoon

Muistikirjat, päiväkirjat, kirjeet ja erilaiset aiheeseen liittyvät dokumentit sekä muun taistolaisuuteen liittyvän henkilökohtaisen aineiston voit toimittaa Kansan Arkistoon osoitteeseen Veteisenkuja 1, 00530 Helsinki. Kansan Arkistoon luovutetusta arkistoaineistosta tehdään erillinen sopimus, jossa mm. määritellään aineiston käytön ehdot.

Lisätietoja: tutkijapalvelu, info@kansanarkisto.fi, p. 044 721 0320 tai Marita Jalkanen, marita.jalkanen@kansanarkisto.fi, p. 044 721 0306

Lisätietoja:

arkistotutkija Katri Kivilaakso, katri.kivilaakso@finlit.fi, p. 040 534 1923 sekä Liisa Lalu, lhlu@utu.fi

